

KENYA MISSIONEN 1963-1973

Gustav
Norrback

**KENYAMISSIIONEN
1963-1973**

**KENYA
MISSIONEN
1963-1973**

**Gustav
Norrback**

Utformning & Ombrytning Johan Norrback
Kartor Marie-Louise Örn
Bildbearbetning Erik Appelö
Tryck Multiprint, Vasa 1998

© Gustav Norrback och SLEF förlag

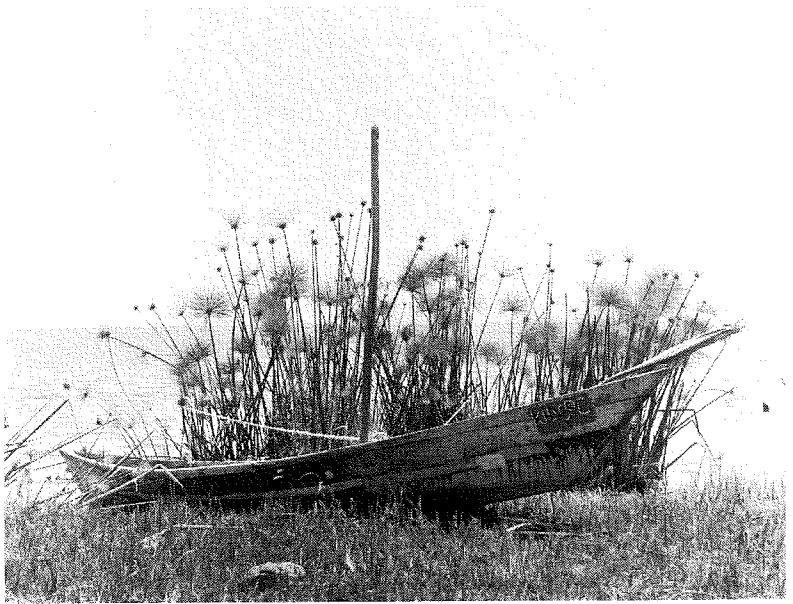
Evangeliföreningens förlag
Korsholmsesplanaden 2
FIN-65100 VASA
Finland

ISBN 951-9275-80-0

Innehåll

FÖRORD	11
Kapitel I – INLEDNING	13
1 UTGÅNGSLÄGET	13
2 OM BOKENS INNEHÅLL	19
Kapitel II – KENYA	23
1 LANDET	23
2 KULTUREN	33
3 MISSIONER OCH KYRKOR I KENYA	45
4 RÖRELSER INOM KYRKORNA	52
Kapitel III – LUTHERSK MISSION	59
1 DE FÖRSTA LUTHERANERNA	59
2 BIBELTROGNA VÄNNER	61
Kapitel IV – KENYA KALLAR	67
1 SLEF KALLAS	67
2 SAMARBETE	74
3 EN LUTHERSK KYRKA I KENYA	76
Kapitel V – WASUNDI	81
1 MISSIONER OCH KYRKOR I OMRÅDET	81
2 WASUNDI FÖRSAMLING	85
3 EN MISSION LÖSER PROBLEMEN	89
Kapitel VI – TILL WASUNDI	97
1 I VÄNTAN PÅ MISSIONÄRERNA	97
2 MISSIONÄRERNA ANLÄNDER	103
3 ORD NAT ÅTERTÅG	118

Kapitel VII – LCK	123
1 LUTHERAN CHURCH OF KENYA	123
2 VERKSAMHETEN I BLICKPUNKTEN	133
3 SLEF I KYRKANS LEDNING	136
Kapitel VIII – LUOFOLKET KALLAR	141
1 KYRKAN TAR INITIATIV	141
2 ATEMO PROJEKTET	144
3 UTBYGGNAD AV ATEMO	156
4 KURSVERKSAMHET MED MEDARBETARNA	172
Kapitel IX – SAMMANFATTNING	175
1 INLEDNINGSSKEDET	175
2 INTEGRERING	176
3 ATEMO	178
AVSLUTNING	181
BILAGOR	185

Sänd ditt bröd över vattnet...

Till

MÄRTA

och våra fyra söner

THOMAS KRISTIAN JOHAN PETER

FÖRORD

Svenska Lutherska Evangeliföreningens i Finlands (SLEF) mission i Afrika är känd under namnet Kenyamissionen. Namnet kommer av landet Kenya där arbetet pågått över trettio år. De första missionärerna reste ut till Kenya hösten 1963. Denna bok utgör en historisk sammanfattning av missionsarbetet under de första tio åren, 1963-1973. Utgående från det material jag har att tillgå har jag försökt framställa en, som jag hoppas, sammanfattande berättelse över de viktigaste händelserna under ovan nämnda period.

Då jag nu slutfört detta arbete måste jag konstatera att en betydande del av det jag först tänkte mig har lagts åt sidan. Min sviktande hälsa tillåter inte några mera omfattande utredningar, men den första början av SLEF:s arbete i Kenya är härmed nedtecknad.

Utan min hustru Märta och våra söner, vilka alla på olika sätt uppmuntrat och hjälpt mig, skulle det knappast ha varit möjligt för mig att slutföra arbetet. I en tid, då datorer med allt mera invecklad teknik utgör vårt arbetsredskap, är de ungas kunskaper på just detta område av avgörande betydelse. Märta har läst mina texter och har kunnat ge mig viktiga råd i uppläggning och utformning. Hon var ju själv med från första början! Mitt tack till alla inom vår familj.

Det är samtidigt viktigt för mig att ännu få nämna ett par andra personer som inspirerat och gett goda råd. Professor Ingvar Dahlbacka och docent Henrik Smedjebacka vid Åbo Akademi gav mig från början vissa riktlinjer som jag kunde följa. Av ovan nämnda orsaker kunde jag bara till en del följa deras ledning. Men början var gjord. Ett varmt tack till dem båda!

Gud ensam tillkommer tack och ära för att jag fått skriva om det jag älskar: Kenyamissionen.

Gustav Norrback

Kapitel I – INLEDNING

1 UTGÅNGSLÄGET

Svenska Lutherska Evangeliföreningen i Finland (SLEF) är en väckelserörelse inom den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Föreningen grundades 1873 och var då både svensk- och finskspråkig. Under 1960-, 70-, 80 och 90-talet har SLEF arbetat inom en evangelisk-luthersk kyrka i Kenya – Lutheran Church of Kenya (LCK).

Den på 1800-talet grundade Evangeliföreningen delades 1922 på språklig grund och den svenska föreningen SLEF registrerades såsom en självständig organisation. Den finskspråkiga systerföreningen Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys (SLEY) arbetar även inom LCK i Kenya.

SLEF:s målsättning och verksamhet

Föreningens stadgar uttrycker i de två första paragraferna följande målsättning:

- till livgivande bruk allmännare befordra evangeli ord
- utsprida bibeln och annan litteratur överensstämmande med kyrkoläran samt muntligt vittnesbörd av kolportörer

Beträffande föreningens medlemmar ingår i stadgarna följande bestämmelser:

- medlemmar kan vara endast personer som fasthåller den lutherska kyrkans rena lära

Evangeliföreningens verksamhet var redan från början en förening av kolportörer. Det var dessa som skulle "befordra evangeli ord" och "utsprida bibeln och annan litteratur" samt därtill framföra "muntligt vittnesbörd" såsom det presenteras i stadgarna. Kolportörernas verk-

samhet mottogs ingalunda alltid med glädje i församlingarna. Kolpor-
törerna och den med tiden växande skaran av lekmanapredikanter
mötte i många församlingar liten förståelse. SLEF har dock genom sin
verksamhet berikat det andliga livet i våra församlingar genom predi-
koverksamhet, barn- och ungdomsarbete – särskilt genom de senaste
decenniernas lägerverksamhet – och genom en intensiv sång- och
musikverksamhet.

SLEF:s missionsarbete före 1922

Föreningens betoning av "befordran av evangeli ord" ligger till grund
för föreningens missionsarbete. Det var år 1898 styrelsen beslöt inleda
missionsarbete i Japan. Två år senare, 1900, firades i Helsingfors den
första festen med de första missionärerna, som skulle resa till Japan.
Pastor A. R. Wellroos med familj och fröken Ester Kurvinen var de för-
sta arbetarna ute i Japan.

Evangeliföreningens missionssyn, bygger, enligt Lauri Koskeniemi,
på F. G. Hedbergs teologiska grundsyn:

Det fördärv som kom över människan i syndafallet och den åter-
lösning som Gud i Kristus, den andra Adam, skänkt hela världen
är det fundamentala och helt avgörande.

Denna grundsyn är ingalunda unik. Den kristna kyrkans tro vilar just
på detta Guds handlande i Jesus Kristus hela världen tillgodo (2 Kor.
5:18-21, Rom. 5).

Den verksamhet som utformats i hemlandet har varit riktgivande
för arbetet ute på missionsfältet. Det första egentliga missionsarbetet
Evangeliföreningen deltagit i var förlagt till Japan. SLEF har fortsatt
med arbetet i Japan, då däremot SLEF:s sista missionärspår, Gottfrid
och Gunnel Söderbacka, återvände till hemlandet 1956 och därmed
avslutade sitt arbete inom SLEF. Därefter har inte nya arbetare sänts ut
till Japan i egenskap av SLEF:s arbetare. SLEF:s verksamhet i Japan var
avslutad. SLEF:s arbete i Japan var hela tiden begränsat.

Missionsarbetet i Japan tog en ny vändning för SLEF, då det visade

sig att kyrkan i Japan mottar enbart missionärer som avlagt prästexamen. I styrelsens protokoll av den 21 maj 1962 återkommer arbetet i Japan. Denna gång behandlas en anhållan från SLEY om ett förhöjt understöd för det gemensamma arbetet i Japan. Protokollet berättar att frågan bordlades tills dess besked om pastor Shiobaras resa till Finland skulle erhållas. SLEF var fortfarande villig att ekonomiskt bära en del av det ekonomiska ansvaret för arbetet i Japan. Men det var vid denna tidpunkt ovisst om föreningen i framtiden skulle kunna sända ut nya arbetare till fältet. Judemission beslöts inledas enligt styrelsens beslut 1911 och följande år reste den första missionären fröken Hulda Lagerström till arbete bland judarna. Evangeliföreningen bedrev även verksamhet i S:t Petersburg och Ingermanland. Prästmän såsom Isidor Eriksson och Edvin Wiren deltog i detta arbete i vårt grannland.

Blickarna riktas mot Afrika

Vid denna tidpunkt, 1962, saknade SLEF egna missionärer inom sin organisation. Därmed fjärmades medlemmarna från egentlig missionsverksamhet i utlandet. Direkt kontakt med något missionsfält förekom inte. Detta förhållande skapade oro och missmod bland det evangeliska folket. Tanken på ett nytt missionsfält i något annat land diskuterades flitigt.

Kontakter med missionärer

Det var genom kontakter med det i Sverige verksamma Missions-sällskapet Bibeltrogna Vänner (BV) och deras missionärer blickarna vändes mot Afrika. BV har utfört missionsarbete i Kenya sedan 1948. De var väl hemmastadda i landet och arbetet blomstrade. Det oaktat var man i detta skede intresserad av en större satsning i arbetet. Det krävdes ökade resurser för att dylika planer skulle kunna förverkligas.

Helt naturligt började man se sig om efter intresserade missionsorganisationer som kunde tänkas inleda ett arbete i Kenya. Verksam-

heten skulle ske i nära samarbete med BV och den lokala lutherska kyrkan LCK i landet.

BV:s missionärer, Martin och Gunborg Lundström, var i hemlandet (Sverige) 1962 och besökte då Finland och SLEF. De redogjorde för arbetet i Kenya och för de behov man nu stod inför med tanke på utökade resurser. Det framfördes direkta förslag att SLEF skulle planera för verksamhet i Kenya. Förslaget kunde knappast ha kommit vid något bättre tillfälle i Evangeliföreningens historia. Föreningens ledning hade under ett antal år tålmodigt väntat på positiva signaler från Japan men det såg snarare ut som om deras bestämda krav på missionärer med akademisk utbildning stod fast. Det stod klart att sådana krav inte ställdes för att SLEF skulle kunna delta i verksamheten i Kenya. Behovet av ökade insatser ute på fältet i Kenya blev för SLEF den öppna dörr man väntat på. Denna dörr öppnades som ett Guds svar på många bönor.

Överläggning med BV

De erfarenheter man gjort under arbetet i Japan var inte särskilt omfattande och det man visste om missionsarbete i Japan var knappast tillämpligt i Afrika. Detta innebar att man måste räkna med en lång tid av nybörjarproblematik i arbetet ute på fältet. Förutom att söka och hitta villiga och lämpliga missionärskandidater i hemlandet, så stod det klart att all tillgänglig information om Afrika, Kenya och det område där arbetet skulle koncentreras, måste inhämtas så fort som möjligt. Det var naturligt att i första hand kontakta BV i Stockholm för närmare upplysningar och råd. I SLEF:s styrelseprotokoll från januari 1962 kan noteras i §18 att

Missionär Martin Lundström och hans hustru som i fjorton års tid arbetat i Kenia i Bibeltrogna Väners tjänst informerade styrelsen om läget där.

Missionärsparet Lundström fick möjlighet att för SLEF:s styrelse redogöra för läget ute i Kenya. Man kan undra vems talan de förde? Det

kunde vara deras arbetsgivares, BV, eller den lutherska kyrkans, LCK, eller var det möjligen sina egna önsknningar som presenterades? Frågan är berättigad eftersom det i fortsättningen visade sig vara även andra orsaker, än här ovan nämnda, som låg till grund för en inbjudan till SLEF att komma med i arbetet i Kenya. Vi har orsak att återkomma till denna fråga längre fram i detta arbete.

Det stod klart redan från början att det fanns delade meningar om SLEF:s verksamhet i Kenya. Missionärerna Lundströms positiva syn på SLEF:s medverkan i missionsarbetet i Kenya förbryllar en, då SLEF:s styrelseprotokoll av den 21 maj 1962 berättar att BV:s styrelse skulle behandla frågan om samarbete med SLEF. Det ger onekligen en bild av att man inom BV inte tidigare hade behandlat frågan och att deras missionärer saknade fullmakt från BV att inbjuda SLEF som medarbetare ute i Kenya.

Av samma protokoll framgår det att SLEF:s verksamhetsledare, Anders Gustaf Stjernberg, var pessimistisk till frågan om samarbete med BV efter att han på styrelsens uppdrag besökt Stockholm och BV:s ledning. Långt senare förstår man BV:s tvekan. Uppenbarligen fick ledningen för SLEF ringa information om situationen ute i Kenya och tydligen var man inte omedelbart färdig till samarbete med SLEF från BV:s sida. Orsakerna till deras reservationer har vi orsak att återkomma till senare i detta arbete.

Besök i Kenya 1963

Det var många stora frågor som ledningen för SLEF skulle söka svar på inför ett slutgiltigt avgörande i fråga om att inleda ett missionsarbete i Kenya. Missionärerna Lundström gav de första informationerna om situationen ute i Kenya. De hade stor kännedom om Kenyas klimat, politiska situation, språk och kultur – erfarenheter de gjort under ett mångårigt missionsarbete i landet. Men det är inte lätt att förmedla informationer av detta slag och beredskapen att taga emot kunskaper om ett helt främmande land i en avlägsen världsdel är inte heller alltid den bästa.

De informationer SLEF fick från BV:s ledning i Stockholm var sannolikt av annat slag. Det var närmast praktiska samarbetsfrågor som diskuterades. Vi har redan tidigare konstaterat att förhandlingarna med BV inte var särskilt löftesrika. Det var först senare samarbetet kunde behandlas mera ingående men då var redan SLEF:s första missionärer på plats i Kenya. Men ännu några ord om planeringen i hemlandet innan de definitiva besluten kunde göras.

En tredje part anmäler sig och representerar maragolierna. Det var Elam Musinde. Det var givetvis ingen som i det skedet visste att just han, Elam Musinde från Maragoli, skulle komma att spela en mycket stor roll i SLEF:s verksamhet under de första året av arbetet i Kenya. Han kommer redan från början av SLEF:s ankomst till Kenya att träda fram som den ledare han verkligen var i Maragoli.

Det stod klart att ett besök i Kenya och hos den där etablerade missionen, BV, var nödvändigt för att där få information. I styrelsens protokoll från januari 1963 kan man läsa:

Finska missionsällskapet har ansett det nödvändigt att någon representant för Evangeliföreningen borde besöka Kenya och bekanta sig med förhållandena där. Besluts att föreståndaren vid lämplig tidpunkt skulle besöka Kenya.

Man var därmed beredd att inhämta all tillgänglig information och beslöt sända sin representant till Kenya.

Anders Gustaf Stjernberg reste på SLEF:s uppdrag till Kenya våren 1963. Resan omfattade totalt 22 dagar (28/4-19/5 1963). Besöket koncentrerades till västra Kenya där BV hade sin verksamhet. Arbetet presenterades till alla delar och Stjernberg hade möjlighet att även i detalj se missionsarbetets olika villkor. Maragoli, norr om staden Kisumu och intill ekvatorn, besöktes, eftersom just detta område var tänkt för SLEF:s arbete i Kenya.

I tidningen *Ungdomsvännens* missionsnummer "Kenya kallar" (nr 8-9, 1963), berättar Anders Gustaf Stjernberg efter resan såhär:

Hurudana var människorna? Härom kunde mycket sägas. Jag tänker framför allt på maragolifolket, som bett om vår hjälp. Det är ett välväxt folk. Hudfärgen är vackert brun.

Att se den glädje, varmed den lilla lutherska maragoli-församlingen mötte en, var en upplevelse helt i sitt slag. Här möttes man av en lugn, saklig välvilja och ett varmt välkommen till det fredliga Maragoli.

Redan samma dag jag anlände till Nairobi fick jag sammanträffa med doktor Calderwood, generalsekreteraren i Christian Council of Kenya. Han har varit ute i Kenya över fyrtio år och var en ytterst trevlig människa.

I fråga om vårt tilltänkta arbete var han avgjort optimistisk. Doktor Calderwood ansåg för sin del, att det vore bäst, om vi kunde arbeta inom en gemensam luthersk kyrka i Kenya. Detta var ock min personliga mening.

Med egna ögon har jag fått se de öppna dörrarna. Nu hade jag blott ett att säga: Låt oss gå in genom dem, så länge Herren låter dem vara öppna.

Informationen från Kenya genom Stjernberg gav mod åt SLEF:s styrelse att redan i juni 1963 fatta beslut i den viktiga frågan om missionsarbete i Kenya. Beslöts föreslå för årsmötet att föreningen måtte inleda missionsarbete bland Maragolifolket i Kenya. SLEF:s årsmöte beslöt omfatta styrelsens förslag och redan samma år, 1963, sändes de första missionärerna till Kenya.

2 OM BOKENS INNEHÅLL

Forskningsläget

Det har skrivits ganska mycket allmänt om SLEF:s missionsarbete i Kenya, men någon egentlig redogörelse för SLEF:s mission i Kenya 1963-1973 skulle ha behandlats föreligger inte. Detta förhållande har visat sig vara en brist, då grundligare och mera exakta uppgifter i ämnet efterlysts. Det har nu förflutit drygt tre decennier sedan arbete påbörjades i Kenya. Tiden är kanske inne för en grundligare undersökning och utvärdering av SLEF:s verksamhet i Kenya under det första decenniet. En tillbakablick över verksamheten, även om det rör sig om

närhistoria i tiden, ger tillräckligt underlag för en fördjupad analys. Ett omfattande material står till förfogande. Detta ger mer än väl stoff för detta arbete.

Källor

SLEF:s arkiv ger genom en omfattande samling protokoll fortlöpande uppgifter om hur arbetet utvecklats i Kenya. Enskilda dokument av övergripande karaktär finns även i arkivet. Ofta utgör dessa dokument utredningar utöver de normala rutinerna. Vid genomgång av arkivets material får man en helhetsbild av SLEF:s arbete i Kenya.

LCK:s arkiv i Kenya är en motsvarande och ytterst viktig källa. I Kenya, i kyrkans styrelse, fattas de avgörande besluten inom kyrkan. Dessa beslut styr givetvis missionens verksamhet ute på fältet. LCK:s styrelseprotokoll har genom åren delgivits SLEF. De övriga ovan nämnda dokumenten är givetvis likalydande i respektive arkiv.

Arkiven innehåller därtill en omfattande samling brev, som i normal ordning följer med ett protokollbeslut. Protokollspråket är som bekant i allmänhet knapphändigt och behöver vanligtvis en uttolkning.

Utöver dessa källor har jag i min ägo en betydande korrespondens från olika skeden av arbetet. En del utgöres av kopior av diverse handlingar, och en del är i original. Jag kommer även att använda detta material. Ännu en avdelning måste här nämnas: anteckningar, intervjuer och minnen. De sistnämnda källorna utgör närmast kompletteringar och förklaringar till ovan nämnda arkivmaterial.

En kontinuerlig information och dokumentation har genom åren delgivits SLEF:s medlemmar, församlingarna och andra intresserade. Detta har genomförts såväl muntligt som i skriftligt. Även en mängd diaserier har ingått i informationen. Genom SLEF:s organ, *Sändebudet*, *Ungdomsvännen* och *Barnvännen* samt genom årsboken *Hemåt* och julpublikationerna: *Vinterblommor* och *Kring krubban*. Ett särskilt missionsblad Salamu utkommer regelbundet och ger färsk information till mottagarna. Här avses olika stödgrupper och enskilda. Denna

informationsform är en viktig länk mellan missionärerna ute på fältet och de i hemlandet verksamma missionsvännerna.

Organisationens avdelning för missionsarbetet i Kenya har i olika repriser återkommit med informationsmaterial för hemmafronten. Materialet distribueras till syföreningar, lokalavdelningar, ungdoms- och barngrupper i församlingarna i Borgå stift. Enskilda personer får motsvarande information till stöd och uppmuntran för alla i deras viktiga arbete. Stödgrupperna fyller en viktig funktion.

På SLEF:s förlag har utkommit *En vildmarkens vår* som är en första längre informationskrift om landet Kenya och missionsarbetet där. Senare har utkommit *Missionärer berättar* som utgör en samling korta berättelser från missionsarbetets vardag ute på fältet i Kenya.

En av de första missionärerna som SLEF sände ut till Kenya avled hastigt genom en tragisk olycka, 1990 efter många års tjänst ute på fältet. Missionär Sven Klemets dödades av ett ormbett. En minnesteckning över pionjären har sammanställts av en redaktion bestående av den avlidnes hustru, släktingar och arbetskamrater. Sven Klemets grav ligger till vänster om ingången till kyrkan på Atemo missionsstation.

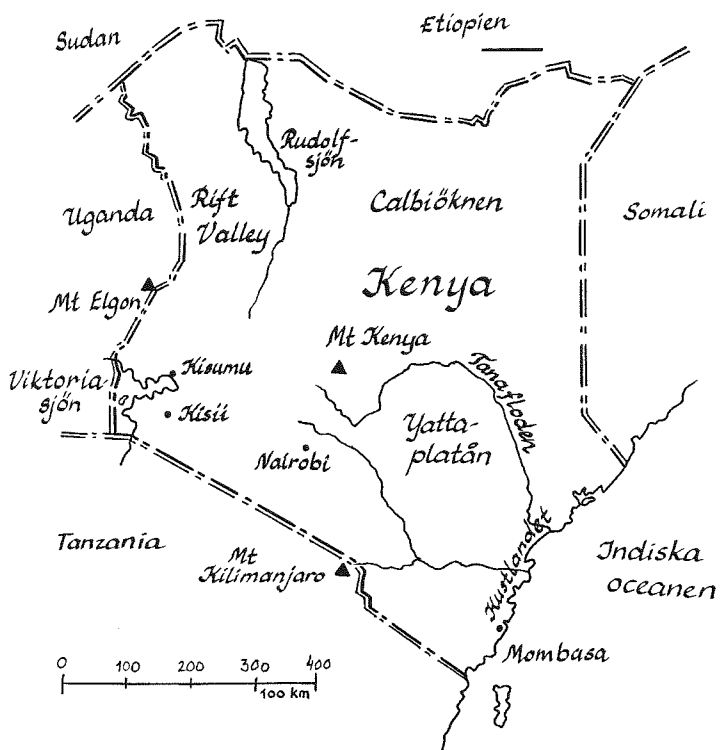
Alla översättningar är författarens om inte annat anges.

Metod

Vi har nu möjlighet att följa beslutsprocessen såväl inom SLEF, som i LCK ute i Kenya. Här avses dels de beslut som föregick sändandet av de första missionärerna till Kenya och Maragoli, dels de beslut som togs efter att det egentliga arbetet börjat ute på fältet. På basen av gjorda beslut, inom såväl SLEF som inom LCK, tillsammans med övriga dokument, skall vi följa verksamhetens gång på fältet i Kenya under det första decenniet, 1963-1973.

De gjorda besluten ställda i relation till hur det verkligen förlöpte i praktiken ger oss många intressanta upplysningar om missionsarbetets realiteter. Denna uppföljning av SLEF:s verksamhet i Kenya följer en kronologisk ordning där händelserna länkas samman och sålunda bildar en helhet av verksamheten.

Förloppet kan alltjämt bestyrkas av de första missionärernas vittnesbörd. SLEF:s första arbetare på fältet har i sina vittnesbörd ögonvittnets oöverträffade styrka och en självupplevd, genomkämpad pionjärstid i minnet.

Kapitel II – KENYA

1 LANDET

Det förefaller naturligt att här presentera det land som är skådeplatsen för händelserna i detta arbete. Det är alltid en fördel att veta var händelserna utspelas och hur omgivningen presenterar sig för en besökare från Europa. Alltså litet geografi.

Geografi

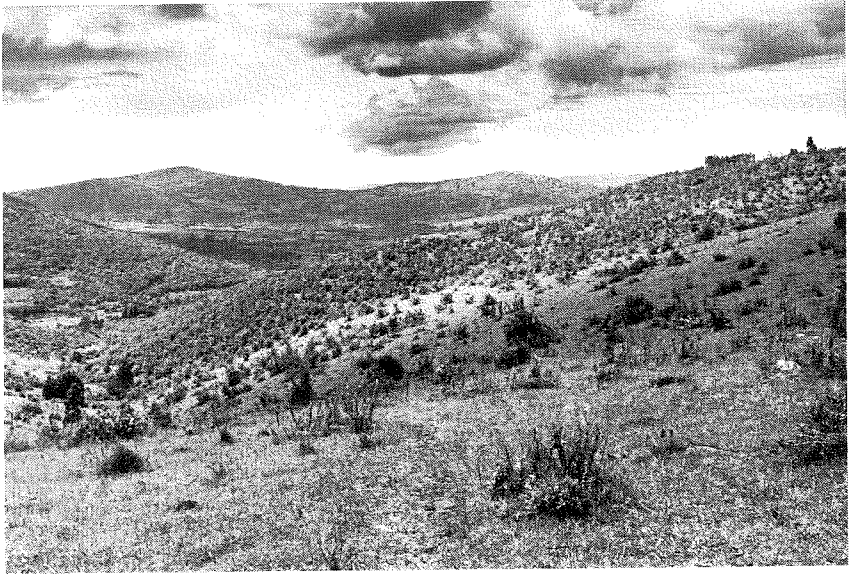
Östafrika utmärks, i likhet med Afrika i sin helhet, av olika platåer, förkastningar och vulkaner, som genom långa tidsperioder påverkats och slipats av erosion. Östafrika vilar på vad man brukar kalla en forntida berggrund, sammansatt av olika bergarter och sediment (avlagringar). Vi kan notera vad Francis F. Ojany skriver:

De forntida klippformationerna utgör själva grunden för den afrikanska kontinenten och anses vara mycket gamla enligt forskarna. De i västra Kenya befintliga "Nyanza-Kavirondo" formationerna anses vara över 3 miljoner år i ålder och formationerna i Tanzania skulle vara ännu äldre.

Det rör sig om för oss nulevande ofattbara tidsperioder, då det talas om miljoner år. Det som närmast intresserar oss är Kenyas geografi. Landet kan indelas i naturliga områden. Det är enklast att börja vid kusten.

Kustlandet utgöres helt naturligt av en smal remsa, ca 400 km, som här möter Indiska oceanen. Området är smalt och upptas till stora delar av palmskogar, buskvegetation och enstaka baobab-träd. Staden Mombasa med sin utmärkta hamn är huvudorten i detta område.

Platån är ett annat naturligt område som möter en om man från kusten färdas inåt landets centrala delar. Området ligger mellan den smala kustremsan och det vulkaniska området i väster. Hela platån lig-

Höga berg och djupa dalar.

ger i en svag lutning mot öster. Området är ofruktbart och följaktligen utan större intresse för människor.

Naturen är dock storslagen. Den ringa växtligheten utgöres av gräs och buskvegetation – bushen, som dylika områden allmänt kallas. Mera kända platser inom detta område är de berömda djurparkerna: Tsavo National Park och Amboseli Game Reserve. Det är inte ovanligt att man under resa med bil mellan Nairobi och Mombasa finner vägen blockerad av en hop elefanter. Jag har personligen varit med om detta just inom detta område. Kenyas förra president, Jomo Kenyatta säger i förordet till *Kenya, An Official handbook*:

Jag vill här vid detta tillfälle påminna om vår stående inbjudan till alla människor att besöka vårt underbara land.

Stora områden i norr är en tredje naturlig del av landet. Redan en blick på kartan visar att det är fråga om stora områden med en ytterst liten

befolkning. Utmärkande för detta område är höga temperaturer och ringa nederbörd varför en vegetation anpassad för ökenstrakter utgör den befintliga växtligheten. Gräs och buskar är dominerande.

Östafrikas Rift Valley utgör med omkringliggande högländer ett ytterst storslaget och betagande område. Denna väldiga dal, som skär genom landet i nord-syd riktning, är ju en del av en väldig sänka, som räknas börja i Israel intill Libanons gräns. Den fortsätter mot söder och genom Östafrika till floden Zambesi. Sänkan i Kenya är på sina ställen över 60 km bred och dalens botten ligger på sina ställen på en höjd av 1500 meter över havsytan. Mount Kenya, 5000 meter högt, reser sig bland övriga berg.

Kenyas karta uppvisar en del sjöar såsom Rudolf, Elementeita, Baringo, Naivasha och den bekanta Nakuru-sjön. Hela Rift Valley utmärkes av sjöar, branta sluttningar och vulkaner med kratrar såsom Menengai och Longonot intill huvudvägen, som korsar Rift Valley, mellan Nairobi och Viktoria-sjön i väster. Det omgivande höglandet är Kenyas verkliga jordbrukarområde med goda marker för odlingar.

Viktoria-sjön är Afrikas största sjö med en tät bosättning kring kusterna. Sjön delas mellan tre stater: Kenya, Uganda och Tanzania. Den är en viktig transportled mellan länderna. Sjön är mycket fiskrik. Bosättningen har genom århundraden fått sin föda från den fiskrika sjön. Området kring Viktoria-sjön har riklig nederbörd. Hela området i väster är tätt befolkat och väl odlat.

Östafrika och hela Kenya uppvisar ett mycket växlande landskap och utgör med sina olika regioner och tropiska klimat ett för människor tilltalande område att bosätta sig på.

Historia

Kenya har en omfattande historia, som går långt tillbaka i tiden. Det hör inte till detta arbete att fördjupa sig desto mera i det man tror sig veta om svunna tider. En kort översikt av närhistorien kan vara på sin plats. Neville Chittick skriver i *The Coast Before the Arrival of the Portuguese* bl.a. följande:

Vår skrivna historia av inre Afrika går hundra år bakåt i tiden och den muntliga traditionen går inte mera än femhundra år tillbaka i tiden – under förutsättning att berättelserna kan anses bygga på fakta. Östafrikas historia, detta gäller i första hand kustremsan, går närmare 2000 år tillbaka i tiden.

Detta uttalande visar att historikerna med avseende av gott underlag för sin forskning ställs inför svåra och speciella problem då Afrikas historia skall skrivas.

Det finns, fortsätter Neville Chittik, två slag av källor att ösa ur. För det första skriftliga dokumenteringar av folk utanför Afrika, och för det andra skriftliga dokumenteringar av personer som levde hela sitt liv i Afrika. Detta gäller givetvis även Kenya i Östafrika och vårt intresse går i första hand till kustlandet och den smala remsa vi tidigare stiftat bekantskap med.

En viktig handel var drivkraften och man kan tänka sig att sjöfolk i svunnen tid sökte sig till platser där hav och land möts. Detta var en följd av att folk rörde sig såväl till lands som till havs och att kusten blev en naturlig mötesplats. Den östafrikanska kusten besöktes av araber före portugisernas inträde på arenan. Berättelserna om besöken på Östafrikas kust fördes till de tillfälliga besökarnas hemtrakter i norr och det var i hemlandet de återgav resan i skriven form. Man kan finna kanske två personer som själva besökte Kenyas kust. Det var dessa, som skrev det sjöfararna berättade. Texterna är i regel svårtolkade, namn och termer okända i dag. Mera värdefull anser man det arbete en viss al-Mas'-udi (troligen från den första delen av det tionde århundradet) har åstadkommit. De källor vi kan ty oss till är alltså skrifter av personer som själva levde i området och som kunde såväl arabiska som swahili – två viktiga språk vid kusten.

Ibn Battuta, på besök i kustområdet 1331, beskriver hur stor och mäktig staden Mogadishu var på denna tid. Han redogör för livet i staden, de många väverierna, all prakt och pompa kring shejken, stadens ledare, kläder, musik och glans. I dag är Mogadishu en ruinstad efter nutida häftiga inbördeskrig. Många av de kända orterna förutom nämnda Mogadishu finns kvar i dag som är, såsom Malindi, Gedi, och Mombasa, alla på Kenyas kustremsa mot Indiska oceanen. Alla med sin

historia långt tillbaka i tiden. I detta sammanhang kan vi enbart nämna dem vid namn och gå vidare i vår översikt. Battutas intryck av folket är talande:

Människorna är mycket feta. Deras föda utgjordes av ris med fett och därtill åt man kött, fisk och grönsaker. En annan viktig rätt var gröna bananer kokade i mjölk med olika slag av kryddor som tillsats.

Vasco da Gama ankrade i hamnen till den dåtida väl utbyggda staden Kilwa söder om nuvarande Dar es Salaam år 1498. Under några århundraden hade dessa "främlingar" en stark ställning utefter Östafrikas kust. "Främlingarna" var handelsmän och sjöfarare på okända vatten.

Samtidigt knöts nya kontakter till länder och folk kring oceanens kuster. Mombasa har i dag kvar ett stort, minnesmärke från denna tid: Fort Jesus, som under en lång tid var portugisernas starkaste fäste i kampen om makten utefter kusten. Efterhand minskade deras makt. Orsakerna var flera men portugisernas ökade intresse för kuster och länder längre bort och den tilltagande lokala befolkningens tillväxt var viktiga orsaker till att kustområdet förblev i lokalbefolkningens händer.

Folket

Folket eller människorna skapar historien. Afrika och särskilt Östafrika har varit föremål för omfattande och grundlig forskning, då man velat utreda människosläktets inträde på den stora kontinenten och kartlägga människans urhistoria. Här skall vi endast kort citera Kenya, An Official Handbok:

Utgrävningar har utförts på många olika platser, bl.a. i södra och östra Kenya, Gatung'ang'a, norr om Nairobi, Yala River i Siaya distriktet i norra Nyanza i västra Kenya.

Det finns alltså många fyndplatser och spår efter bosättningar från svunna tider och forskarna är i vissa fall oeniga om den slutliga tolk-

ningen av fynden. Det står klart att historien, före de vitas inträde på arenan i nuvarande Kenya, visar på en lång process inom ursprungsbefolkningen. I dag räknar man med tre stora språkgrupper: Bantu, Niloter och Kusher. Dessa grupper kan indelas i undergrupper:

Bantu	Niloter	Kusher
Väst-bantu (Kisii och Luyia)	Väst-niloter (Luo)	Väst-kusher
Central-bantu	Öst-niloter	Syd-kusher
Öst-bantu	Syd-niloter	

Kusherna omtalas i olika sammanhang av Afrikas tidigaste historia. Kusherna byggde upp sitt kungarike i trakten av nuvarande Etiopien och Sudan.

Det finns ett antal grupper under varje avdelning, men här har jag velat nämna endast två bantu (Kisii och Luyia) och en nilotisk (Luo) eftersom dessa grupper (stammar) har en stor betydelse i den lutherska kyrkans arbete i Kenya och därmed även för SLEF och dess verksamhet inom nämnda kyrka. Det finns orsak att återkomma till detta i ett avsnitt längre fram. Det kan vara på sin plats att ännu i detta sammanhang citera Kenya, An Official Handbook:

Om man ser på Kenyas förkoloniala historia, regionalt, och börjar i västra delen av landet, så kan vi konstatera att regionens historia, före 1900, återspeglar en växelverkan mellan Kusher, niloternas Luo, Kalenjin och bantustammarna Luyia, Gusier (Kisii) och Kurier. Dessa utgör byggstenarna i det moderna samhället i västra Kenya.

Man har även gjort en regional indelning av bosättningen inom Kenyas gränser:

- 1 Bosättningen kring Viktoria-sjön
- 2 Bosättningen kring Mount Elgon
- 3 Bosättningen i Rift Valley
- 4 Bosättningen på stäpperna i norr
- 5 Bosättningen i landets östra delar

Det unga Kenya.

Brittiskt protektorat

I slutet av 1700- och hela 1800-talet uppehåller araberna en livlig handel allt längre in mot de centrala delarna av Afrika. Dels förekom karavanrutter från starka fästen på nuvarande Tanzanias kust, dels från det nuvarande Kenyas kust. Handelsvarorna utgjordes av elfenben och slavar. På vissa platser upprättades verkliga handelscentra. Dessa blev då uppsamlingsplatser för elfenben och slavar. Det fanns emellertid, kanske mera i områden som i dag tillhör Kenya än på områden som i dag utgör Tanzania, en lokalbefolkning med utvecklad administration och försvar av sina samhällen.

Brittiskt protektorat deklarerades över området 1902. Huvudor-

saken till detta var att britterna ville skydda förbindelserna mellan kusten och Uganda. Nilens källor var så under brittiskt välde och skulle så förbli för lång tid framåt. Man hade fått fotfäste i detta område.

Det var i första hand två länder i Europa som i slutet av 1800-talet visade stort intresse för Östafrika. År 1890 ingicks en överenskommelse om fördelningen av Östafrika, det s.k. Anglo-German Agreement. Tyskland kom redan 1884 till nuvarande Tanzania och tog makten i området 1891. Britterna åter hade tagit makten i nuvarande Uganda och de områden som i dag utgör Kenya.

Avancemanget fram mot Nilens källor byggde på helt politiska orsaker. Givetvis var det deras mål att överta all kontroll av all handel och därtill den politiska makten. Det väldiga järnvägsbygget vid sekelskiftet (1896-1900) mellan Mombasa och Viktoria-sjön var ett led i britternas erövring av "sin" del av Östafrika. Det var ett stort företag att bygga en järnvägsbana, drygt 1000 km, mellan kusten och Viktoria-sjön.

Landet mellan kusten och Viktoria-sjön består, vilket vi tidigare konstaterat, av olika geografiska regioner. Bosättningen och olika folkgruppers rörelser var vid sekelskiftet långt ifrån kända. Därför ville britterna försäkra sig om kontrollen av sina förbindelseleder till Uganda och Nilens källor. Till en början administrerades hela området från Zanzibar och sedan, efter något år, från Mombasa. 1907 flyttades hela administrationen till Nairobi, som i dag är Kenyas huvudstad.

Den första tiden, 1896-1902, upptogs huvudsakligen av det väldiga järnvägsbygget mellan Mombasa-Nairobi-Kisumu. Detta för att få en fast förbindelseled mellan kusten och Viktoria-sjön. Staden Kisumu blev en betydande hamn vid Viktoria-sjön och är i dag en viktig huvudort i området i västra Kenya. Därtill bör man notera att järnvägen drog med sig nya grupper av människor och nya samhällen byggdes upp utefter banan. Det visade sig att detta väldiga vägbygge, drygt 1000 km, gav upphov till konflikter mellan den lokala befolkningen och britterna. Man kan förstå lokalbefolkningens fasa.

Men inte nog därmed. Den vita kolonialadministrationen var snar till att utropa Kenya till "Whiteman's country" och från 1904 fram till 1950-talet ivrade man för att få nya bosättare på de bästa jordbruksområdena i landet. Kenya skulle verkligen bli ett land för vita jordbrukare.

Brittiska regeringen formade redan 1907 en folkrepresentation för Kenya, den kallades Legislative Council (en lagstiftande församling). De vita försäkrade sig för mycket lång tid framåt om nära nog alla platser i denna församling. Kenya skulle förbli vit mans land det var deras övertygelse, men utvecklingen gick åt annat håll. Efter två världskrig var även förhållandena i Kenya helt förändrade. Afrikanerna var numera färdiga att med bl.a. Jomo Kenyatta, senare det självständiga landets första president, gå in i kampen för ett självständigt Kenya. Redan efter det första världskriget från 1920 och framåt kan man följa den lokala befolkningens första steg mot självständighet .

Men det tog tid. Den 5 oktober 1944 nominerades den första afrikanen till Legislative Council. Det var E. W. Mathu. Samma höst bildades en för hela kolonin omfattande organisation och förklarade krig mot kolonisterna. En blodig uppgörelse var oundviklig och landet måste uppleva en tid av terror, blodiga strider med koncentrationsläger och avrättningar.

Denna tid benämnes ofta Mau Mau. Namnet härstammar från de områden, bush- och skogsområden, i de centrala delarna Kenya, på Mount Kenyas sluttningar och intilliggande högländer. De vita bosatta i städerna Nyeri, Naivasha och Nairobis förorter var involverade i gerillakrig. Från gerillans baser ute i markerna gjordes attacker mot de vitas områden såsom förläggningar, polisstationer och mot enskilda farmare. Det var ett inbördeskrig. Det finns numera en del litteratur som beskriver dessa år, då många ledande afrikaner internerades. Jomo Kenyatta och andra, senare kända politiker, med honom satt många år i det väl kända lägret Kapenguria. Historien om Mau Mau på 1950-talet berättas av bland andra W. R. Ochieng' i *A History of Kenya*.

Kenya blev en självständig stat den 12 december 1963. Några veckor tidigare anlände familjen Norrback till arbetet i Kenya och LCK. Kampen var över, och kenyanerna hade fått vad man på swahili uttrycker med ett ord uhuru. Det betyder närmast frihet, oberoende, självständighet. Jomo Kenyatta säger i sin bok *Suffering Without Bitterness* (Lidande utan bitterhet) i ett tal följande:

Alla afrikaner var i slaveri, alla ville kämpa för Uhuru, alla väntade på friheten. Vi skall alltid hålla detta i minnet. En annan sak

”Kenyatta Dag”, allmän festdag i Kenya, skall inte ses såsom Kenyattas dag, den kallas bara så, för jag var då ledare och kallades ”Mau Mau Chief”. Jag kan minnas hur jag under rätttegången i Kapenguria åtalades för två ting. För det första för mitt ledarskap av Mau Mau och dömdes därför till 7 års fängelse. För mitt medlemskap i Mau Mau dömdes jag till 3 års fängelse och detta slogs samman till tio års fängelsestraff. Så länge vi lever tillsammans, som vi nu gör, är det vår huvuduppgift att försvara UHURU eftersom det finns många som skulle önska spoliera allt för oss.

Situationen i Kenya var inte unik. Samma utveckling och svåra process möter oss i många andra numera självständiga afrikanska stater. Frigörelsen från kolonialmakten blev i Kenya en uppgörelse mellan makthavarna och folket, med många dödade afrikaner och fång- och koncentrationsläger. Detta förorsakade djupa sår i det afrikanska samhället. Jomo Kenyatta uttrycker något av den numera allmänna inställningen till ”vita” eller européer i ovan nämnda samling tal han i egenskap av president hållit. ”Lidande utan bitterhet” är en väl vald rubrik för dessa samlade tal.

En frihetskämpe och statsman som Kenyatta kan samla en ung nation med olika raser, folk och språkgrupper till ett folk! Det sker inte med maktmedel, utan med fritt flödande afrikansk friskhet och generositet – något som västerlandet förlorat genom materialismens väldiga makt. Republiken Kenya har skonats från många av de problem som ofta följer en ung nation i Afrika. Landet har fått bygga vidare på de förutsättningar och resurser som stod till förfogande vid självständighetsförklaringen 1963 och med en god start under Jomo Kenyattas fasta ledning ser man med tillförsikt mot framtiden.

Kajsa Ekholm Friedman använder i sitt arbete *Den magiska världsbilden* formuleringen ”Afrika har förblivit Afrika”. Hon behandlar utvecklingen i Västafrika och konstaterar att Afrika har bibehållits genom alla tider. Utvecklingen i Östafrika och i Kenya uppvisar i många avseenden en motsvarande bild. Afrika förblir Afrika. Varken den destruktiva slavhandeln eller en intensiv kolonialtid har åstadkommit några genomgripande förändringar.

Den ursprungliga sociala kulturen med sitt starka klansystem är

fortfarande det afrikanska samhällets ryggrad. Det torde så förbli långt in i framtiden.

Det är i Kenya SLEF:s arbete upptogs år 1963. Efter denna allmänna översikt över Kenyas land och folk kan vi gå vidare och möta kenyanerna i vardag och helg. Innan vi går till den egentliga uppgiften, SLEF:s arbete i Kenya 1963-1973, skall vi dock göra en kort inventering av afrikanernas ursprungliga föreställningar om Gud, andevärlden och olika makters verkan i det dagliga livet. Följande avsnitt kommer att handla om just dessa frågor

2 KULTUREN

Det är för oss européer mycket svårt att kunna förstå afrikanens föreställningar om Gud. Vi kan inte sätta oss in i deras föreställnings-värld. Det oaktat kan vi närma oss dessa frågor och till en del uppfatta vad som är föremål för deras intresse och föreställningar.

Dr E. Sidney Hartland skrev i början av detta sekel:

En mycket dunkel och svår fråga, som hör samman med bantu-folkens religion, är om de tror på en högsta Gud, en Skapare, en Guds försyn.

Det var länge sedan detta uttalande gjordes och visst har vi orsak att bekanta oss med några av de tankar och föreställningar man kommit fram till i vår egen tid.

Föreställningar och tankar

Senare tar sig Sir J. G. Frazer an frågan och konstaterar i *The Worship of Nature* (1924-25) med följande påstående:

Afrikanernas högsta Väsande är i allmänhet inte förfäder, som blivit gudar, utan personifieringar av stora överjordiska fenomen i tiden.

Forskare tror sig ha funnit i de afrikanska myterna en skaparprincip som pekar på en skapande kraft. Denna kraft formade och kallade fram den första människan.

Denna princip är svår att förstå. Här vill vi citera Edwin W. Smith som berättar följande om ett möte med en framstående man, Emil Ludwig:

”Vad kan kristendom betyda för en afrikan?” frågade han mig. Jag berättade för honom om frihet från fruktan. ”Hm, kan det ge honom personlig lycka, och om så är fallet, hur”? Jag beskrev vad jag avsåg med fruktan och hur vi försöker övertyga om en personlig förtröstan i en levande, närvarande, kärleksfull Gud, som är starkare än någon ond makt”. Mr Ludwig var förbryllad! ”Hur kan en obildad afrikan ta emot Gud?” Det förvånade honom då jag ytterligare försökte säga att det inte fanns någon orsak att försöka övertyga en hedning i Afrika om Guds existens: de är övertygade om att han finns, men de känner honom inte som en levande kraft i sina personliga erfarenheter. Han var skeptisk. ”Hur kan det vara såhär”? fortsatte han. ”Gud är ett filosofiskt begrepp som en okunnig är oförmögen att omfatta”.

Jag betvivlar att jag kunde övertyga honom.

Afrikanerna själva har tagit sig an denna problematik. Vi skall ge några exempel på hur från deras egna led forskare har uppfattat det afrikanska arvet. Det finns ett kulturellt och ett andligt arv. En sanning som tidigare ringaktats i europeiska kretsar. Det är först när det afrikanska folkets forskare, ur deras egna led, tog sig an detta ämne som vi fått fastare mark under fötterna. Afrikaner berättar om det afrikanska arvet.

Det historiska arvet möter oss i rester av stora byggnadsverk. Vi kan bara tänka på pyramiderna i Egypten och ruinerna av det stora Zimbabwe i landet med samma namn. Det fanns ett antal stora riken i Afrika och av dessa finns ännu rester kvar för efterkommande att undersöka. Man kan nämna riken som Ghana, Congo (Zaire), Zulu m.fl. men det fanns många fler. Det kulturella arvet möter oss än i dag i sång och musik. Denna form av den afrikanska kulturen har fått en stor spridning överallt. Även det afrikanska hantverket har fått erkännande och uppskattning i vida kretsar. Här kan nämnas de utsökt vack-

ra och väl formade sniderierna i trä. Motsvarande finns även i mjuk och lättarbetad sten. Även andra slag av konstverk visar att deras kultur uppvisar många liknande uttryck för skönhet och känsla.

Deras föreställningar om sin tillvaro utvecklades under en lång tid. Livets olika situationer och erfarenheter gav anledning till eftertanke och nya föreställningar. Man har på grund av bristande insikter ansett att den ursprungliga afrikanska tron var dyrkan av förfäderna, vidskepelse, andedyrkan eller magi – i hedendom.

Deras tro var en tro på Gud. Han är skaparen av alla ting. Han är god, barmhärtig, helig, allsmäktig, allvetande, alltid närvarande, obegränsad, en ande, utan förändring och outgrundlig. Detta kan verka främmande för missionens folk i västerlandet, men missionärerna är betjänta av denna insikt.

Då den kristna tron blev predikad och "trons lydning upprättades" inträffade nya och helt oväntade ting. Den kristna läran anlände väl inslagen i vad vi kallar den västerländska kulturens utformning med alla till denna kultur hörande svagheter och förtjänster. På samma sätt kom islam in i det afrikanska samhället och såväl islam som kristendomen mötte den afrikanska kulturen med många ansikten eftersom det finns ett stort antal av religioner i Afrika.

Ovan nämnda möte förde i längden fram till en vad man i dag kallar ackulturation – en form av såväl västerlandisering som afrikanisering. John S. Mbiti beskriver denna process såhär:

Processen är dels ett givande, dels ett mottagande; dels ett fasthållande, dels ett förkastande.

Detta är viktigt att hålla i minnet då vi är medverkande i möte mellan olika kulturer. I detta fall tänker vi i första hand på det afrikanska andliga arvet. J. N. K. Mugambi beskriver ackulturation såhär:

Kristendomens inträde i Afrika var en process av ackulturation i den meningen att de afrikanska kristna, som här mötte en annan kultur, mottog och utvecklade ett nytt sätt att leva.

Frågan är väl vad som återstår av deras föreställningar i vår tid. Det finns onekligen i deras föreställningsvärld drag, som kan tyda på att

utifrån hämtade tankar och andliga begrepp påverkat och förändrat deras ursprungliga tankar och föreställningar. Det är ofta förenat med stora problem att försöka utreda vad som är av gammalt ursprung och vad som kan tänkas höra till intryck utifrån.

Det är uppenbart att stora delar av Afrika har under många olika tidsperioder mottagit intryck från olika håll och med olika budskap. Detta måste ha satt sina spår i afrikanernas föreställningsvärld. Intrycken har kommit från såväl kristna som muslimer. Det kan därför vara ytterst svårt i nutid att finna afrikanernas ursprungliga föreställningar om Gud.

Två likartade problem möter oss omedelbart. Det första är risken för att läsa in något som inte finns och det andra är att läsa ut något som inte är afrikanernas ursprungliga tro och föreställning. Det gäller att vara ytterst försiktig i båda fallen. Det finns olika meningar bland forskare om vad som kunde ha inhämtats utifrån och å andra sidan vad som måste höra till det afrikanska andliga arvet. Forskare som redan nämnts, John S. Mbiti och J. N. K. Mugambi, vidhåller i allmänhet att det är fråga om ett arv.

Ord och uttryck

Det är uppenbart att namn för en afrikan uttrycker mera kvalité än bara ett namn på någon. Till en början uppfattar man inte detta förhållande och det är vanligen först långt senare ett visst namn berättar mycket mera än vad en europé kan föreställa sig.

Språk, som afrikanerna använder, kan till en början verka enkla och lätt åtkomliga för en utlänning. Det har dock visat sig att ord och uttryck, som till en början tycktes vara lätta att förstå och bilda sig en uppfattning om, har en mycket djupare mening än vad man kunde uppfatta vid en första kontakt med språket.

Vi skall här ta ett exempel från vardagen. Det gäller den för oss västerlänningar allt överskuggande: tiden! Vi har inte något behov, tror vi, av dag och natt, solens uppgång eller månfasar. Vi har stämpelur

som mäter ut vad vi gjort eller försummat och så får vi ett värde i pengar ett par gånger i månaden.

Tid är för afrikanen "en sammanställning av händelser som berör dem och deras liv." Följaktligen är det inte fråga om tid om ingenting sker eller äger rum. Två ord på swahili belyser detta för oss. Det första ordet är sasa (anger någon händelse eller fenomen i nuet) och det andra ordet är samani (händelser som har passerat). Dessa två föreställningar går in i varandra så att en bestämd gräns svårligen kan läggas mellan om något har skett eller håller det alltså på att ske.

Den högste Guden, han som har makten och som är ojämförlig med någon annan, får namn som Skapare eller Formgivare eller Konstruktör. Det torde vara en allmän uppfattning bland forskare att afrikanernas sätt att så beskriva Gud är av gammalt ursprung. Det finns många exempel från olika stammar och språk som styrker en sådan uppfattning.

Gud allsmäktig har all makt. Ägare av allt, Herren över ödet, den som ger gåvor. Genom ordspråk, som inom olika stammar är talrika, kan Gud beskrivas såhär:

Om du vill tala med Gud, tala till vinden.

Allt som Gud har gjort är gott.

Gud går, han springer inte.

Vi kan höra en svag viskning från Gud i vårt öra, men ser honom inte.

Imana ger dig, du kan inte köpslå med honom, om du försöker, märker du att han är driven i sin handel.

Ett träd planterat av Imana, blåser inte omkull.

Afrikanska språk anlitar ofta kända ordspråk. Rätt använda kan de vara mycket träffande och användbara i språkbruket.

Det är en vanlig uppfattning att Gud och människan i början levde tillsammans i harmoni och samtalade med varandra. Människan gjorde en del allvarliga misstag, isynnerhet en kvinna, och det ledde till att

Regn över slätten.

Gud övergav jorden och flyttade upp i skyn. Dylika föreställningar för våra tankar till bibelns första berättelser. Sedan dess har människan sökt vägar och möjligheter att få kontakt med Gud. Man har försökt bygga torn, eller stegar för att nå upp till Gud. Andra åter har rest ut över jorden för att komma till den plats där jord och himmel tycks mötas – allt för att få kontakt med Gud. Mycket sällan, förtäljer berättelserna, har man lyckats nå fram till Guds boning. I detta sammanhang kan påpekas att döden skall ha kommit in bland människorna

samtidigt som Gud övergav jorden. Många av dessa föreställningar har drag som närmar sig kristen tro och bibelns texter.

Afrikanerna är mästare i att målande och dramatiskt berätta och beskriva något som verkligen har skett eller som kan anses ha timat. Gränsen mellan dessa två ting är inte alltid så klar och entydig. När det gäller andliga ting kan afrikanerna uttrycka sig på ett sådant sätt att alla kan förstå vad som avses. Här följer ett exempel från David Livingstones expedition till Zambezi. När David Livingstone frågade en man hur han förstod ordet helighet fick han ett oväntat svar:

När stora mängder vatten har öst ner under natten och hela jorden, blad och boskap är tvättade rena, och den uppgående solens strålar speglas i daggdroppar på varje blad och grässtrå, och hela luften andas renhet, då är detta helighet.

Så kan svaret bli. Man kan misstänka att detta kan vara Livingstones tankar som kommer till uttryck, men den som har suttit i många samtal med afrikanerna vet att just såhär uttrycker man sig. Bilder och symboler talar starkare än de många orden. På samma sätt uttrycker sig afrikanen om Gud, den Högste, Skaparen eller något annat uttryck för just det vi skulle kalla Gud. T.ex.:

Den Högste, Gud

- är en personlighet, han har ett namn
- är levande, han har samvete
- är inte en människa
- är skapare, konstruktör
- är den högsta makten, kraften
- är dyrkad, bön och offer läggs inför honom (–) sällan
- är domare

Andarnas värld

naturens andevärld		människornas andevärld	
himlens andar	jordens andar	dödas andar	dödas andar
		fortida	nutid

Man talar om andar av något olika slag. En europé uppfattar två grupper. Gränserna är inte alltid entydiga och klara, än mindre lättfattliga för européer. Man kan tala om två typer: a) fria andar, som aldrig varit människor, och b) de avlidnas andar. De fria andarna hör samman med naturen och naturliga fenomen. Utöver en Högsta Gud, vars hemort är skyn, finns Moder jord. Hon representerar allt gott som kommer från markens mull, och utgör en förutsättning för livet. Andra andar finns i träd och vattendrag, i berg och sjöar, i stenar och kullar.

Den andra gruppen, är de avlidnas andar, eller de avlidna, för afrikanska tror att de avlidna överlever döden och kroppens nedbrytning. Det är knappast fråga om en själens överlevnad eller en själens odödlighet, utan en människa som förvandlats eller som genomgått en förändring.

Deras tro bygger på att liv och död lever i symbios. Det betyder att något fullständigt åtskiljande – i den mening vi uppfattat denna sak – mellan det materiella och det andliga inte beaktas. De lever vidare i nära kontakt med varandra och kan kommunicera med varandra. De avlidna har inte någon makt över andra än sin egen familj. Denna makt kan utövas i ont eller gott syfte. Allt sådant som sker onormalt, tillskrivs i allmänhet andarna.

Ofta hör man folk tala om hur afrikanerna tillber sina förfäders andar. Det är inte helt riktigt. Några exempel. Uttrycket andedyrkan, säger Cullen Young då han behandlar dessa frågor i Nyasa-land, "är helt fel och kan skapa missförstånd". Dr J. H. Driberg har samma uppfattning. "Det som vi har uppfattat som en religiös företeelse är ingenting annat än ett afrikanskt socialt mönster". "Ingen afrikan ber till sina förfäder", lika litet som han tillber sin levande fader. Han ber om faderns medgivande att handla på ett visst sätt. På samma sätt samtalar han, såsom man alltid gör då familjen samlas till rådplägning och beslut,

med sin avlidna förfader. Detta kan inte kallas bön, dyrkan eller tillbedjan. Det finns olika svar på den frågan. Ett par berättelser ur verkligheten antyder vad afrikanerna själva tänker om den saken. Edwin W. Smith berättar följande:

En gammal afrikan satt i min hydda på golvet, som var täckt med ett vackert leopardskinn. Han följde mönstret på skinnen med sina fingrar och fylldes med förundran över skönheten i skinnen. Många anser ju att en afrikan inte har någon känsla för det vackra. Efter en lång stund av tystnad talade han: Vem annan än den Högste skulle kunna göra ett sådant skinn! Och genast fortsatte han med att slå ut sina armar i en stor rörelse och utbrista: Och allt detta – allt!

Ja, hur kan människan veta något om Gud? Det är uppenbarligen så att Gud har uppenbarat sig, gjort sig känd för människan. Kanske rötterna till dessa frågeställningar står att finna i mellanöstern? Det är viktigt att notera att avståndet mellan Viktoria-sjön i Kenya och Sinai är inte mera än ca 3000 km. Afrika har fast landförbindelse med mellanöstern och vi kan lära från Afrikas historia om forntida förbindelseleder såväl till lands som över vatten. Detta hör ihop med vad vi brukar kalla a) den allmänna uppenbarelsen, mer eller mindre kända av alla folk, i naturen, och i historien, och b) den särskilda uppenbarelsen, i Guds ord, i Kristus. Det är Gud som har uppenbarat sig för människorna och det är därför även afrikanerna, långt innan de kristna missionärerna var på plats, kände den Högste Guden. Mer eller mindre tydligt hade han talat till dessa människor i och genom sin skapelse. Om detta berättar oss de första missionärerna följande. Paulus talar till människorna i Lystra och säger:

Gud har bevisat eder välgärningar, i det han givit eder regn och fruktbara tider från himmelen och så vederkvickt edra hjärtan med mat och glädje. (Apg. 14:15-17)

Vad man kan känna om Gud är nämligen uppenbart bland dem: Gud har ju uppenbarat det för dem. Ty hans osynliga väsen, hans eviga makt och gudomshärlighet hava ända från världens skapelse varit synliga, i det de kunna förstås genom hans verk. Så äro de då utan ursäkt. (Rom.1:19-20)

En gammal afrikan skall ha berättat följande:

En gammal kvinna blev genom sjukdomar och död ensam kvar utan någon anhörig i livet. Det betyder för en sådan person närmast katastrof och död. Hon beslöt dock att uppsöka Gud och av honom kräva svar på alla frågor och varför hon lämnats ensam och övergiven i denna värld. Hon försökte bygga ett torn för att den vägen finna Gud uppe i skyn. Hennes planer misslyckades. Hon tog sikte på horisonten och färdades från land till land och människorna hon mötte frågade henne vad vart hon var på väg: jag söker Gud, var hennes svar. Då man åter frågade henne varför, berättade hon för dem om sitt lidande och fick från dem följande besked: Menar du att ditt liv är annorlunda än andras? Den onde sitter på vars och ens rygg och vi lär inte bli av med honom.

Hon fann aldrig Gud, slutar den vemodiga berättelsen, och ingen människa har försökt svara på frågan – varför? Det kristna svaret är den goda nyheten att en kärleksfull fader söker och möter människan på hennes färd genom livet.

Företeelser i samhället

Afrikanerna tror på en fortsättning av livet efter döden. Man kunde kalla det för en instinktiv kunskap om ett fortsatt liv. Iakttagelser av det dagliga livet leder en människa till en sådan tro. De konstaterar:

1 En sovande vaknar ur sin dröm. Kroppen ligger kvar i bädden men personen har i drömmens värld gjort långa utfärder långt från sin viloplats.

2 Tydligt finns det hos människan en del som kan komma och gå medan kroppen ligger kvar på samma plats. Även en sovande människa kan vara i vår omedelbara närhet utan att veta vad som sker i samma rum.

3 Själen kan göra utflykter och sedan återvända till kroppen där den normalt befinner sig.

Döden, menar de, är en förlängd själens frånvaro, eller ett bestående

uttåg – den kan vid vissa tillfällen återvända. Detta sist nämnda kan inte kontrolleras av andra. Sjukdomar såsom feber, yrsel, förvirring betraktas såsom en kamp mellan kropp och själ. Kroppen vill behålla själen, som i sin tur vill frigöra sig.

Man har givetvis undrat var de dödas andar befinner sig och hur deras fortsatta liv utformas? Kan de ännu påverka det dagliga livet här i vår tillvaro? Är de vänskapliga? Om de kan utgöra en risk, vilka åtgärder kan vidtagas för att en sådan själ eller ande flyttar så långt bort som möjligt eller till det land därifrån ingen kan återvända?

I detta arbete kan vi enbart ge några korta kommentarer till dessa frågor:

Man talar om levande-död när en människa har avlidit och som man tror alltjämt befinner sig i sin gamla omgivning. Hon kan visa sig för sina närmaste och kanske påverka livet i familjen. Hon hör till kategorin levande-död fyra eller fem generationer eller så länge man minns henne.

Härefter flyttar hon till andarnas värld och får där annan status av helt annat slag.

Förfädernas andar är helt naturligt det viktigaste. Relationerna till förfäderna och deras andar, eller till de döda, förutsätter omfattande ceremonier, som sätter sin prägel på det dagliga livet.

Totemism betyder att en grupp människor har en gemenskap genom samma totem, t.ex. ett djur eller en naturföreteelse. De bildar då en klan. Detta innebär bl.a. att äktenskap skall ske utanför den egna klanen, något som praktiseras i dag som är i delar av Östafrika. Man skall vidare delta i totem-fester, en speciell ceremoni då ett släktskap ingås och förstärkes. Totemet är det samlande tecknet för klanen.

Andemakter i tillvaron har avgörande betydelse för ens liv. Utöver förfäderna och deras andar räknar man med andra andar, icke mänskliga andar eller själar, som utgör krafter i tillvaron. Det är viktigt att upprätthålla goda relationer till dessa makter. I det följande möter vi en del ord och begrepp, som alla hör samman med dessa andemakter i tillvaron.

Man brukar tala om homeopatisk magi och avser därmed makt att

besegra en fiende genom att t.ex. förstöra en bild av fienden eller något annat föremål, som representerar fienden.

Annat slag av magi, och att komma i besittning av makt över en annan människa, är att komma åt något, som tillhört den människan – en hårtest, en bit av en nagel eller något motsvarande. Magin kan användas för att bringa lycka, framgång och styrka. Därför förekommer ceremonier då man äter kött och dricker blod från lejon eller leopard för att få "lejonets styrka".

Magin måste betraktas, åtminstone i Afrika, mera som naturvetenskap än som religiös tro! I vårt språkbruk talas det om vit magi som står för lycka och framgång och om svart magi som leder till olycka och fördärv.

När man tror på magin, så kan tabun (något förbjudet) skydda mot osynliga fienders onda anslag. En människas liv, från vaggan till graven, styrs av tabun. De kan gälla sådd, skörd, byggande av hyddor, kriser, i hemmet och givetvis begravningar. När t.ex. ett barn föds säger man att en gäst har kommit till vårt hus. Det är tabu att säga att ett barn har fötts.

Begrepp så som magi, tabu och fetischism står alla nära varandra och kan lätt sammanblandas med dyrkan av andar eller förfädernas andar, men det är fråga om förtrollning, okränkbarhet respektive amuletter. Även i vårt eget samhälle intar dylika föreställningar en ofta synlig plats. Många tror att deras liv regleras genom dessa förmenta, osynliga krafter.

Dessa människor kallas animister (tror på en andevärld). De lever i en värld fylld av andar – många av dem onda och det medför olyckor och bekymmer. Dessa andar rör sig i jorden, i luften, i vatten, i elden, i träd, klippor och berg – även i djur. Dessa andar är inte materialiserade och därför inte föremål för dyrkan. För människan gäller det att vidta nödiga åtgärder för att undvika olyckor och katastrofer. Detta kan ske genom att söka råd och hjälp från experter som med lämpliga offer blidkar sårade andar. Dyrkan av de stora krafterna sol, måne och stjärnor är känd. Däremot bör missräkningar och motgångar tillskrivas andarna i vår närhet.

Man finner en grundsyn, som förutsätter en skapare, men huruvida

man överallt har dyrkat honom är ännu oklart. Många har dyrkat en Gud, andra har uttryckt sig såhär:

Gud är för långt borta och vi vet inte vad slags mat han äter, så hur skall man kunna offra till honom?

Man anser att ett avfall från den Högste skett och det har försatt människan i slaveri under makter man inte kan frigöra sig från. Det är dessa makter aposteln Paulus syftar på då han skriver: "På samma sätt hölls också vi, när vi var barn, i trälldom under världens makter". (Gal.4:3). Det kristna budskapet har något av sprängkraft i sig – "om nu Sonen gör eder fria, är ni verkligen fria". (Joh.8:36).

3 MISSIONER OCH KYRKOR I KENYA

En översikt av missionsorganisationernas och kyrkornas verksamhet i Kenya ger ett första intryck av "överflöd" av såväl missions-organisationer som självständiga kyrkor. Men om man något grundligare undersöker förhållandena, så finner man att Kenya inte avviker i nämnvärd grad från många andra länder i Afrika. Vi skall här skapa oss en bild av situationen i Kenya med en enkel kartläggning av de viktigare händelserna som hör till Kenyas missionshistoria fram till våra dagar.

Vi har redan i en allmän översikt av "Kenya" konstaterat att Vasco da Gama kastade ankar på Östafrikas kust 1498. Man kan undra hur det var med sjöfararens följe? Var kyrkan representerad på den långa färden till nya och okända länder?

I Vasco da Gamas följe fanns en del representanter sända av den katolska kyrkan. Det var inte deras avsikt att i egentlig mening bedriva evangelisation, men tillfälliga kontakter mellan dem och den lokala befolkning förekom.

Francis Xavier, på väg till Indien 1542, besökte Malindi och förhandlade med muslimernas ledare i området. Det var först ca femtio år senare, 1598, som några missionärer uppenbarade sig och deras verksamhet ser ut att ha kvävts i sin linda. Senare, i början av 1600 talet,

anländer munkar från Augustinerorden, och det ser ut som om deras verksamhet skulle ha uppvisat goda resultat. Det talas om kyrkobyggen i Mombasa och mer än 600 döpta av den lokala befolkningen.

Motgångarna var många. Några årtionden senare omtalas sultanen Yusuf bin Hassan av Mombasa. Han återvände efter en tids vistelse i Goa som kristen, nu med namnet Dom Jeronimo Chingulia. Efter en tid avföll han och återgick till muslimernas tro och lära. Men inte nog därmed. Avfällingen visade sig numera vara en bitter fiende till de kristna. Församlingens i Mombasa prior, några präster och närmare 300 övriga dödades i ett blodbad på order av den ovan nämnda Chingulia.

Det fanns alltså en spillra kristna kvar på kustremsan under de följande århundradena, men något av egentligt missionsarbete fanns inte kvar då de första protestanterna anländer för att påbörja en intensiv missionsverksamhet i Östafrika.

Det gick fram till medlet av 1800-talet innan de första protestantiska missionärerna anlände till Mombasa. Östafrikanska kusten var deras mål. Man hade tidigare, utan större framgång, försökt nå vissa stammar i gränstrakterna mellan nuvarande Kenya och Etiopien. Nu ville man söka en ny väg till dessa stammar i Abessinien.

1844 är tiden inne. En tysk lutheran, anställd av Church Missionary Society of London (CMS), Johann Ludwig Krapf stod på stranden. Med Krapf kom den nya tidens missionsverksamhet till Kenya. Rester av den tidiga katolska verksamheten mötte protestanterna. Visserligen var det enbart kyrkoruiner och det monumentala Fort Jesus, ännu i dag en sevärdhet vid ett besök i Mombasa, som bar vittne om en förgången kristen verksamhet.

Det berättas att Krapf predikade evangelium för alla som ville lyssna, men endast en, en invalid, vid namn Mringe, döptes under Krapfs verksamhet i Mombasa!

En medarbetare till Krapf, pastor Johan Rebmann, anlände år 1846. Krapf var språkbegåvad. Han utarbetade en första swahili-ordbok och började på en bibelöversättning till den lokala befolkningens språk. Krapf ville flytta inåt landet där klimatet skulle vara mera hälsosamt, men Rebmann gick inte med på förslaget. Åsiktsbrytningen mellan

dessa två ledde till att Krapf reste hem. Kvar fanns gravarna efter hans hustru och barn. De dog, tydligen av malaria, bara två månader efter ankomsten till Kenya.

I hemlandet skrev han en berömd bok *Travels, Researches and Missionary Labours*. Hans framträdande som författare till en bok, vilken hade fått god kritik, gjorde att han kallades till nya missionsupp-gifter tillbaka till Afrika. Nu var det *Brittish United Methodists* som sände honom till Galla-folket i norr: Områden han tidigare försökt nå via Etiopien. Metodisternas mission kämpade med stora svårigheter. Många missionärer som sändes ut dog av sjukdomar och strapatser.

Johann Ludwig Krapf, som dog 1881, gav en god vän impulser som i sin tur ledde till att den tyska Leipzig Missionen 1886, i samarbete med en för detta avsedda arbete i Östafrika bildad förening, upptog arbete i bl.a. nuvarande Kenya. Den lutherska missionen hade fått fot-fäste i Östafrika. Arbetet kunde gå vidare om än långsamt till en bör-jan.

I slutet av 1800-talet möter oss en Sir Bartle Frere. Han var ganska kritisk till såväl CMS som metodisterna och deras arbete.

De predikar evangelium och forskar i språk men beaktar inte alla andra dagliga behov.

Detta var hans syn på deras arbete. Han påstod att de var allt för teore-tiska. Det var i första hand slavhandeln som han ansåg att de borde bekämpa. Han övertalade CMS att bygga en koloni, Freretown i närhe-ten av Mombasa, för befriade slavar. Stora skaror strömmade snart till Freretown.

Man förstår att många slavar hade rymt och att detta ledde till oro-ligheter bland deras tidigare ägare: araberna. Missionärerna fruktade uppror och våldsamheter, men den lokala befolkningen, isynnerhet de kristna, visade mod. Här talas om en kristen lärare, David Koi, som undervisade de fria slavarerna på Fulodoyo.

Araberna drog fram över hyddorna på platsen och David Koi hals-höggs 1883. Han blev en bland de afrikanska martyrerna. I Freretown och andra motsvarande orter upprättades de första skolorna, de första lärarna och evangelisterna utbildades och 1885 vigdes de första pasto-

rerna. Grunden för fortsatt missionsverksamhet var lagd i Kenya. Människor i tusental döptes. Anglikaner och ett mindre antal metodister utgör början till den organiserade kristna kyrkan i Kenya. Många prövningar väntade dem.

Protestanternas fortsatta mission 1890

Det är uppenbart att missionernas möjligheter till fortsatt verksamhet i landet ökades samtidigt med att hela området blev Brittiskt Protektorat 1902 och järnvägen mellan Mombasa och Kisumu blev färdig. Förbindelserna mellan kusten och inlandet var nu trygga och alla möjligheter till kolonisering av de stora områden, som ligger mellan Nairobi och den stora sjön i väster, var nu en verklighet. I det "sug" som här uppstod drogs missionerna med. Redan på förhand hade vissa missioner sökt sig inåt landet och med blickarna stadigt riktade mot väster.

Nya försök gjordes av de ivriga missionärerna. Man menade att nu måste nya vägar och nya metoder komma till användning. Verksamheten, enligt African Inland Mission (AIM), var den gamla beprövade från Krapfs och Rebmans tid. Det var att helt enkelt evangelisera. En missionär, Willis Hotchkiss, var av annan mening. Evangelisation var ej nog. Han introducerade praktiskt arbete. Människorna borde lära sig slå tegel, öva sig i snickeriarbete och jordbruk. En CMS:s missionär, J.J. Willis, drog åt annat håll. Alla skulle få möjlighet till god skolundervisning.

Han bad hövdingarna inom Luo-stammen att sända sina söner till skolan men det ledde till att de flesta som hörsammade anbudet var de mindre lämpliga. Efter ett tiotal år visade det sig att Willis elever ofta blev missnöjda och kritiska mot de traditionella hövdingarna. Undervisning i västra Kenya tog fart och kombinerad med sjukvård och evangelisation visade det sig att J. J. Willis' metod var en stor framgång för alla parter.

Försök till samarbete

Det var uppenbart att med nya missionsorganisationers ankomst till landet växte tanken på en gemensam satsning i det väldiga missionsarbetet. Tidigare nämnda J. J. Willis fruktade en splittring mellan missionerna och de organiserade kyrkorna. Kunde man enas om en enda afrikansk kyrka, en allomfattande organisation? Planer fanns både 1913 och 1918. Willis' dröm förverkligades i Indien, där missionärerna kunde driva denna goda ide till ett förverkligande av Church of South India. I Kenya blev detta inte fallet. Många kyrkor grundades. Varje mission ville ha sin egen, och en djup splittring i det andliga livet var en verklighet. Därtill kommer att dessa kyrkor under tidernas gång genomgått inre splittringar, i allt mindre grupper. Mera om detta i ett följande kapitel.

Efter en intensiv period av missionsverksamhet med såväl från utlandet anlända missionärer som med lokala krafter, afrikaner, som vunnits av evangelium, följde för det afrikanska samhället förändringar av många slag. Det kristna budskapet talade om vägen till himlen och om ett bättre liv på jorden. För de afrikanska kristna följde många radikala förändringar som stod i konflikt med deras traditionella system inom stammen. Man införde jordfästningar, bypredikan, skolor, kläder, bön med slutna ögon och knäppta händer och olika slag av sjukvård, för att nämna några exempel. De kristna kom med en helt annan musik och sång och med nya lekar och spel. I de stora skolorna lärde eleverna känna ungdomar från andra stammar och fick därmed en helt ny förståelse för andra folkgrupper i det afrikanska samhället. Detta medförde många nya tankar om hur de kristna kyrkorna skulle fortsätta sin verksamhet. En och annan började redan tala om en afrikanisering av kyrkornas liv och verksamhet i det afrikanska samhället.

Kyrkornas afrikanisering och väckelser

De många kyrkorna i Kenya har genomgått förändringar av olika slag. Afrikaniseringen är av betydligt äldre datum än vad man i allmänhet förställer sig. Vi har talat om de första missionärerna bland portugiser-

na. De första afrikanska protestanterna går bakåt i tiden till Mringes dop 1851. De första martyrerna bland afrikanerna var David Koi, William Jones och Ishmael Semler. Detta skedde i slutet av 1800-talet. Evangelister (lekmannapredikanter) och motsvarande församlingsarbetare har sedan dess varit afrikaner.

Under senare delen av detta århundrade, efter det andra världskriget, har missionärerna i många kyrkor ställts inför kravet att ledarskapet skall övergå i afrikanernas händer. I många fall har detta medfört svåra slitningar mellan gammalt och nytt. En tydlig början visade sig redan på 1920- och 1930-talet och man kan se den senare tidens utmaningar, som en direkt fortsättning på den första afrikaniseringen från tiden efter första världskriget. Kenya var en brittisk koloni. I Kenya kom den vita befolkningen, företrädesvis jordbrukarna, att spela en betydande roll i denna afrikaniseringsprocess. Eftersom dessa vita hade den politiska makten i landet fördröjdes och tillspetsades utvecklingen inom kyrkorna. Denna process, afrikaniseringen, var kanske ett resultat av en maktkamp om ledarskapet i kyrkan. Ibland var det fråga om kamp mellan raserna. Starka väckelserörelser har svept in över politiska och kyrkliga gränser och har med andra andliga krafter påverkat afrikaniseringen. D.B. Barret redogör för en dylik genomgripande process, då han beskriver Luo Independency som han själv i egenskap av missionär på platsen följt på nära håll. Det bör påpekas att många för den afrikanska menigheten främmande påbud, dikterade av krafter utanför det afrikanska samhället, har stimulerat och påskyndat afrikaniseringsprocessen i de lokala kyrkorna.

Kyrkor som den Anglikanska, den Presbyterianska och Metodistkyrkan, drogs alla med i processen med början i en väckelserörelse: East African Revival (Den östafrikanska väckelserörelsen). Den fick sin början redan 1927 i Rwanda och var betydande i centrala Kenya 1937. Väckelsen fick en stor verkan i centrala och västra Kenya åren 1947-1950, och nådde snart ut till andra delar av Kenya.

Väckelsen verkade inom de etablerade kyrkorna och leddes av afrikaner. En ny tolkning av tron och troslivet tog fart. En egen teologi, psalmer och sånger och en livlig evangelisation var uttryck för rörelsens verksamhet. Frälsningen sågs numera som en av del av den för-

vandling som Jesus verkar i människan dag för dag. Detta sker genom bättring och tro. Bättring var nyckelordet i väckelsens budskap och därmed avsågs offentlig syndabekännelse och sedan upprättelse.

Nationella krafter och Uhuru

Kenyas frigörelse från kolonialmakten, Mau Mau-rörelsen, och årtal av undantagstillstånd i landet kom att beröra och att påverka även kyrkornas och väckelserörelsernas aktiviteter i landet. Det blev ett val av sida för alla parter. Antingen skulle man vara lojal mot gällande statsmakt i landet eller så skulle man göra gemensam sak med frihetsrörelsen.

Många bland väckelsefolket (Guds folk/de troende) som inte kunde ställa sig i opposition mot myndigheterna och avlägga den avgörande eden, förföljdes och i vissa fall dödades. Man kan tala om ett martyrskap även här. Efter Kenyas självständighet eller Uhuru 1963, har många politiska ledare visat ett starkt intresse för kristen tro och lära. Många är med i kyrkans arbete såsom aktiva kristna inom samfundet.

Den Presbyterianska kyrkan fick sin första afrikanska ledare i Charles M. Kareri 1964, Anglikanska kyrkan fick med Festo Olang', vald till ärkebiskop 1970, sin afrikanska ledare i Church of the Province of East Africa. Christian Council of Kenya valde redan 1963 John Kamau till generalsekreterare. På detta sätt har kyrkorna genomfört sin afrikanisering. Kenyas lutherska kyrka, LCK, valde till ordförande pastor James Otete Nchogu, 1968, som därmed blev kyrkans första afrikanska ledare.

David B Barret konstaterar:

Kristendomen har i Kenya fått god start och vunnit folkets förtroende. Ett stort antal kyrkor och kapell – av varierande slag, storlek och utseende vittnar om Ordets väg till människorna. Kristen tro finns på skolornas läsordning. Guds Ande, som ledde de första pionjärerna och som än i dag leder pastorer, lärare och evangelister, för Guds rike framåt till den fullbordade missionens Herre lovat.

4 RÖRELSER INOM KYRKORNA

I föregående avsnitt har jag i en kort översikt talat om olika kyrkor och missioner i Kenya. Några av de större samfundet har blivit nämnda. En afrikan ser annat som ovan förbigåtts. Med det som här följer ville jag ännu komplettera det som tidigare omtalats. Det är i första hand frågeställningar kring den massiva utvandring från de etablerade kyrkorna som inträffat i Kenya. Det är särskilt den i västra Kenya redan nämnda Luo-stammen, där SLEF har sin verksamhet koncentrerad i dag, som kommer att stå som exempel på det jag här kallar: uttåg till frihet.

Det är i första hand David B. Barret, redan många gånger hänvisad till, som även här får komma till tals genom sina dokumenterade undersökningar. I *Kenya Churches Handbook* har han tillsammans med en redaktion bestående av G.K. Mambo, J. McLaughlin och M.J. McVeigh berört dessa frågor för att sedan presentera: *An Analysis of Six Thousand Contemporary Religious Movements*. En stor undersökning av dessa företeelser. Vi intresserar oss för det som har timat i Kenya och inom Luo-stammen.

Luo-folket i västra Kenya

Den kritik, som riktades mot missioner från andra länder och andra kulturer, var berättigad, skriver Barret. Han har själv arbetat som missionär i västra Kenya i tio år och har därmed god kännedom om vad som där timat. Han sammanfattar problematiken i orden:

Ett misslyckande i att förstå det afrikanska samhället på djupet och därmed ett misslyckande i kärleken.

Luo-folket är en spjutspets av den nilotiska utvandring från trakterna av Bahr-el-Ghazal i Sudan och som pågått i fyra århundraden. Niloterna utgör en stor grupp stammar bland vilka Luo-stammen är den största och den kraftigaste i tillväxt och utbredning. Deras tidigaste kända historia, företrädesvis förmedlad och tillgänglig genom den

Såningstid på Atemo.

mundliga traditionen, talar om folk, som bott intill sjöar och floder kring Nilen. De har, av i dag inte kända orsaker, börjat en utvandring mot söder. Man följde Nilen och nådde efter generationer fram till Viktoria-sjön. Utvandringen kan ha börjat ca 1000 år e.Kr. Naturligtvis fiskade man i vattendragen och höll sig med boskap på de gräsrika stränderna.

Luorna lever i dag spridda på låglänta slätter i familjer, med många hyddor inhägnade av euforbia (en växt i form av buskar eller mindre

träd) som skyddande häck. Luorna anser att landet är deras moder och stammen den rätta ägaren av all mark inom området.

I kontrast till de stora framgångarna i missionernas arbete möter vi redan 1908 i södra Nyanza en första inom Luo-folket verksam rörelse. En motreaktion till de vitas närvaro i området, kritik av den kristna religionen och med förutsägelser om de vitas snara försvinnande från området. Luo-folket fick rätt. 1914 träder en luo-man fram, Johana Owalo, som prövat olika samfund och nu utträder ur CMS för att bilda en separat kyrka. Kyrkan heter Nomiya ([av Gud] har getts mig [en uppenbarelse]). Två år senare träder en predikant inom Anglikanska kyrkan fram och bildar: Dini ya Roho: (den helige Andes religion). En stor mängd rörelser inom Nyanza provinsen uppstår och såväl katoliker som protestanter ser hur skaror av församlingsmedlemmar tågar ut till ny gemenskap utanför de etablerade kyrkorna.

JoMowar och JoHera

Vi skall här följa en stark rörelse som har sitt ursprung i Rwanda – den tidigare nämnda östafrikanska väckelsen. Den räknar sin början 1927, och mot missionärernas vilja träder den fram i Kenya bland Luo-folket 1938. Väckelsen berörde människorna och stora förändringar konstaterades. Människornas liv förändrades och en stark förnyelse av kyrkans andliga liv blev en verklighet.

Väckelsen samlade stora skaror bland luorna och dessa antog namnet JoMowar – "de frälsta". År 1948 bildades en ny kyrka Christian Universal Evangelical Union och redan fyra år senare en annan, kallad, Kuhama (Swahili) eller Dar (dholuo) båda orden betyder att flytta och anger därmed att de övergivit sin förra kyrka. Dessa människor såg sig som Abraham och Mose och drog ut från de etablerade samfundet. Man ville ha en mera andlig kristendom. Adar gi Yesu (dholuo: Jag flyttar med Jesus) var "de frälstas" nyckelord.

Den Anglikanska kyrkan gillade inte en väckelse som kom att splittra och söndra, utan formade en motväckelse som fick namnet: Revival Within the Church. Man betonade ordet hera (dholuo: kärlek) och

den tänkta motrörelsen fick då ett samlande namn: JoHera (kärlekens folk). Den förra väckelsen betonade starkt frälsningen i Jesu blod och kallade sig ofta: JoRemo (blodsmänniskorna).

Vi ser här hur man inom de etablerade kyrkorna tog sig för att taktiskt utmanövrera väckelsefolket. Någon form av moteld, kunde man säga, men det misslyckades. Det borde man ha förstått redan tidigare. År 1957 förbjöds JoHera att verka i den Anglikanska kyrkan. En utbrytning skedde och 16000 medlemmar bildade 130 lokalförsamlingar, ledda av präster som vägrat lyda de nya bestämmelserna. Church of Christ in Africa var nu en verklighet. Senare följde nya splittringar inom CCA.

Problematiken kring dessa två rörelser utmynnar i en väl formulerad afrikansk lösning:

Här har en kvinna fött tvillingar; varför måste dessa lida därför?
Den ena kan möjligen dö en naturlig död, men vi låter båda
barnen växa upp tillsammans.

Rörelserna och deras betydelse i luo-samhället beskrives väl av B. A. Ogot i *A Place to Feel at Home: A Study of Two Independent Churches in Western Kenya*.

Ännu en stark utbrytning och en höjdpunkt på luo-folkets självständighetsbehov är den som år 1963 i South Nyanza fick namnet Legio Maria. En profetissa Gaudencia Aoko från den katolska kyrkan i Kisii blev ledare. Man räknar med att ca 90.000 församlingsbor följde sin profetissa och i dag är Legio Maria spridd över hela nationen.

Sedan 1910 har över hundra olika rörelser inom luo-stammen formats för att sedan splittras och dö ut – och därmed ge plats för nya rörelser. År 1966 fanns 31 registrerade luo-samfund av typ oppositionsrörelser. Ett år senare räknar man med över 40 rörelser med ett beräknat medlemsantal av 230.000 personer. En levande och expanderande kyrka var missionärernas dröm då verksamheten tog fart bland Luo-folket, och nu står man inför en ruinerad och illa sargad rest av splittrade en gång levande församlingar.

Splittringarna

Luorna är mycket vänliga, gästfria och fridsamma. Om man får en inblick i deras språk och deras sätt att mötas i samtal och överläggningar är det ofattbart att de skulle vara maktlystna och påstridiga. Luorna har en lång gemensam historia med de vita och man har alltid kunnat uppehålla de bästa relationer med utlänningarna. Inom stammens område har det inte funnits vita jordbrukare som kunde ha skapat ovilja mot de vita. Många vita har i mission och administration gett de bästa åren av sitt liv för luo-folkets välfärd. Varför då denna splittring?

Man kunde tro att det var en reaktion mot de vita, dessa som hade makten inom mission och kyrka. Men vad skall man då tro om den fortsatta splittringen också efter att kyrkorna har fått afrikaner som ledare? Luornas uttåg ur de etablerade kyrkorna är inte ett isolerat fenomen. Motsvarande exempel kan noteras på annat håll i Afrika. Vi söker ett svar på frågan: Varför sker allt detta?

Bristande kärlek

Missionshistorien i Afrika berättar om missionärer som levtt mycket nära människorna i det afrikanska samhället. Även Luo-folket kan vittna om sådana insatser från missionernas sida. S. C. Neill säger:

Rörelsernas kärna är en direkt eller indirekt följd av de vitas synd mot de svarta. Det är den vite mannens oförmåga, att göra kyrkan till ett hem för de svarta, som därmed ledde till att man formade en sin egen kyrka.

Man predikade kärlek (agape) men kunde inte praktisera den i församlingens liv. I synnerhet kunde man inte utöva broderlig kärlek. Det betyder: Villighet att tjäna och offra, förlåta och överskylla, dela sorger och bekymmer, upplyfta de betryckta och sargade – allt inneslutet i Guds nåd och Kristi utgivande kärlek.

Missionerna har kort sagt felat. Man har inte velat bära bördan och lyssna, än mindre gå in i en dialog med sina bröder. Det fanns inte rum för samtal om afrikansk religion, kultur och samhällsliv. Afrikanerna

ansåg att ingen ville lyssna till dem och det fanns inte några tecken på att detta förhållande skulle förändras till något bättre. Detta ledde till splittringarna.

Luo-folket i västra Kenya har under detta århundrade varit föremål för en intensiv missionsverksamhet. Evangeliet togs emot och snart uppstår kyrkosamfund såväl på protestantiskt håll som på katoliker-nas. Allt hade lyckats väl. Men redan i seklets början, egentligen under den stora såningstiden, visar sig nya rörelser inom de etablerade kyrkorna. Det blev utbrytningar, splittringar och stora bakslag för missionsarbetet.

Man kan tänka på den ostafrikanska väckelsen 1938 och de många som anslöt sig till JoRemo (de frälsta), och på den andra stora gruppen JoHera (kärlekens folk) 1952 för att inse vilka krafter som varit i rörelse.

Lägger man därtill Legio Maria (Marias legion) från 1963 samt beaktar alla övriga mindre rörelse som kommit och gått inom just Luo-området i västra Kenya, så kan man förstå att detta område har varit skådeplatsen för en av den kristna kyrkans största splittringar genom alla tider.

Varför? Frågan har upprepats gång på gång. David B. Barrett ger ett tydligare svar i sin stora undersökning *Schism and Renewal in Africa* då han konstaterar:

Missionerna och missionärerna har visat bristande kärlek såväl i själva kärnan, Guds kärlek till alla människor uppenbarad i Kristus, som i kärleken till bröderna och kärleken till sina lidande bröder och systrar.

Innan detta kapitel avslutas finns det orsak att ännu betona en del omständigheter som påverkat den dramatiska utvecklingen i västra Kenya. Den ostafrikanska väckelsen ger utslag i Kenya 1938. Vi har motsvarande rörelser, väckelserörelser, i vår egen kyrkohistoria såväl i vårt eget land som i våra grannländer. Företeelserna är alltså bekanta för oss.

JoRemo-folket kan mycket väl jämföras med motsvarande grupper inom våra nära kretsar i vår egen kyrkas historia. JoRemo, vars anhängare jag mött i mitt arbete i västra Kenya, betonar fortsättningsvis vik-

ten att offentligt bekänna sina synder och mottaga förlåtelse och rening i Jesu blod. Därmed är människan upprättad och befriad. Det är möjligt att denna avgörande del i upprättandet av trons lydnad (Rom. 16:26) försumrades i den intensiva missionsperioden i början av seklet. Väckelsen är inte något som presteras av människor men väl ett resultat av den helige Ande och nådens medel.

Ett senare skede i landets utveckling kallas Mau Mau-tiden och den här åsyftade befrielseörelsen hade sin mest intensiva period på 1950-talet och fram till Uhuru 1963. Det är knappast någon tillfällighet att JoHera-folket tågar ut just den här tiden. Starka politiska krafter påskyndar processen. Landet lever med undantagstillstånd och lojalitet mot de egna ledarna var ett krav. Det är under denna period som JoHera ställs mot JoMowar.

De politiska händelserna motsäger på intet sätt den tanken att bristande kärlek var en av orsakerna till de stora splittringar man möter inom missioner och kyrkor i Kenya. Jag har arbetat som missionär i västra Kenya 1963-1973 och sedan följt arbetet inom LCK i just de områden som här ovan beskrivits, utan att möta några tendenser till utbrytningar eller splittringar i den omfattning vi här har följt. Ett undantag skall noteras: Independent Lutheran Church. Patriarch: Bishop (Rabbi) Elam Angali Musinde. B.A. Ogot säger:

Vi är alla involverade på det sätt vår bakgrund och våra begränsningar ger utrymme till. Alla vill kämpa för sin rätt till självständighet. Vi vill arbeta för Afrika och för den kristna kyrkan i Afrika, men det blir samtidigt ett möte mellan och en spänning, mellan två världar.

Kapitel III – LUTHERSK MISSION

1 DE FÖRSTA LUTHERANERNA

1800-talets banbrytare

Ovan har vi redan konstaterat att de första lutheranerna uppenbarar sig året 1844 på Kenyas kust i området kring Mombasa. Det var tysken J. L. Krapf och ett par år senare hans medarbetare J. Rebmann, båda utsända av Church Missionary Society of London (CMS). Men några årtionden senare möter vi ett tyskt missionsällskap, Leipzig Missionen, grundat i Dresden år 1836 och senare i arbete bland Chagga-stammen på Kilimanjaros sluttningar. Detta sällskap var vid denna tid, senare delen av 1800-talet, upptaget med missionsarbete i Indien. Det oaktat drömde man om ett missionsfält i Östafrika. Vid denna tidpunkt visade även Tyskland, rent politiskt, stort intresse för denna del av Afrika.

En god vän till J.L. Krapf, död 1881, föreslog att just Leipzig Missionen skulle inleda arbete i Östafrika. Emedan denna mission var upptagen av arbete på annat håll, bildades en ny organisation för arbete i Östafrika år 1886: Evangelisk-Lutherska Missionsällskapet för Östafrika. Redan samma år sändes de första missionärerna ut. Sällskapet mötte snart många problem och uppgick senare, 1890, i Leipzig Mission. Genom dessa missionsorganisationer förverkligades den första lutherska missionsinsatsen i Kenya.

Flyktingar från Etiopien

Missionssällskapet Bibeltrogna Vänner (BV) i Sverige, och i Kenya Swedish Lutheran Mission (SLM) har sedan 1911 arbetat i såväl Eritrea som i Etiopien. Missionsarbetet avbröts då landet ockuperades av Italien 1935-36 och missionärerna utvisades. Dessa händelser medförde bl.a. att många kristna måste fly till Kenya. Även lutheranerna tog

sig över gränsen. I Kenya fortsatte det lutherska arbetet med missionärer från BV.

Anton Jönsson med sin hustru Edit kom att bland flyktingarna i Kenya verka som ledare, lärare och missionär. Senare kom han också att delta i planeringen för fortsatt arbete i Kenya. Det var först efter världskriget som arbetet på det nya fältet i Afrika kunde inledas.

Missionssällskapets ledare, Axel B. Svensson och nämnda Anton Jönsson, besökte Kenya 1939. De fick möjlighet att besöka flyktingläger i Isiolo och där samtala med sina bröder från Etiopien. Myndigheterna i Kenya ställde sig välvilliga till deras anhållan om att få uppta missionsarbete i landet. De blev uppmanade att undersöka möjligheterna att börja ett arbete i västra Kenya, bland Kisii-stammen. Där fanns redan från förr katolsk mission och Sjundedags-adventister. De reste till västra Kenya, till Kisii, där de lokala myndigheterna och befolkningen visade all välvilja och välkomnade den nya missionen. Wanjare Hill erbjöds som tomtmark för den nya missionen och deras framtida behov. I dag går Wanjare under namnet Itierio.

Ännu samma år, 1939, återvände Anton Jönsson till Kenya för att arbeta bland flyktingarna och arbetet i Kisii skulle inledas följande år, 1940. Det blev inte såsom man tänkt. Jönsson arbetade till 1942 i flyktingläger och återvände med en del av flyktingarna till Etiopien för det fortsatta arbetet där. Efter världskrigets slut, 1945, var behoven i Etiopien alltjämt stora och ingen kunde sändas till Kenya. Några år senare börjades arbetet i Kisii. I januari 1948 anlände de första missionärerna, Martin och Gunborg Lundström, till Kenya och Kisii. Tomten väntade på dem och arbetet kunde påbörjas. Det var dock J.L. Krapf som inlett det lutherska missionsarbetet i Kenya.

Även om de flesta etiopiska flyktingarna återvände till sitt forna hemland Etiopien, så stannade en del kvar i norra Kenya. Det finns sparsamma uppgifter om dessa människor. Det som finns är svårt att få bekräftat från lokala källor.

Ett mycket intressant brev anlände under den tid jag arbetade på kyrkans huvudkontor i Kenya. Det var undertecknat av för oss okända afrikaner i norra Kenya. Brevet var en anhållan om att LCK skulle utvidga sitt arbete till deras trakter. Deras språk var målande. Man

skrev i brevet på swahili "tumetekwa na walutheri" – vi har östs upp-av-lutheranerna. Möjligen avsåg man att man döpts av lutheraner. Deras brev besvarades men någon annan åtgärd var kyrkan då inte färdig att vidtaga. Man kan antaga att det finns kvar en och annan lutheran från den tiden, då de undervisades i läger i Isiolo, Mariakani och Taveta av Anton Jönsson och hans medarbetare.

2 BIBELTROGNA VÄNNER

Det är på sin plats att närmare granska missionssällskapet BV med avseende å organisationens lärosyn och verksamhetsprinciper. Det finns två huvudorsaker till att en sådan granskning får utrymme här. För det första har BV under en 50-årig missionsverksamhet i Kenya stakat ut gränserna för evangelisk-luthersk tro på Skriftens och bekännelsens grund. För det andra har missionens lärosyn och verksamhetsprinciper har varit normerande för dagens lutherska kyrka, LCK, i Kenya.

Missionssällskapet BV är resultat av den rosenianska väckelsen i Sverige. Denna rörelse tar form i landet i medlet av 1800-talet. Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen, EFS, som redan några år senare, 1864, kunde sända ut de första missionärerna till Etiopien i Afrika.

Vid sekelskiftet, några år in på detta århundrade, uppstod spänningar inom nämnda EFS. Det var frågor kring bibeltrohet och bibelkritik som gav upphov till dessa spänningar. I BV:s Jubileumsskrift, BV 75 år, kan vi läsa följande beskrivningar av den då uppkomna situationen:

Att Bibeln är Guds ord har tiderna igenom varit den kristna kyrkans tro. Så även i vårt land, där det i Uppsalamötets beslut 1593 fastslogs "att i våra församlingar skall bliva lärt, trott och bekänt, att den heliga Skrift har sitt ursprung av den Helige Ande" och där det förklaras vad som menas med den heliga Skrift.

Det berättas vidare i denna Jubileumsskrift att

det väckte oerhört uppseende då i början av 1900-talet en av de mest dominerande personerna i EFS, professor Adolf

Kolmodin, i en liten skrift visade att han i någon mån accepterat den nya bibeluppfattningen.

Detta går ut på att Kolmodin träder fram med en bibelkritisk syn

han menade att det fanns misstag i Bibeln och att somligt som lärdes där var otillbörligt.

Efter år av debatter, och då Kolmodin och hans sympatisörer inte kunde se något otillbörligt i sin syn, beslöt EFS:s konferens att minoriteten Bibeltrogna Vänner skulle uteslutas från kommande konferenser. Samma år, 1911, bildades missionssällskapet: Bibeltrogna Vänner.

Man kan mot denna bakgrund förstå BV:s starka betoning av sina normerande principer och sin lärosyn:

Hela Bibeln är alltigenom Guds ofelbara ord med oinskränkt auktoritet. Sällskapet vill utan prutmån hålla fast vid, hävda och förkunna den evangelisk-lutherska läran.

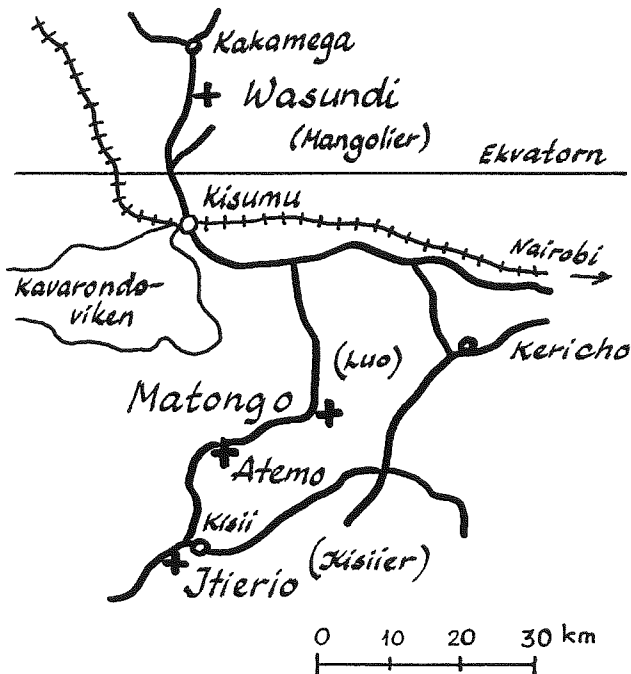
När det gäller sällskapets verksamhetsprinciper, så har man till det som redan sagts gjort följande två tillägg:

Bibeltrogna Vänner är ett missionssällskap och intet kyrkosamfund. Sällskapet vill när det gäller verksamhetsformer fortsätta i fädernas spår. (Se närmare ovan nämnda sällskaps 75-års jubileumsskrift, 1986).

Verksamheten i Kenya

Den lutherska missionen i västra Kenya bland kisierna fick en god början. Efter starten på Itierio (Wanjare Hill) utvecklades verksamheten enligt traditionella former med evangelisation, sjukvård och skolverksamhet på programmet. Missionärens antal utökades och aktiviteterna kunde nå ut till längre bort belägna platser.

Början var gjord och 23 december 1951 döptes 18 personer på Itierio. Den första lutherska församlingen tog form i Kisii-land. De första åren innebar även provningar. Familjen Salomonsson drabbades av

sorg, då deras son dog kort efter att de kommit till Itierio. Även familjen Lundström drabbades av likartade prövningar. Deras lilla dotter avled 1952. Det var tydligen malarian som blev dessa två barn övermäktig.

Arbete bland Luo-folket

Helt kort skall här nämnas att Luo-folket, som är grannstam till kisierna, alltid har uppehållit goda relationer till kisierna uppe i bergen. Själva bor ju luorna ut efter den stora sjöns stränder och på låglandet intill sjön. Snart uppenbarade sig luo-elever i skolan på Itierio där många av dem döptes och upptogs i församlingen.

Det blev nu aktuellt med arbete även bland Luo-folket och den första platsen inom just den stammen blev Mititi. I dag en stor församling och med en väl utvecklad skola. Mititi blev den första kontakten med grannstammen, luorna, till kisierna. Arbetet kunde gå vidare. Såväl skolarbetet som sjukvården på Itierio mottogs med öppna armar av både kisi-folket och den närliggande luo-befolkningen. Båda stammarna var stadda i kraftig utveckling och befolkningen har stadigt ökat i dessa områden.

Nya folkstammar får luthersk mission

En ny missionsstation inom kisi-folket påbörjas 1953. Den platsen heter Matongo och är numera känd för skolor av olika slag. Kyrkan har där idag ett seminarium för utbildning av präster och en bibelskola för utbildning av lekmän.

Redan 1960 upptogs arbete bland kipsigiserna – en till kisi-folket gränsande grannstam. Ett år senare, 1961, kom en i norr liggande stam, maragolierna, att få luthersk mission på sitt område. Den sistnämnda stammen kommer att presenteras något mera längre fram eftersom det var just inom den stammen SLEF fick sina första uppgifter i landet. Vi närmar oss slutet av detta århundrade och LCK, som i dag stöds av fem missionsällskap – BV, SLEF, WMPL, SLEY och NLM, har vuxit till en stark, expanderande och levande luthersk kyrka i Kenya. (WMPL=World Mission Prayer League, USA; NLM=Norwegian Lutheran Mission).

Kyrkans mångåriga generalsekreterare pastor Richard Otieno Olak skriver om kyrkans tro och lära följande:

Denna kyrka tror och bekänner att hela Bibeln är Guds ofelbara ord och är därför den enda auktoriteten i allt som hör samman med tro och liv.

I fortsättningen skriver pastor Olak:

Kyrkan driver sådan tro och lära som bygger på den heliga Skrift och som uttalas i de ekumeniska symbolerna, den Apostoliska,

den Athanasianska och den Nicenska bekännelsen och den oförändrade Augsburgska bekännelsen liksom Martin Luthers lilla och stora katekes.

Vi måste samtidigt konstatera att afrikansk kristen tro utövas och levs på ett helt annat sätt än vad vi gör i Europa. Bibelns värld står afrikana mycket närmare än hos oss. Vi åter fjärmars från densamma. Därför är mötet mellan människorna och deras olika kulturer ofta fyllt av problem – väst är väst och öst är öst – men tron är densamma. Sin sammanfattning avslutar pastor Richard Otieno Olak med följande ord:

Kyrkan står på evangelisk-luthersk grund och därmed avses här att vi tror på Guds uppenbarelse i Sonen Jesus Kristus. Han är vår Frälsare. Det är endast Guds ord, som för oss uppenbarar vår frälsning. Vi är frälsta av nåd allena.

Kapitel IV – KENYA KALLAR

1 SLEF KALLAS

Svenska Lutherska Evangeliföreningen hade ingen erfarenhet av missionsarbete i Afrika

när kallelsen till en insats i Kenya stod på styrelsens föredragningslista. Visserligen hade arbetet i Japan, i mycket nära samarbete med SLEY, gett en del erfarenheter men något helt självständigt arbete hade SLEF inte bedrivit. Det var därför styrelsen med berättigad försiktighet tog sig för att undersöka vad denna kallelse kunde betyda för SLEF:s del och vilka förutsättningar man hade att åtaga ett sådant arbete. Frånsett bristande erfarenhet av missionsarbete i Afrika var de ekonomiska förutsättningarna begränsade. Några missionärer eller ens missionärskandidater stod inte till förfogande. Utgångsläget var därför inte det bästa.

Kom till Kenya

De första signalerna kom via BV:s missionärer, Martin och Gunborg Lundström, då dessa på besök i Finland, årsskiftet 1961-62, tog upp frågan om SLEF:s möjlighet att börja ett arbete i Kenya. "Kom till Kenya. Vi behöver medarbetare" var den kallelse, som genom dessa två missionärer, framfördes från fältet i Kenya.

Verksamhetsledaren för SLEF, Anders-Gustaf Stjernberg skriver i brev till Gustav Norrback (GN), som redan tidigare anmält en kallelse att gå in i missionsarbete, att endast Gud kan öppna vägar och möjligheter:

Frågan blir den om Herren vill öppna väg åt annat håll. Våra blickar har riktats mot Afrika under senaste tid. Vi har tänkt på Kenya och på att upptaga ett nytt arbete där.

Frågan om ett nytt arbetsfält för SLEF skulle dock enligt då gällande stadgar beredas tillsammans med SLEY. Det ansågs även möjligt att hos

Finska Missionssällskapet (FMS) få hjälp med missionärsutbildningen och eventuella andra praktiska frågor.

Ansvaret för alla förberedelser för vårt arbete i Kenya låg på verksamhetsledaren Anders Gustaf Stjernberg, som kontinuerligt försåg styrelsen med uppgifter om de lösningar man kunde räkna med. Han stod samtidigt i kontakt med tänkbara missionärskandidater och SLEF:s understödjare ute i församlingarna. Anders Gustaf Stjernberg var från början den övertygande inspiratör, som behövs för att en upp- slutning kan bli tillräcklig och ett missionsarbete kan inledas.

Verksamhetsledaren redogör för styrelsen om läget och det är sedan styrelsens uppgift att fatta beslut i frågor som gäller missionsarbetet. Verksamhetsledaren skall sedan ansvara för att besluten verkställs och uppföljes.

Styrelsebeslut

Styrelsen diskuterade frågan om ett nytt missionsarbete i Kenya på sitt sammanträde i januari 1962. I protokollet från nämnda sammanträde noteras ett beslut:

Styrelsen gav kyrkoherde Håkan Bäck i uppdrag att taga förbindelse med missionssekreterare Sigurd Stark för ytterligare upplysningar.

Det ansågs viktigt att i första hand kontakta BV:s administration i Stockholm och där få kompletterande upplysningar om situationen i Kenya. Av tradition har SLEF och BV uppehållit förbindelser med varandra och vid större festtillfällen kallat gästtalarare ur varandras led.

En i BV-kretsar känd länk mellan dessa två organisationer var Håkan Bäck, varför det föll naturligt att han skulle kontakta BV:s missionssekreterare. Ärendet diskuteras ånyo vid styrelsens sammanträde en månad senare (2/62) och då noteras kort:

Håkan Bäck hade inhämtat uppgifter från BV angående missionen i Afrika och frågan hänsköts nu till missionsutskottet.

Det är lätt att konstatera den stora osäkerhet som i detta skede var rådande. Protokollen är knapphändiga och mycket sparsamma med konkreta uppgifter. Detta är helt förståeligt eftersom allting var nytt och främmande.

Vid ett senare sammanträde

beslöt styrelsen sända verksamhetsledaren (föreståndaren) att hos BV utreda om det fanns möjligheter till samarbete i Kenya.

I maj redogjorde Anders Gustaf Stjernberg för sitt besök hos BV i Stockholm för styrelsen. Av protokollet framgår:

BV skall behandla ärendet i sin egen styrelse men AGS anser inte samarbetsmöjligheterna så självklara.

Noteras kan att man även vid detta sammanträde talade om kontakter med FMS för att eventuellt få råd och hjälp från det hållet. Uppenbarligen behövde man all hjälp man kunde få för det nya arbetet i Kenya. Men tillsvidare var alla styrelsebeslut av mycket allmän karaktär. Man väntade på mera information innan det kunde göras några definitiva beslut.

Kontakter i Kenya

Det var från helt olika håll SLEF mottog inbjudan till arbete i Kenya, men det var inte möjligt att i detta skede skilja på signalerna från de olika grupperingarna i Kenya.

Från LCK:s styrelse kom inbjudan till SLEF till missionsarbete i Kenya. Kyrkans ledning, Executive Committee (ExCom), hade som ordförande Martin Lundström och han utgjorde då en viktig länk mellan SLEF och det blivande arbetsfältet. Samtidigt upprättades vissa, inofficiella, kontakter med en viss Elam Musinde i Maragoli. Han var ledare för en ny och mycket anspråkslös församling. Församlingen kallades "Musinde Parish" (parish=församling) men fick senare namnet "Wasundi Parish" efter den plats där den fick tomtmark.

Redan från början av den lutherska verksamheten i Maragoli var det

delade meningar om hur den administrativt skulle arbeta. Elam Munsinde ville gärna ha en egen fristående luthersk kyrka i Maragoli, då åter LCK och Martin Lundström ville få Maragoli-arbetet förenat med den lutherska verksamheten i Kisii-området och därtill angränsande områden. Det visade sig senare att de informationer SLEF fått innan missionärerna anlände till Maragoli var ytterst bristfälliga och missvisande.

En annan källa, som gav informationer till SLEF, var helt naturligt BV i Stockholm. SLEF:s föreståndare Anders Gustaf Stjernberg kontaktade i olika repriser missionens företrädare hos BV och fick därifrån en del viktiga uppgifter. Dessa upplysningar utgjorde viktiga kompletteringar till de från Kenya anlända informationerna.

Avgörande styrelsebeslut

Redan i början av följande år, 1963, var styrelsen färdig att fatta det viktiga beslutet. Inom SLEF hade man nu kommit fram till att föreningen kunde börja ett arbete i Kenya i Maragoli. Styrelsen beslöt på sitt sammanträde den 3 januari följande:

Befolkningen i North Maragoli i Kenya åstundar luthersk mission och genom missionär Martin Lundström i Matongo, Kenya har förfrågan gjorts, om Svenska Lutherska Evangeliföreningen i Finland r.f. är hågad att upptaga missionsarbete där. Föreningens styrelse var enhälligt för detta arbete och gav föreståndaren, prosten A. G. Stjernberg, i uppdrag att anhålla om tillstånd för upptagande av missionsarbete i North Maragoli hos generalsekreteraren för Christian Council i Kenya, Dr. Calderwood.

I slutet av april samma vår reste föreståndaren Anders Gustaf Stjernberg till Kenya för att bekanta sig med det nya arbetsfältet. Resan tog tre veckor i anspråk 28.4-19.5. 1963. Den var ytterst viktig för den fortsatta planeringen. Besöket omfattade såväl BV:s verksamhetsområde i Kisii-land med närliggande områden, som besök i Maragoli-området

längre bort, norr om ekvatorn. Det finns från denna tid ett viktigt dokument angående inköp av tomtmark.

Denna enkla skrivelse uppgjordes mellan Nyairo Mnasatsi, markägare och Martin Lundström och Anders Gustaf Stjernberg för kyrka och mission. Den enkla skrivelsen ligger till grund för ett köp av nämnda tomt följande år 10.03.64. Vid köpet, då även köpesumman erlades 12000 Kshs (Kenya Shillings), uppgjordes ett grundligare dokument enligt givet formulär, försett med North Maragoli Locations stämpel. Tomten var inköpt. Skrivelsen är undertecknad av säljaren Mnasatsi, Chief of the Location och ordförande för Location Council och Martin Lundström för LCK. Köpet och tomten är noterad i landregistret. Detta blev bara en ringa början på Wasundi.

Kring denna tomt, Wasundi, har pågått en dragkamp i drygt trettio år och det är ännu inte helt klart vem som anses vara den rätta ägaren till Wasundi: LCK eller Elam Musinde i Maragoli.

Planerna förverkligas

På styrelsens sammanträde i juni redogjorde föreståndaren för resan till Kenya. Styrelsen beslöt för årsmötet föreslå att

föreningen inleder missionsarbete bland Maragoli-folket i Kenya och inom ramen för LCK och för detta arbete inköpa ett markområde i Maragoli.

Två dagar senare beslutade årsmötet omfatta förslaget om att påbörja arbete i Kenya. Styrelsen beslöt att kalla sina första missionärer för det nya arbetet i Afrika. Gustav och Märta Norrback och deras två söner Thomas och Kristian, samt Hellin Söderbacka kallades till missionärer för arbete i Kenya.

Missionärsvigning och utresa till fältet skulle ske redan hösten 1963. Förslag till missionärskandidater för framtiden diskuterades. Sven och Linnéa Klemets noteras i styrelsens protokoll. Den tidigare nämnda Hellin Söderbacka hade låtit meddela att hon inte kan åtaga sig uppgiften som missionär i Kenya.

I brev av den 24 juli konstaterar Anders Gustaf Stjernberg att "ansökan om arbetstillstånd går via Martin Lundström i Kenya. Han kontaktar Immigrationsmyndigheterna i landet".

I samma brev nämns att lämplig tidpunkt för den första familjens utresa är antingen 1 sept. eller 1 okt. 1963. Man får det intrycket att SLEF:s ledning gärna vill se sina nya arbetare ute i Kenya så fort som möjligt.

Om man ställer detta mot den bistra verkligheten att man inom SLEF saknade erfarenhet, tillfredsställande planering och ekonomiska förutsättningar, så måste man säga att ledningen visade prov på mod och stark tro. Det visade sig ganska snart att båda delarna behövdes såväl på fältet som hos ledningen i hemlandet. Styrelsens intensiva verksamhet fortsätter och från ett styrelse protokoll. av den 5.08.63 kan man få en uppfattning om hur olika krafter drev saken framåt:

Förutom brev från Martin Lundström och Elam Musinde upplästes en skrivelse från executivkommittén för Lutheran Church of Kenya, riktad till styrelserna för Bibeltrogna Vänner och Svenska Lutherska Evangeliföreningen. I denna uttrycktes Lutheran Church of Kenyas önskan, att Evangeliföreningen upptar arbete bland maragolifolket inom ramen för den gemensamma lutherska kyrkan i Kenya.

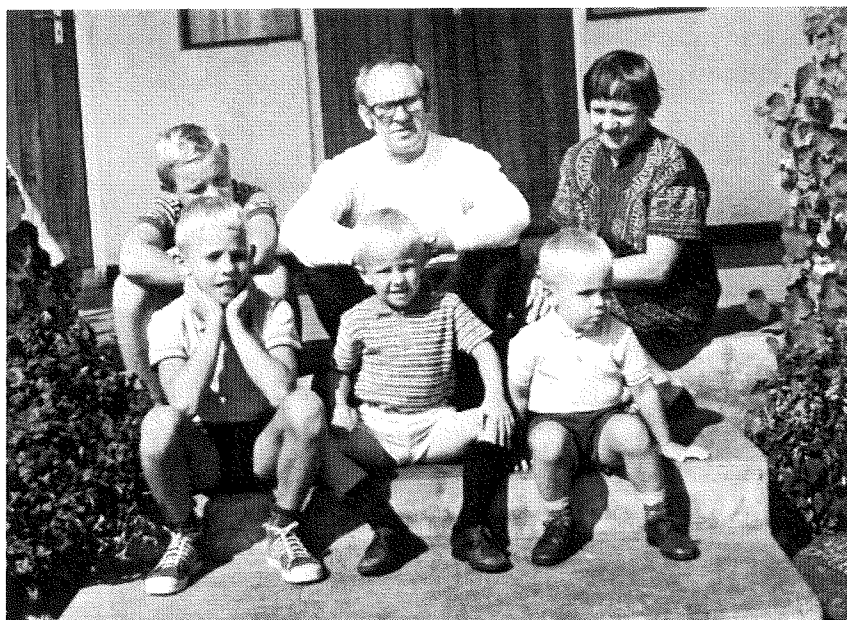
I samma protokoll noteras vidare att

Gustav och Märta Norrback per brev meddelat att de är villiga att som missionärer för SLEF resa ut till fältet i Kenya.

I ett protokoll av den 14.10.63 besluter styrelsen om de slutliga arrangemangen för de första missionärernas resa till Maragoli i Kenya.

Gustav och Märta Norrbacks avskiljning som missionärer. Ordförande meddelade att kandidaterna Gustav och Märta Norrback invigs till missionärer av biskop Forssell den 20 oktober i hemförsamlingens kyrka i Sideby – – – missionärsparet med barn avreser söndag 27.10 med flyg till Nairobi.

Efter en kort men mycket intensiv planering hade härmed SLEF sina första missionärer på väg till ett nytt arbetsfält ute i Afrika. Det har redan noterats att den lilla missionsorganisation ställdes inför stora

Familjen Norrback på Atemo 1971.

uppgifter då kallelsen kom från Kenya. I praktiskt avseende var man helt oförberedd, det oaktat var man snart redo att sända ut de första missionärerna till Kenya.

"Välkommen till det fredliga Maragoli!" Med dessa ord av Elam Musinde hälsades SLEF representanter vid ankomsten till Maragoli i Kenya. Tidningen *Ungdomsvännen* (nr 8-9, 1963) utkom med ett dubbelnummer kallad: "Ungdomsvännens missionsnummer". I ett antal artiklar presenteras landet Kenya detaljerat och grundligt. Politiskt, ekonomiskt och kulturellt redogöres för Kenyas väg från kolonialmakt till självständighet.

Jomo Kenyatta (det flammande spjutet) uppmärksammas och samtidigt det självständiga Kenyas ledande parti Kenya African National Union (KANU). Maragoli med Elam Musinde och hans lilla församling får i ord och bilder träda fram inför förväntansfulla läsare i Finland. En

första kostnadskalkyl riktad till missionens hemmafront ingår likaså i detta missionsnummer.

2 SAMARBETE

Inbjudan till samarbete kom alltså från LCK i enlighet med tidigare nämnda beslut i kyrkans styrelse – ExCom Elam Musinde, ledare för den lilla församlingen i Maragoli, företrädde en annan syn: Maragoli skulle bli en självständig och från LCK fristående kyrka. SLEF:s utgångspunkt var att arbetet i Maragoli skulle ske inom ramen för LCK. Nu var SLEF och dess arbetare i Kenya, ovetande, involverade i spänningarna inom den lutherska gruppen i Maragoli, redan innan de kommit till Kenya. Samtidigt var SLEF, såsom missionsorganisation, indragen i kampen mellan Maragoli med Elam Musinde och LCK. Långt senare, från medlet av 1964, stod det klart för SLEF hur komplicerad situationen var i det "fredliga Maragoli!"

Utgångsläget

BV:s missionsarbete började, som redogjorts för ovan, 1948 i Kisii-området i Kenya. Missionssällskapet sände då ut de första missionärerna till det redan före andra världskriget planerade arbetet i västra Kenya. Med detta missionssällskap skulle nu SLEF samarbeta. Hur skulle samarbetet mellan dessa två missionssällskap förlöpa? Fanns det inbyggda motsättningar eller kunde man räkna med en likartad missionssyn? Vilka möjligheter till ett gott samarbete vågade man hoppas på?

Man har sagt att Carl Olof Rosenius i Sverige och F. G. Hedberg i Finland var att förlikna vid två himlakroppar vardera i sin egen bana – därmed avses den rosenianska väckelsen i Sverige och den evangeliska rörelsen i Finland – de två, Rosenius och Hedberg, möttes likväl i en skärningspunkt mellan respektive bana: i missionssynen! Grund-

synen: människosläktets fall i Adam och återlösningen i Jesus Kristus, gällde hela världen. Det fria evangeliet skall därför predikas för alla folk. Därmed fanns en gemensam grund för SLEF och BV att gå in i en gemensam missionsuppdrag i Kenya. Detta var väl bekant på båda hållen och alla tidigare kontakter organisationerna emellan hade bekräftat detta.

Gemensam grund och samma målsättning

Arbetet ute på missionsfältet är dock något helt annat än tillfälliga besök och enstaka gästtalare vid årliga storsamlingar i respektive land. Redan praktiska frågor kan skapa stora problem och irritationer. En intressant fråga är organisationernas ställning inom den lutherska kyrkan i respektive hemland. Det torde vara en allmän uppfattning i Finland att SLEF genom ett starkt stöd av prästerna har förblivit en kyrkans tjänare och inordnat sig i församlingarnas liv och verksamhet. De evangeliska är troget kyrkfolk. SLEF är inte en kyrka i kyrkan.

Vad kan man då säga om BV i Sverige? Har man ett motsvarande förhållande till kyrkan i hemlandet? I BV:s jubileumsskrift kan man läsa följande om denna sak:

Bibeltrogna Vänner vill vara bekännelsetroget, hålla fast vid Guds ord och den evangelisk-lutherska bekännelsen.

Litet längre fram i texten om BV:s förhållande till den evangelisk-lutherska kyrkan i Sverige kan man läsa:

Bibeltrogna Vänner har alltid intagit en självständig ställning till Svenska kyrkan. Dock har dess medlemmar varit medlemmar i kyrkan, och det stora flertalet har mottagit nattvarden av dess präster.

Redan dessa uttalanden ger vid handen att organisationen har velat vara en inom kyrkan verkande missionsorganisation. Uttalandet i denna fråga i nämnda jubileumsskrift antyder dock i fortsättningen att situationen har förändrats radikalt under senare tid och att många av

BV:s medlemmar upplever främlingsskap i sina församlingar. Utta-landet visar dock att såväl BV som SLEF väl kunde inleda samarbete inom LCK i Kenya med beaktande av deras teologiska grundsyn. Förutsättningarna var goda. Rent praktiskt kan man alltid stöta på olikheter beroende på den bakgrund och den miljö missionären har präglats av i sitt hemland. Vi kommer alla från olika hem.

SLEF var ny på fältet i Kenya. Det oaktat inleddes där ett gott samarbete, som gav BV den hjälp de behövde i sitt utvidgade arbete och som gav SLEF god hjälp och ledning under den svåra och mycket besvärliga första tiden. Samarbetet prövades genast från början och det ledde till gott resultat för båda parterna. Det behöver påpekas att ett gemensamt språk, svenska, kom att spela en stor roll i det gemensamma arbetet. Hur väl man än kan lära sig ett främmande språk, så överträffas det alltid av möjligheten att få använda sitt modersmål i tal och skrift.

3 EN LUTHERSK KYRKA I KENYA

I ett tidigare avsnitt av detta arbete, har vi kunnat följa utvecklingen i Kenya och konstaterade därmed att den senare hälften av 1800-talet och de första femtio åren av detta sekel har varit missionernas tid i landet. Många stora händelser har timat långt innan de första lutheranerna var på plats. Såväl katolska som protestantiska missioner sökte sig till Kenya för att där göra sin insats i världsmissionens tjänst. Det visade sig dock att de till en början lysande framgångarna vändes i motgångar och svåra splittringar i de snabbt växande kyrkorna. Isynnerhet västra Kenya och den för detta arbete intressanta luo-stammen prövades svårt under tider av söndringar och perioder av flykt från de etablerade kyrkorna.

En luthersk kyrka tar form

Den lutherska verksamheten genom BV i Kisii-land och närliggande områden fick god start och snart växte mindre församlingar upp inom

området. BV upptog på sitt program redan från starten en betydande skolmission. Likaså fick sjukvården en stor betydelse i missions verksamhet men visst var det evangelisationsarbetet som intog en ledande plats i arbetet. Efter en period av tio år, 1958, stod det klart att verksamheten måste samordnas i en enhetlig organisation. Det naturliga var att organisera en kyrka för den lutherska verksamheten i Kenya. År 1958 påbörjades arbetet med en kyrklig organisation. Det skulle behövas några år till innan denna kyrka blev registrerad i landet men början var gjord. BV:s ledning i hemlandet ställde sig positiv till kyrkobilddningen. Erfarenheterna från arbetet i Etiopien kunde nu i lämpliga delar tillämpas även i Kenya.

Det var uppenbarligen så att den politiska utvecklingen i Kenya bidrog till att frågan om att bilda en egen självständig kyrka stod först på listan över de stora frågor man ville besluta om. Det var inte enbart en självständig kyrka som hägrade utan lika mycket en kyrka ledd av afrikaner för afrikaner i ett självständigt Kenya.

Kyrkans stadgar

Arbetet med kyrkans organisation ledde till att LCK registrerades 1964. 1965 registrerades LCK:s fastigheter. Det formella arbetet med LCK:s stadgar var härmed avslutat.

Kyrkans stadgar innehåller ett "Document A", som reglerar kyrkans liv och verksamhet. Därtill finns ytterligare dokument (tilläggsdelar) som reglerar missionernas förhållanden till kyrkan. Sålunda har SLEF ett eget dokument kallat "Document C".

Det är intressant att läsa stadgarna. Dessa återspeglar den lutherska kyrkans teologiska syn, och uttrycker i klar text vad som skall vara kyrkans tro och lära. Några exempel på detta återges här:

Tro och lära

Kyrkan tror och bekänner att den heliga Skrift, såväl Gamla testamentet som Nya testamentet, är av Guds inspirerade ord, ofelbart och den enda auktoriteten i allt, som gäller tro och liv.

Kyrkans tro och lära är grundad på den heliga Skrift i enlighet

med den Apostoliska, den Nicenska, den Athanasianska och Augsburgska trosbekännelsen.

Målsättning

Undervisa och predika Guds ord (Matt.28:18-20). Detta sker då Guds ord predikas rent och klart och då sakramenten förvaltas på rätt sätt. Till präst, predikant och lärare kan endast den person kallas som tror och är döpt.

Medlemskap i kyrkan

Medlem i kyrkan kan den bli som tror på Gud och har mottagit det kristna dopet samt i ord och gärning bekänner sig till kristendomen i enlighet med kyrkans konstitution.

Kyrkans organisation

Kyrkan indelas i församlingar, distrikt och provinser. Detaljerade stadgar ingår i detta. Kyrkan ledes av generalförsamlingen – exekutiva kommittén (styrelsen) – församlingsråden – pastorskonferensen

För såväl generalförsamlingen som för exekutiva kommittén finns stadgat hur deras arbete skall utformas. Stadgarna har under årens lopp justerats genom tillägg och textbearbetningar.

Nya missionssällskap har kommit med i LCK:s arbete och detta har bidragit till ett fortsatt revisionsarbete. Samtidigt har kyrkan expanderat och gett anledning till revision av konstitution och stadgar.

Det är uppenbart att man i stadgarna har velat slå vakt om vissa för BV viktiga ståndpunkter i fråga om tro och lära. Detta har i praktiken fört med sig att samarbete med missioner och andra kyrkor med en mera liberal grundsyn avvisats. Det motsatta gäller i lika hög grad: man söker kontakter med organisationer och kyrkor med en motsvarande grundsyn som kyrkan själv vill leva med.

Det redan nämnda Dokument C, som reglerar SLEF:s förhållande till LCK, har varit av stor betydelse för det arbete SLEF utfört inom den lutherska kyrkan i Kenya. Några huvudpunkter från detta dokument följer här:

Del I

- 1) Syftet med SLEF:s verksamhet i Kenya är att bistå LCK i dess arbete i Kenya.

2) Missionsarbetet är en integrerande del av kyrkans verksamhet. Därför skall rådplägning ske mellan missionens ledning i Helsingfors och LCK beträffande kallandet av nya missionärer och deras placering.

3) Frågor som berör enskild missionär kan hänvisas till missionsutskottet i Helsingfors för slutligt beslut i samråd med lutherska kyrkan i Kenya.

7) Executiva kommitténs och Generalförsamlingens mötesprotokoll skall vara översatta till engelska och sändas till missionsutskottet i Helsingfors.

8) Missionsutskottet i Helsingfors skall regelbundet informera lutherska kyrkans i Kenya Executivkommitté om sina beslut i ärenden rörande kyrkan

Del II

SLEF har inte för avsikt att förvärva fast egendom i Kenya.

Egendomen kommer att köpas och inregistreras av LCK. För att möjliggöra detta önskar SLEF ge ekonomiskt stöd så långt det är möjligt.

För såväl kyrka som för mission är det viktigt att relationerna och samarbetsvillkoren är klart utformade och i skrift dokumenterade. Isynnerhet när det uppstår olika meningar om vad som gäller i samarbetet parterna emellan, är det viktigt att ett gemensamt upprättat dokument kan åberopas.

Kapitel V – WASUNDI

1 MISSIONER OCH KYRKOR I OMRÅDET

Wasundi är namnet på en plats ett par mil norr om ekvatorn i västra Kenya. Platsen var vid tiden för SLEF:s ankomst till Kenya i det närmaste obebyggd. Marken var till vissa delar röjd från träd och med en riklig buskvegetation. Området kallas i vardagligt tal Maragoli. Rent geografiskt finner man området norr om ekvatorn, norrut från staden Kisumu vid Viktoria-sjön. Befolkningen kallas: maragolier. Den består av ett antal besläktade mindre stammar, så att var grupp har sin egen kommun med bestämda gränser och en egen administration. Kommunen kallas på engelska för location. På frågan var en person är bosatt svaras i allmänhet med namnet på den location där man bor. Wasundi ligger i North Maragoli Location och det området utgör det egentliga Maragoli i dag. Det finns en annan del som heter South Maragoli, vidare Nyang'ori, Kisa m.fl.

Maragolierna

Dessa stammar bildar en stor grupp bantufolk under namnet Luyia, ibland kallad Abaluyia. Dessa räknas till en större grupp, som går under ett samlande namn: de västra bantufolken från åren 1300-1800. Därmed avses de i Kenya befintliga bantustammarna väster om Rift Valley, den tidigare nämnda gravsänkan som delar Kenya i två stora områden.

Luyia, norr om Kavirondo-viken i höjd med ekvatorn, utgör deras område. Kavirondo är en långsträckt vik av Viktoria-sjön. Viken når i stort sett fram till ekvatorn. Staden Kisumu ligger längst upp i viken. Kisii-stammen eller Abagusii har sitt område söder om Kavirondo-viken. Dessa två stammar är nära besläktade med varandra och med en tredje stam inom ett annat område i landet, Kikuyu-stammen i landets centrala del, där även huvudstaden Nairobi ligger.

Det anses att dessa tre stammar har invandrat från andra trakter i Afrika. Var deras urhem funnits är oklart. Det torde vara en allmän uppfattning att de kommit från norr. Enligt gammal tradition skall de ha utvandrat från Misri och sökt sig söderut. Misri är namnet för Egypten på swahili. Sannolikt har en del av dessa stammar uppbländats med andra stammar av annat slag under de olika skeden stammarna vandrat in i nya områden. Vissa stammars identitet har förändrats, då en bantu-stam uppgått i en nilotisk stam eller så att en nilotisk stam införlivats med en helt annan grupp av människor. Maragolierna talar ett bantuspråk, men var stam inom denna grupp av luyia har sin egen dialekt.

Maragoliernas ursprungliga religion brukar beskrivas som dyrkan av förfäderna, och utövades inom familjen. Det finns olika meningar om uttrycket: dyrkar förfäderna. Huvudtanken i deras religion var att livet fortsätter efter döden. En man kan dö fysiskt, men fortsätter likväl att beskydda och bära ansvar för släktingar och vänner. De döda beskyddade därmed sina efterlevande och förde kampen vidare mot deras fiender. Fienderna kunde vara levande eller döda. Denna omständighet att döda kunde påverka livets gång med såväl ont som gott var orsak till att de levande vidtog nödiga mått och steg för att undvika olyckor och motgångar. Lämpliga åtgärder var att offra. Därför hade vissa klaner en "offerpräst" som ansvarade för att allt genomfördes på rätt sätt. Inom familjen kunde en äldre, därtill utsedd man, sköta offer-tjänsten.

Ett utmärkande drag i deras religiösa föreställning är deras tro på en Skapare, som har full kontroll över allt levande och alla element. Därför anses alla onda makters verksamheter mycket begränsade. Solen, månen, en flod eller en höjd kunde personifiera denna Allmakt. Denna religiösa föreställning tillfredsställer det andliga och fysiska behovet inom familj, klan eller by. Ett huvuddrag är alltså att livet fortsätter efter den fysiska döden.

Vidare möter man inom dessa "de västra bantu-folken" i Kenya, politiskt och socialt två samhällsmodeller. Den ena linjen följer strikt ett klansystem. Ett bra exempel på denna modell finner man hos Luyia med hela 18 "sub-stammar", och varje sådan miniatyrstam indelad i

klaner. Under den förkoloniala tiden var klanen en välfungerande politisk, social och ekonomisk enhet. Ledningen valdes inom klanen bland de äldre och visa. Den andra linjen uppvisar en centraliserad ledning med en stark ledare: Kabaka (kung).

Dessa samhällsmodeller ändrades radikalt genom kolonialmaktens införda administration i landet. Det man ansåg användbart för sina syften bibehölls, med vissa förändringar, men många nya former av samhällets administration infördes.

Missioner och kyrkor

Redan 1902 anländer till trakten av Maragoli missionssällskapet Friends African Industrial Mission. Än i dag verkar nämnda organisation på Kaimosi och har fått stor utbredning inom detta område och även i andra delar av Kenya. Numera är namnet förkortat till Friends African Mission (FAM). På svenska känner vi FAM under namnet: kväkare.

En annan betydande missionsorganisation Pentecostal Assemblies of Canada, som anlände till Maragoli, Nyang'ori 1924 och som numera arbetar även inom andra områden av Kenya, har likaså ändrat namn till Pentecostal Assemblies of God (PAG). Det är fråga om en pingstmission. Man bör också hålla i minnet att de katolska missionerna i Kisumu och Kakamega, söder respektive norr om Maragoli, har omfattande verksamhet och många medlemmar.

African Israel Church Nineve har sitt högkvarter i Maragoli på en plats med namnet: Nineve. En tidig, självständig kyrka, som räknar sin början från 1 januari 1942. En del av medlemmarna är från den ovan nämnda PAG i Nyang'ori. De har alltså brutit gemenskapen med sin förra kyrka och deltagit i bildandet av en ny kyrka.

Vid ett besök på platsen Nineve kunde en äldre man, som tog emot mig och hälsade mig välkommen, berätta varför man har kallat platsen Nineve. "Det beror därpå", förklarade han, "att Noas ark fick känning av land just på den platsen". Han kunde även utpeka den sten som arken törnade mot. Den stenen fanns inne i en stor kyrkobygg-

nad, vid mitt besök inte helt färdig, halvvägs in i kyrkorummet, något till vänster.

Mission bland missioner och kyrkor

Mot bakgrunden av det vi nu vet om missionssituationen i västra Kenya i allmänhet och i Maragoli isynnerhet kan man lätt förstå att det lutherska intåget i området, togs med en nypa salt. Vad kunde lutheranerna ha att bjuda folket? Allt fanns ju redan, och utöver de etablerade missionerna och kyrkorna så fanns det redan många större och mindre grupper, vilka alla bar namnet församling eller kyrka. Alla visste att en ny mission från Europa förde med sig missionärer. Dessa hade i sin tur ett missionssällskap eller en hel kyrka bakom sig och det betyder: kapital! Den nya missionen skulle investera i byggnader och aktiviteter på samma sätt som alla andra tidigare missioner. Därför fanns det ett inte så litet intresse för den utlovade missionen från Finland.

Lutheranerna i Kisii-området, med utlöpare till närliggande luo-folk och kipsigiser, var redan en etablerad mission. Genom kontakter mellan Maragoli och nämnda grannstammar var man informerad om den lutherska verksamheten i söder. Redan år 1961 togs de första kontakterna med maragolierna. Det var genom missionär Martin Lundström dessa kontakter upprättades och samma person tog sedan kontakt med SLEF för att få en mission till Maragoli.

Mot denna bakgrund är det förståeligt att SLEF inte kunde skapa sig någon rätt bild av situationen i Maragoli och den lilla församlingen på Wasundi. Det blev de första missionärernas uppgift att göra sig förtrogna med de förhållanden, som där var rådande. Detta skedde under de förutsättningar som rådde. Dessutom upptogs tid och krafter att inrätta sig i det nya landet under ekvatorns klimat.

2 WASUNDI FÖRSAMLING

Vi har redan berört Wasundi och den lilla församling, som där fanns, då SLEF i slutet av oktober 1963 anlände till Kenya. De första missionärerna, familjen Norrback, landade i Nairobi den 28.10.1963. De möttes på Kenyatta Airport av Martin Lundström och John-Erik Ekström, båda BV:s missionärer i Kenya. Med var också Elam Musinde, maragoliernas representant, ledare för Wasundi församling. Efter några dagar hos den gästfria familjen Lundström, då bosatt i Nairobi, fortsatte resan västerut, korsande Rift Valley, till Matongo station. Där fanns en ledig bostad på stationen och där skulle familjen Norrback bo för att anpassa sig till klimatet och folket i det nya landet. Matongo station ligger drygt 100 km sydost om Wasundi och från Matongo var det tämligen lätt att hålla kontakt med Wasundi och verksamheten där. På Wasundi väntade man med stor spänning på de nya missionärerna från Finland.

Församlingens centrum

Vi har redan tidigare ovan refererat till en överenskommelse om köp av tomtmark för Wasundi församling. Avtalet upprättades 12.05.1963. Köpet verkställdes 10.03.1964. Men redan i slutet av år 1963, då SLEF:s missionärer anlände till Kenya och Wasundi, var delar av tomten röjd. Två hus av lokal typ, på engelska talar man om "semi-permanent buildings", var uppförda på den tilltänkta tomten. Husen var inte färdiga men väggar, tak och dörrar var på plats. Tomtens storlek uppmättes senare, år 1964, av missionär Sven Klemets och i en rapport till SLEF:s ledning över tomtens storlek meddelar han bland annat följande:

Tomten har stora nivåskillnader eftersom den ligger intill en å eller bäck och marken sluttar brant mot bäcken. Jag uppskattar att ca 2/3 av marken kan användas som tomt för en blivande station. Den resterande delen kan användas som skogsmark. Tomten är för liten för en missionsstation men det finns möjlighet att förstora tomten genom att inköpa tilläggsjord.

I det dokument som upprättades då marken inköptes, uppskattades tomtens storlek till 25 acres (1 acre=40 ar) eller ca 10 ha. Min egen uppskattning på basen av de beräkningar Sven Klemets gjorde stannar vid en areal av ca 3 ha. På denna plats skulle en missionsstation växa fram.

Några närliggande grannar fanns inte där och den redan nämnda bäcken utgjorde en naturlig gräns mot Chavalkali Market – ett fågelvägen räknat närliggande centrum, en marknadsplats. Över bäcken hade man byggt en bro av spångar. Bron var användbar för fotgängare, utom vid häftiga regn och högvatten. För att nå fram till Wasundi med bil, är man hänvisad till en ganska lång omväg på ca 2-3 kilometer. Vägen är på många avsnitt endast en stig över röjd mark. Vid häftiga regn kan det vara förenat med stora problem att komma fram till Wasundi.

I början av november, 1963, knappt tio dagar efter vår ankomst till Kenya, besökte jag i sällskap med Martin Lundström Wasundi för första gången. Jag har några tydliga minnen från detta första besök i Maragoli och Wasundi. I ett brev 06.11.1963 till SLEF:s verksamhetsledare Anders Gustaf Stjernberg i Helsingfors, skriver jag bland annat följande:

På måndagen var Martin och jag till Maragoli. Vi besökte först hövdingen, som hjärtligt välkomnade oss till Maragoli. På samma sätt välkomnades vi av D.C. (District Commisioner) uppe i staden Kakamega.

Vi var till Maragoli (avses Wasundi) och såg på husen man hade byggt. Det var två hus av den typ man bygger här – av jord med korsvirke i väggarna. Taket är av plåt och dörrarna av ordentligt virke. Fönsterkarmarna är av trä men bågar och glas saknas.

Martin säger att man måste göra golv av cement, nu är det jordgolv. Mellantak måste byggas. En del andra nödvändiga arbeten måste utföras innan vi kan bo där”.

I samma brev noteras att vi även följande dag besökte Maragoli och Wasundi. Den senare resan kommenteras ytterst kort. Det står kort och gott att vi hade sammanträde på Wasundi. Personligen har jag en del

minnen från detta första sammanträde med den lilla församlingen på Wasundi. Mina egna anteckningar från besöket berättar bland annat följande:

Där var kanske 20-30 personer närvarande. Vi satt ute på gräsmattan och Elam Musinde var ledaren för den brokiga skaran av män – inte en kvinna syntes till – som hade kommit till sammanträdet. Jag förundrade mig över att där inte fanns några kvinnor. Det var ändå fråga om ett församlingsmöte. Där brukar kvinnorna vara i majoritet!

Två personer talade på mötet. Det var Elam Musinde och Martin Lundström. Vad man avhandlade visste jag inte eftersom swahili-språket, som man talade, var för mig obegripligt. Jag kan inte minnas att man översatte något till engelska för min räkning.

Det var något med folkskaran som gjorde intryck på mig. Det ena var den fullständiga tystnad som man iakttog. Det andra var den lojalitet som man visade Elam Musinde. Jag kan ännu minnas hur man iakttog mig och liksom följde med blickarna varje rörelse jag gjorde. Jag såg för första gången afrikanernas osvikliga förmåga att utläsa en människas avsikter och tankar genom att följa henne med blickarna och lyssna till hennes röst.

Jag hade alltså fått en första kontakt med Wasundi. Människorna där var främlingar och språket utgjorde ett stort hinder med undantag av några yngre män som talade engelska. Dessa gav mig senare upplysningar om vad som avhandlades på sammanträdet.

Besöken i Maragoli gav upphov till många tankar och frågor. Vi kände en stor osäkerhet inför framtiden och den första tiden blev för oss missionärer en tid av ovisshet och oro. Vi var inte väl rustade för verksamhet i Kenya.

Predikoplatser kring Wasundi 1963

Enligt gammal beprövad metod i evangelisationsarbetet gäller det att nå ut till nya människor genom predikanter ute i byarna. Kring

Wasundi ville man även bygga upp ett antal predikoplatser. Dessa kunde finnas inom North Maragoli Location men även andra platser kunde inbegripas i programmet.

Arbetare under Wasundi Parish 31.12.1963

<i>Predikanter</i>	<i>Locations</i>
Salomon Kinambedi	South Maragoli
Zabulon Besa	Kisa
Joram Kabagi	Nyang'ori
Habil Boliva	Idakho
Elam Musinde	North Maragoli

Övriga

Kefa Chavulimu	vaktman på Wasundi
Simioni Imbuyi	div. arb. på Wasundi

Lokala ledare på predikoplatserna

<i>Ansvarig</i>	<i>by/plats</i>
Salomon Uolemi	Jeriko
Zablon Lunasi	Wazivi
Andrea Ndeda	Mudondo
Stephan Omutabenga	Emalere
Jafet Njeremani	Mufuru
Samweli Gwehona	Magina
Hezron Konzoro	Suguta
Filimora Amwayi	Ivona
Tivias Otware	Luvuti

Man kan fråga sig huru väl detta system fungerade? Genom de iakttagelser jag själv gjorde, och såsom jag uppfattade de rådande förhållandena inom församlingen, så var detta ett försök av Elam Musinde att övertyga sig själv och eventuellt andra hur väl allt fungerade i Wasundi församling. I praktiken var det något helt annat. Det visade sig ganska snart att tre platser "levde" och var bykyrkor i avsedd och verklig mening. De var Wasundi, Nyang'ori och Kisa. Dessa tre platser var i

verksamhet ännu efter fem år, det vill säga 1968. Den mest livskraftiga var Kisa, den svagaste var Nyang'ori. Det avgörande för en bykyrkas liv och tillväxt är huru väl den lokala ledaren och den besökande predikanten sköter sina uppgifter. Samarbetet mellan dessa två är ytterst viktigt.

3 EN MISSION LÖSER PROBLEMEN

Det visade sig redan från början att det fanns många och svåra problem i Wasundi församling. Likaså var det uppenbart att det mesta kretsade kring församlingens ledare: Elam Musinde. Det var olyckligt för den lilla församlingens tillväxt och framtid. Den lilla lutherska gruppen i Maragoli kom att färdas i motvind, vilket till sist förde hela arbetet in i en återvändsgränd.

SLEF tänkte sig ett eget arbete

Målsättningen för SLEF:s arbete ute på det nya fältet i Kenya var otydlig och obestämd. Tanken var den att man först tog sig ut till Kenya, för att där på platsen närmare kunna undersöka vad som kunde bli SLEF:s uppgift i det lutherska arbetet i landet. I en artikel "Missionsarbetet i Kenya 10 år" (ur *Evangeliföreningen 1873-1973*), skriver missionär Sven Klemets följande:

Evangeliföreningen skulle grunda en missionsstation i Maragoli. Styrelsen för den unga kyrkan var dock från början oense om var detta arbete skulle upptas. Många ansåg att vår förening borde grunda den tilltänkta missionsstationen i Luo-området. Hur maragoli-förslaget sist och slutligen segrade i första ronden kan dock undertecknad inte utreda, emedan frågan avgjorts före vår ankomst till Kenya.

Redan från början visade sig läget ohållbart i Maragoli. Vi försökte dock att fortsätta det påbörjade verket, ty vi var ju utsän-

da att grunda en missionsstation. För att kunna påbörja något större byggnadsarbete, måste vi ha vissa papper, som bevisade att vi var legitima ägare av tomten. Dessa papper fick vi dock aldrig.

Missionens folk här i hemlandet och SLEF:s styrelse föreställde sig att en egen missionsstation och ett eget fält skulle förverkligas ute i Kenya. Det var en dröm som hör samman med en förgången tid. Nu var tiderna förändrade och därmed hela missionsstrategin. Förutsättningarna var numera helt andra än vad som tidigare varit fallet. Något unikt var dock inte detta med ett eget fält och en egen station. Samma tankar rörde sig inom systerorganisationen FMS på 60-talet. I SLEF:s protokoll kan man notera följande: (03.02.1964)

Förhållandet mellan Evangeliföreningen och kyrkan i Kenya:
Frågan om förhållandet mellan Evangeliföreningen samt Lutheran Church of Kenya, om vilket en punkt skulle intas i kyrkans konstitution, hänskjöts till arbetsutskottet.

Inför arbetet med den slutliga texten för kyrkans konstitution kom alltså frågan på tal och man ville ha en formulering som en gång för alla reglerade förhållandet mellan SLEF och LCK. Några direkta problem uppstod inte i anledning av denna fråga. Det var helt naturligt att SLEF ville följa samma väg som BV, även om den faktiska situationen var olika för dessa två organisationer inom kyrkan.

Föreningens förslag till ovannämnda förhållande skulle i stort följa texten till förhållandet mellan Bibeltrogna Vänner i Sverige och kyrkan i Kenya.

SLEF var helt ny på fältet i Kenya och hade inte medverkat till den stomme till en luthersk kyrka som nu fanns i västra Kenya. Det nya missionssällskapet hade inte gjort några investeringar i landet. Missionärernas antal var 4 personer, av vilka två var barn. SLEF var inte ett i Kenya registrerat missionssällskap. Det fanns alltså orsaker till att SLEF:s relation till LCK fick en kort text och tillsynes ett förenklat Dokument C som reglerar detta förhållande.

Man kan på goda grunder föreställa sig att man inom SLEF:s ledning saknade andra alternativ i denna situation. Dels hade vi helt nyli-

gen kommit in i landet och i arbetet, och saknade alla förutsättningar till att mera aktivt påverka utvecklingen i någon riktning, dels hade vi ingen orsak att driva någon egen linje i denna fråga. I ett missionsföredrag vid SLEF:s årsfest den 15 juni 1963 formulerar sig Anders Gustaf Stjernberg på följande sätt:

Såsom läget utvecklats får vi arbeta inom ramen för den nybildade lutherska kyrkan i Kenya.

Man kan av detta dra den slutsatsen att han, Anders Gustaf Stjernberg, åtminstone för egen del, var på det klara med att arbetet skulle ske inom LCK. Försättningen blev såsom Anders Gustaf Stjernberg hade sagt. Efter ett numera trettioårigt arbete inom nämnda kyrka, har det visat sig, att SLEF:s anspråkslösa och förenklade bindning till LCK, har fungerat alldeles utmärkt och utan behov av några omfattande justeringar av dokumentets text.

Maragolierna tänkte sig en egen mission

De första kontakterna med Maragoli och Elam Musinde fick familjen Norrback redan före utresan till Kenya. Elam Musinde skrev brev och från dessa brev kan man i dag, med facit i hand, utläsa vilka förväntningar han hade om SLEF:s kommande arbete i Kenya. Det ser ut som om maragoliernas tankar och drömmar om den nya missionens arbete sammanföll med motsvarande tankar och drömmar hos SLEF och dess missionsfolk. Från SLEF:s sida en egen station, från maragoliernas sida en egen mission. Innehållet i dessa två parters drömmar var med största sannolikhet olika, men den praktiska utformningen sammanföll. En missionsstation skall byggas på Wasundi.

Vid tiden före familjen Norrbacks ankomst till Kenya skriver Elam Musinde ett välkomstbrev. Brevet är daterat 01.10.1963 i Musinde Parish (församlingens namn utbyttes senare till Wasundi Parish). I brevet framför han först sin församlings tack till vår president Martin Lundström som har förenat oss i denna broderliga gemenskap i vårt gemensamma arbete i Maragoli. De nya missionärerna hälsas välkom-

na av maragolierna. I brevet skriver han vidare: "Jag bor inte längre kvar i Jeriko". Det är fråga om den första lilla platsen eller lutherska verksamhetspunkten i Maragoli och samtidigt Elam Musindes lilla hemby. Brevet fortsätter:

Nu sitter jag på Musinde Parish, på kontoret, som öppnades den 1 oktober nådens år 1963. Den 29 september höll jag en storsamling på den helige Mikael's dag och då meddelades till alla lutheraner att alla predikanter's rapporter skall härefter sändas till Musinde Parish.

I fortsättningen berättar han om det byggnadsarbete som pågår på tomten, och de ekonomiska behov han kämpar med. Han kan inte göra allt vad han skulle önska för det finns inte pengar. "Pengar är allt och allt är pengar" är hans sammanfattning.

Brevet slutar med några korta meningar på svenska, ganska väl formulerade, och är undertecknat "Manager Elam Musinde" därtill försett med stämpel.

Det fanns redan från början vissa spänningar mellan Elam Musinde och LCK:s ledning. Martin Lundström var den utjämnande faktorn mellan dessa två parter. I ett brev 20.12.1963, skrivet av kyrkans dåvarande president, Martin Lundström, riktat till kyrkans vicepresident James Otete Nchogu, försvarar Lundström Elam Musinde. Nchogu hade i kritiska ordalag uttalat sig om Elam Musinde. Lundström skriver följande:

Elam Musinde har troget hållit ut tills han fått en luthersk mission till den stora Luiya-stammen i North Nyanza. Han var av Gud ett utvalt redskap att leda våra bröder från Finland till vår undsättning.

Lundström fortsätter sitt försvar av Musinde och nämner flera exempel på andra personer som utsatts för kritik från just vicepresidenten Nchogu. Detta har nu åter en gång upprepats genom obefogad kritik av Elam Musinde i Maragoli. Lundström skriver:

Ingen kan påstå att Musinde är felfri. Den, som tror sig vara fri från fel och utan brister, han må kasta första stenen.

Brevet fortsätter med många berömande ord om Elam Musinde. Slutligen inbjudes J.O. Nchogu till ett sammanträde på Wasundi den 3.1.64 där M. Lundström och G. Norrback skall vara med på mötet.

Enligt i landet sedvanligt mönster går brevet genom kopior till samtliga berörda parter. I detta fall Norrback på Matongo, LCK-kassören på Itierio, Elija Shevei i Maragoli, granne till Wasundi, och Salomon Kinambedi i Maragoli. Jag har inte några anteckningar som anger att J.O. Nchogu skulle ha infunnit sig vid nämnda möte på Wasundi.

Maragolierna var fortsättningsvis helt övertygade om att en luthersk mission och en luthersk kyrka för maragolier i Maragoli var det rätta och det bästa. Detta skulle, trodde man, förena den brokiga skara som nu utgjorde den lilla församlingen på Wasundi.

Församlingens medlemmar hösten 1963

Antalet medlemmar i den lilla församlingen kunde röra sig mellan 15-20 personer. Vi har redan konstaterat att Maragoli av gammalt haft betydande missionsverksamhet. I alla större byar hade någon form av kristen verksamhet förekommit långt tidigare. Man kan undra ur vilka grupper församlingens medlemmar hade kommit? Otvivelaktigt utgjordes huvudparten av den lilla församlingen av medlemmar som övergett sin förra kyrka eller som uteslutits från sin församling. Nu sökte man något nytt, en ny församling, en ny kyrka, en ny gemenskap. Många såg Elam Musindes verksamhet som en räddningsplanka ut från den andliga tomhet man råkat ut för. Givetvis fanns det personer som av någon anledning aldrig tidigare varit medlem av någon kristen församling. Nu tog man tillfället i akt och anslöt sig till en kristen verksamhet. Skaran på Wasundi var brokig och långt ifrån lätthanterlig. Det var ingen enkel uppgift att ställa sig i spetsen för den. Elam Musinde gjorde det.

Vem var Elam Musinde egentligen? Vad vet vi om hans bakgrund? Vi skall här göra en kort sammanfattning av en längre rapport om Elam Musinde. Rapporten är ett missionshistoriskt dokument och skrevs vid en tidpunkt då nämnda Elam Musinde bildade vad han kal-

lade ALC, African Lutheran Church, med sig själv som biskop. Rapporten är daterad 8.10.1966.

Elam Musinde från North Nyanza (Maragoli) har besökt Kijabe Bible College of the Africa Inland Mission under 3 år. --- Han har varit aktiv inom Pingstmissionen och under vissa perioder inom Baptistmissionen. --- Av olika anledningar övergav han dessa missioner.

--- Han är en intelligent man och har läst en del böcker, bland andra en bok om Martin Luther. Detta gav honom anledning att undersöka om det fanns luthersk mission i Kenya. Han kontakta- de missionär Martin Lundström, som besökte hans hemby den 6 mars 1961.

ExCom beslöt 1961 sända en delegation till Maragoli för att utröna vilka möjligheter det fanns att börja ett arbete i North Nyanza. I dele- gationens rapport skriver man: "ingenting kan bli uträttat där innan missionsstyrelsen gett sitt utlåtande".

Elam Musinde skriver till BV den 28.8.1963 ett brev där han uttrycker sin tanke om ett arbete i Maragoli:

--- tänk grundligt på Dan. 6:1-28 a) Låt kung Darius vara mis- sionsstyrelsen b) Låt 120 prinsar utgöra evangelister c) Låt 2 presidenter, svenska missionärer, bli medhjälpare åt Martin Lundström

Han talar vidare om Martin Lundström såsom en trogen tjänare som, enligt Elam Musinde, har många motståndare. Dessa fikar efter hans position, president i kyrkan. Man skulle helst "kasta honom för lejo- nen", skriver Elam Musinde. Hans brev fortsätter med ytterst hårda domar.

De kommer alla att kastas i den brinnande sjön för evigt. De är otrogna människor. (Lundströms motståndare, förf. anm.)

Ur det 6 sidor långa brevet kan ännu noteras att SLEF kallas till arbete i Kenya våren 1963, och Martin Lundström föreslog att den nya missio- nen skulle därmed komma att arbeta tillsammans med Elam Musinde i Maragoli.

Redan före SLEF:s ankomst till Kenya och Maragoli fördes många samtal mellan Elam Musinde, maragoliernas ledare, och LCK, under ledning av Martin Lundström. Det var frågan om huruvida arbetet i Maragoli skulle inlemmas i LCK eller om en självständig luthersk kyrka skulle bildas inom området. Det framgår av ovan nämnda rapport att man i första hand räknade med att arbetet i Maragoli skulle bli en del av den redan verksamma kyrkan LCK. Men därmed var icke frågan löst. Ett par gånger bytte maragolierna (Elam Musinde) fot och hela frågan förblev oklar. Vid SLEF:s första missionärens ankomst till Kenya 28.10.63 hade man enats om en gemensam luthersk kyrka i Kenya.

Enligt Kenya Churches Handbook finner vi: Independent Lutheran Church (ILC) Patriarch: Bishop (Rabbi) Elam Angali Musinde. Elam Musinde bildade senare ytterligare en självständig kyrka i Maragoli: African Lutheran Church (ALC).

Elam Musinde hade full kontroll över sina medlemmar. Detta kom till uttryck på sammanträden i Maragoli, då ytterst få, utom Elam Musindes närmaste, gjorde något uttalande. Normalt deltar afrikanen i diskussionen, lägger förslag och är i allmänhet en god debattör. Nu tycktes alla vara fåordiga och tystlåtna. Detta talade högre än alla ord.

Vi har gett stort utrymme åt Elam Musinde såsom person, men eftersom han spelar en stor roll i SLEF:s första insats i Kenya är det nödvändigt att han får en grundlig presentation. BV intog en tveksam hållning till ett arbete i Maragoli. Elam Musinde lyckades inte skapa något bestående förtroende hos nämnda sällskap.

Den lutherska kyrkan visar även en närmast likgiltig inställning till Maragoli-arbetet. Förbindelserna mellan LCK blev därmed ytterst sköra och utan större betydelse. Kyrkans president, BV:s missionär, Martin Lundström var däremot den verkligt drivande kraften för arbetet i Maragoli. Av det som redan framgått var han den person, som i kontakt med SLEF, fann en mission, villig att göra en insats i Maragoli. Hans ställning som BV:s missionär och samtidigt LCK:s president gav honom många möjligheter att driva sin egen linje, om än i motvind många gånger. Uppenbarligen såg han i SLEF en framkomlig väg att förverkliga sina planer med Maragoli.

Helt ovetande och illa rustad kom SLEF till Kenya och Maragoli.

Såväl missionärerna som missionsledningen fann sig plötsligt "i mitt i elden", oviss om framtiden och sin arbetsplats. Det måste bli en problematisk start. Det blev mera bekymmersamt än vad man kunde föreställa sig.

På Wasundi 1964.

VI – TILL WASUNDI

1 I VÄNTAN PÅ MISSIONÄRERNA

Det var år 1962 de första planerna på ett missionsfält i Kenya togs till behandling i SLEF:s styrelse. Hela följande år pågick en fortsatt planering för det nya arbetet i Kenya. En viktig fråga var rekryteringen av missionärskandidater för arbetet i Afrika. Kandidaternas skara var liten. En annan fråga var vilka ekonomiska förutsättningar man hade för att börja ett nytt arbete i Afrika. Hösten 1963 avreste den första missionärsfamiljen till Kenya. Väl framme i landet fick man en första bostad åt familjen Norrback på Matongo missionsstation i Kisii högland i västra Kenya. Den lilla församlingen på Wasundi i Maragoli väntade på sina första missionärer. Men det skulle gå flera månader in på det följande året innan familjen Norrback var bosatt på Wasundi.

En bostad inredes

Det fanns en byggnad på Wasundi för de första missionärerna. Den lilla byggnaden kallades "Norrbacks hus", eftersom den var byggd för den första familjens räkning. Den anspråkslösa byggnaden var halvfärdig. Väggar och tak och dörrar fanns på plats men fönster saknades i karmarna. Byggnaden var 18 x 35 fot (5,5 x 10,5 meter) och den var indelad i nio rum. Genom byggnaden gick en i längdriktningen ytterst smal korridor, som slutade med en liten tambur. Givetvis var dessa nio rum ytterst små och gav oss vid inflyttningen många bekymmer.

Taket var av korrugerad plåt och förhållandevis väl gjort arbete. Mellantak saknades helt vilket bidrog till att det mitt på dagen blev olidligt hett under ekvatorns mördande sol. Wasundi ligger, som redan framgått, ca 15 km norr om ekvatorn. Väggarna bestod av en blandning av jord och lera, byggd på en ytterst förenklad träkonstruktion av

slanor – till vissa delar påminnande om en forntida gärdesgård. Golvet var av stampad jord.

Våra första uppgifter på fältet blev att försöka reda ut vad det har kostat att bygga på Wasundi. Räkningarna lades i vår hand så snart vi satte vår fot på tomten. Vi fick ta reda på vilka personer och butiker som kunde fordra någonting av oss, att för SLEF:s styrelse i Helsingfors redogöra för de beräknade kostnaderna missionen skulle stå för. Det var ingalunda några enkla uppgifter vi ställdes inför. Helt nya i landet och okunniga om hur affärerna skall skötas i den kenyanska vardagen gjorde vi en del misstag.

Det visade sig att kyrkan först efteråt informerades om investeringarna på den tilltänkta tomten Wasundi. Det såg ut som om att man i Maragoli hade planer på en helt fristående självständig luthersk kyrka. Man saknade en organisation för de omfattande planerna. Det fanns endast en ansvarig: Elam Musinde. Han hänvisade i sin tur till den lutherska missionen från Finland och avsåg därmed SLEF. Allt var planerat och byggt för SLEF:s kommande verksamhet. Därför presenterades räkningarna, obetalda, för oss eftersom vi var SLEF:s representanter i landet.

Kontakten mellan fältet och styrelsen i Helsingfors var helt beroende av posten. Telefon och telegram var inte att räkna med. SLEF:s verksamhetsledare och styrelse underrättades fortlöpande om situationen och utvecklingen på Wasundi. En livlig brevväxling mellan fältet i Kenya och hemlandet pågick hela tiden. Men såväl ledningen i Helsingfors som missionärerna ute på fältet var ytterst osäkra om hur man skulle ställa sig till de svåra problem, som hela tiden anmälde sig. Ur SLEF:s styrelseprotokoll kan hämtas följande:

Föreståndaren uppläste tvenne brev från missionär Gustav Norrback i Kenya, daterade 1.11 och 6.11.63, vilket beslöts anteckna till protokollet. I den efterföljande diskussionen konstaterades att bl.a. parcellen för den nya missionsstationen icke ännu betalats. Priset var ca 5000 mk. Likaså konstaterades att missionär Norrback behöver en bil, vars pris torde vara ca 6000-7000 mk. Styrelsen gav föreståndaren och ekonomen fullmakt att vid lämpligt tillfälle överstyra nämnda belopp till Kenya.

Av min kopia till nämnda brev av den 6.11.1963 framgår att byggnaderna de var två. Utom det s.k. "Norrbacks hus" fanns ett annat mindre hus, uppfört samtidigt med det förra huset och enligt samma konstruktion. Allt detta meddelades styrelsen. Byggnadsskulder uppgår enligt min redogörelse till 4150 KShs. Man kan notera att styrelsen inte nämner denna summa omnämnd i mitt brev. Ur samma brev kan vidare noteras följande:

De två byggnaderna som nu är uppförda i Maragoli på tomtens ena hörn har kostat 4150 KShs. Detta bör vi betala. Det bör ske genom Lutheran Church of Kenya . Detta meddelade jag också Executive Committee i dag.

Vid denna tid beräknades 1 KShs = 0.45 Fmk. Det var tydligen ett förbiseende att saken inte noteras i nämnda protokoll. Skulden betalades och därmed var den saken ur världen. Byggnaderna på Wasundi fick härmed även plats inom kyrkans ramar eftersom jag hade fört ärendet till ExCom. I ett brev från december 1963 skriver jag till SLEF:s styrelse bl.a. följande:

Jag har inte fått någon konstitution för LCK ännu och ni har knappast fått någon sådan. Den behövs om vi skall arbeta inom LCK, vilket vi ju avser.

Brevet fortsätter ännu med konstitutionen som vid denna tid var under fortsatt behandling. Jag konstaterar att LCK inte var registrerad organisation inom det kenyanska samhället och kunde därför vare sig köpa eller sälja egendom för kyrkan eller i kyrkans namn. Kyrkan var alltjämt i sin födelsestund. Jag tänker på tomten i Maragoli. Vi har endast det dokument Anders Gustaf Stjernberg fick en kopia av i våras, då en första uppgörelse gjordes om tomtköp i Maragoli. Brevet fortsätter:

Nu måste vi vänta och avvakta i denna sak, även som vårt inträde i konstitutionen som är under utformning.

Brevet slutar mera förtröstansfullt:

Vi får inte drunkna i organisationer här ute och ni där hemma måste minnas att vi sänts att förkunna Jesus för människorna.

SLEF hade kommit in i Kenya och in i den unga kyrkan oväntat och överraskande. Detta gjorde att man hade svårt att placera SLEF och de nya missionärerna inom sina ramar. Vi bör minnas att Wasundi vid denna tidpunkt låg utanför LCK och dess verksamhetsområde. Kyrkan ville ha SLEF med i arbetet, som förstärkning av sina egna led, men knappast i Maragoli. Vi undrade varför? Med tiden skulle det visa sig att flera olika orsaker låg bakom kyrkans tillsynes oklara hållning med avseende å SLEF:s arbete i Maragoli.

I redan citerade brev 29.12.1963 till SLEF:s ledning i hemlandet antyder jag att nya tankar om SLEF:s arbete diskuteras missionärerna emellan. Olika förslag presenterades i den allmänna inofficiella diskussionen. Jag frågar mig om det kan anses klokt att satsa pengar på en byggnad som aldrig kan bli en fullvärdig bostad. Istället undrar jag om det inte vore bättre att genast bygga en permanent bostad, som förr eller senare måste byggas, om arbetet på Wasundi skall utvecklas. Hur gå vidare? I brevet återkommer jag till frågan om tomten och registrering av den innan någonting mera bygges på Wasundi. SLEF:s första missionärer i Kenya var mycket ovissa om hur deras framtida verksamhet skulle utvecklas. Tveksamhet och osäkerhet om arbetet på Wasundi återspeglas i deras brev till hemlandet.

Jordhyddan måste inredas för att familjen Norrback skulle få en första bostad på Wasundi. En ansvarig arbetsledare med vissa insikter i husbygge anställdes. Efter ett antal samtal med honom var vi överens och han kunde börja med sina uppgifter. Väggarna i huset måste förses med rappning. Eftersom även mellantak saknades måste även den frågan lösas på något sätt. Golvet, som utgjordes av tillstampad jord, måste få en cementyta. Det visade sig att arbetsledaren fick tag på arbetare som kunde utföra dessa arbeten. Det blev någorlunda raka knutar och golven var i det närmaste plana. Arbetsledarens insatser vitsordade jag som "nöjaktiga 7" enligt vår gamla vitsordsskala.

Jag har inte några minnen eller anteckningar om att vårt samarbete skulle ha stött på några problem. Han var en hygglig och pålitlig man. Han var även kunnig inom sitt område.

Det föll på min lott att försöka inreda vår lilla kokvrå. Åter var det arbetsledaren som gav mig mycken hjälp i det arbetet. Han var verkligen en tillgång i det praktiska arbetet på Wasundi dessa första månader efter vår ankomst till Kenya.

Problemen hopar sig

I det afrikanska samhället finns bestämda kanaler, som man kan använda sig av, för att få kontakt med en person på annan ort. Av gammalt sände man budbärare. En sådan kunde ta sig genom landskapet och föra fram ett meddelande på kort tid. I dag fungerar postgången någorlunda väl i Kenya. Eftersom många i dag är skrivkunniga kan ett brev innehålla meddelanden som i gången tid måste göras muntligt. Telefon fanns inte i bushen.

I Maragoli var brevskrivandet och meddelanden människor emellan ett utmärkande drag. Ibland kom en budbärare med ett brev i handen, en annan gång fanns breven i postboxen. Breven var många och det gemensamma med dessa brev var att de alla handlade om Elam Musinde. Breven var av två slag. En del framställde Elam Musinde och hans person i berömmande ordalag; andra åter talade om honom och hans verksamhet i mycket kritiska formuleringar. Personligen undvek vi att ta någon ställning för eller emot Elam Musinde i de frågor man tvistade om. Vi nykomlingar varnades av gamla och erfarna missionärer för att ta parti för den ena eller andra sidan i deras interna uppgörelser. Men det blev ganska snart uppenbart att också vi måste uttala oss, vare sig vi ville eller inte, i viktiga, och för framtiden på Wasundi, avgörande frågor. Här följer ett par exempel på brev från denna första tid innan vi ens flyttat till Wasundi.

Käre broder,

Mitt stora intresse för din lutherska kyrka i Kenya gör att jag skriver detta brev till dig. Vår broder i Kristus, pastor Elam Musinde, känner mig. Han vet hur gärna jag ville bli en av dina arbetare. Jag har talat med honom om denna sak. — — — Jag har fått skolning på Kaimosi Gospel Mission men slutade där på eget initiativ beroende på vissa strapatser där. Om du vill använda mig så

tror jag att Gud kan använda mig. Ruben N. G. Musoga Maragoli.

Brevskrivaren är bara en av de många, som anser sig vara kallade och väl skolade för uppgiften. Han ville komma med oss i det lutherska arbetet i Maragoli. Var han för tillfället hade sin egen församling framgår inte av brevet men sannolikt hörde han till någon av de församlingar som finns på Kaimosi det tidigare nämnda FAM. Vad han eventuellt planerat med Elam Musinde framgår inte av brevet men vissa planer fanns i beredskap. Ruben blev inte denna gång anställd av Wasundi församling.

Bästa pastor
Beträffande Elam Musinde och hans kallelse till bibelskolan på Matongo vill vi framföra följande: Vi Idaho-bor Anna Chebett, Peter Muklovi och Zedekeya Masaya anser att han skall vara här och bygga vår kyrka. Då han har avslutat arbetet kan han resa bort. Varför kalla Elam Musinde till bibelskola, då vi utan honom saknar ledare för oss? Habili Buriba Murunde.

Det fanns inom den lutherska kyrkan den uppfattningen att Elam Musinde borde gå i den lutherska kyrkans bibelskola på Matongo. Musinde själv och den dåvarande kyrkopresidenten hade den uppfattningen att han väl kunde komma till bibelskolan – men som lärare. Sannolikt är budskapet i ovan nämnda brev avsett att påverka missionärerna så att Elam Musinde kunde befrias från bibelskolan på Matongo. Det blev inte någon bibelskolekurs för Elam Musinde, men detta var inte missionärernas verk.

SLEF:s ställning inom LCK var fortsättningsvis oklar. Visserligen hade såväl kyrkan som SLEF signalerat att missionsarbetet i Maragoli skulle utgöra en del av kyrkans verksamhet, men i praktiken visade sig andra tecken och nya signaler i Maragoli. Verksamheten inom området skulle inordnas i en självständig luthersk kyrka, vilket senare blev fallet genom Elam Musindes nya kyrkobilddning.

Vi missionärer var delvis informerade om utvecklingen men saknade förutsättningar att göra något åt saken. Dels var det svårt att veta vad man skulle göra åt dylika planer, dels kunde endast kyrkan vidtaga sådana åtgärder, som kunde leda till en förbättrad situation för

Maragoli. Därtill var kyrkan beroende av missionens inställning till hela frågan och vad SLEF hade i sina planer för arbetet i Maragoli. Problematiken var invecklad för alla parter. Det blev därför att vänta och följa händelsernas gång. Om vi tillägger att kyrkan vid denna tid var invecklad i en kraftig och omvälvande intern process (se kap. 7), så förstår man nu efteråt att det knappast fanns tid eller krafter att desto mera bevaka utvecklingen i Maragoli.

2 MISSIONÄRERNA ANLÄNDER

Arbetet på Wasundi upptog all tid. Vi bodde på Matongo station varför det blev många långa resor för mig vid varje arbetspass på Wasundi. Ganska snart kunde jag dock övernatta i det hus vi höll på att ställa i ordning. Detta sparade in en och annan resa.

De första tiderna var jag hänvisad till allmänna transportmedel, här avses: bussar. Busstrafiken är livlig men ofta långsam och tidsödande. Bortsett från detta sistnämnda är det bra för nya missionärer att bekanta sig med människorna och deras villkor. Bussresorna kunde bli rena äventyret samtidigt som vi fick se och uppleva folkets vardag från många olika sidor. Avsikten var ju dock att vi skulle få en bil till vårt förfogande och att vi skulle flytta till Wasundi i Maragoli. Det tog någon månad innan bostaden blev klar att ta i användning för familjen Norrback. Utom att själva bostaden blev inredd fanns det andra viktiga frågor som måste lösas. Jag tänker på vattenförsörjningen, kokmöjligheterna och inte det minst viktiga – ett avträde.

Familjen Norrback flyttar till Wasundi

Tiden på Matongo station, november 1963 till april 1964, blev en tid av aklimatisering och inskolning i vårt nya land. De svenska missionärerna gav oss bästa möjliga ledning och råd under denna första, för oss viktiga tid. Vi tog tacksamt emot hjälpen. Onekligen fick vi en verklig rivstart i mer än ett avseende. Efter knappt 6 månader flyttade

så familjen Norrback till Wasundi i Maragoli. En ny tid i SLEF:s arbete i Kenya tog vid. Förväntningarna i hemlandet var knappast mindre än i Maragoli. Det arbete man drömt om och väntat på skulle förverkligas. Allt tycktes vara på väg framåt och problemen var snart glömda.

Med dessa ord formulerade man sin missionsiver i hemlandet. Glädjen och tacksamheten över de framgångar man redan tyckte sig se, tog sig uttryck bland annat i ett kraftigt uppsving inom den ekonomiska sektorn inom SLEF. Folket ville vara med om det nya arbetet i Kenya. Man gjorde det bästa inom SLEF genom att fortlöpande informera om Kenya och resultatet lät inte vänta på sig. Det växte fram vilja och beredskap att stöda arbetet i Kenya. "Fram för Maragoli" var lösenordet. Svårigheterna ute på fältet tonades ner och missionsivern fick fritt växa till sig.

Förväntningarna i Maragoli på de nya missionärerna var inte mindre, men de var av helt annat slag än de man hade i hemlandet. Nu skulle missionen från Finland få liv och innehåll. Missionärerna skulle flytta in på Wasundi och en snabb och lyckobringande utveckling var att vänta. Det blev inte såsom man hade föreställt sig i hemlandet, ej heller det man väntat sig i Maragoli. Besvikelsen i Maragoli blev stor. I hemlandet var det först långt senare man insåg motgångarna på Wasundi.

Den definitiva flyttningen från Matongo station till Wasundi blev för familjen Norrback dramatisk. Under ett par veckors tid hade en förberedande flyttning pågått med mindre transporter per gång. Allt skulle ske med en mindre personbil. En del inköp av möbler, husgeråd och andra, för ett liv ute i bushen, viktiga varor, ordnades på förhand. Nu var dagen kommen, då vi skulle ta farväl av våra missionärskamrater från Sverige, och vi skulle resa till Wasundi. Detta var vårt första uppbrott, efter en kort men intensiv tid, ute i det nya landet. Dessa första månader hade onekligen rotat oss i Kisii högland där Matongo station ligger. Med en känsla av vemod tog vi farväl av våra vänner. Vi körde ut över Kano-slätten, för att, via staden Kisumu vid Viktoria-sjöns strand, styra färden upp mot bergen, över ekvatorn till Wasundi.

Väl framme i staden Kisumu, redan då bekant för oss, gjorde vi ett kort uppehåll för att inhandla matvaror för hemmet. Vi parkerade

utanför affären, Shival & Sons, känd och ofta anlitad av missionsfolk. Snart kom vi ut med våra inköp och kunde till vår förskräckelse konstatera att våra kappsäckar, som vi hade surrade på takracket, stulits nära nog inför våra ögon.

Det mesta och det bästa vi hade med oss från hemlandet var därmed borta för alltid. Vi tog oss till stadens polisstation där vi möttes av själva polischefen som tröstade oss med orden: "De bestal mig på samma sätt när jag kom hit för att börja mitt arbete!" Han var åtminstone deltagande i vår bedrövelse.

Färden norrut mot Maragoli fortsatte och på Wasundi mottogs vi med glädje och en smaklig måltid. Då vi berättade om hur vi råkat ut för tjuvar i Kisumu gavs oss det rådet att vara ytterst försiktiga, då vi kom in på andra stammars område. Stölden i Kisumu, menade man, var ett exempel på hur farligt det är att röra sig bland opålitliga människor – underförstått folk från andra stammar!

Följande dag, det var söndag, firade vi gudstjänst på Wasundi i shorts och en rutig skjorta. Det var allt jag ägde i klädesväg. Gudstjänsten firade vi i en liten trädunge, något annat rum fanns inte på Wasundi vid denna tid. Nu var den första missionärsfamiljen, familjen Norrback, bosatt på Wasundi. SLEF hade därmed fått fotfäste i det afrikanska samhället och det lutherska arbetet i Kenya.

Nattvakten på Wasundi utökades till två personer. De tjänstgjorde halva natten var. Dessa män kunde inte tala engelska varför jag var beroende av tolk varje gång vi skulle samtala med varandra. Den ene, Elijakim, kom in i vårt hem en stjärnklar kväll och frågade: "Umeona nyota, Bwana?" Jag visste inte vad han menade. Elijakim tog mig vid handen, ledde mig ut och pekade mot den tropiska kvällens gnistrande stjärnhimmel. Då lärde jag mig ordet "nyota" (Swahili=stjärna/or). Då vi stod där gick mina tankar till Abraham som räknade stjärnorna inför Guds löften (1 Mos. 15:5-6).

Till vaktarbetet hörde att värma tvättvatten för familjen. I god tid innan gryningen, som infaller 6 på morgonen, året runt, var vattnet varmt i ett stort aluminiumfat. Fatet var placerat på en enkel eldstad byggd av stenar och med ett eldrum under fatet. Enkelt men välfungerande.

Ganska snart började en och annan rapportera om än det ena än det andra. Det mesta gick oss förbi och vad man egentligen tvistade om fick vi aldrig reda på. De förklaringar man fick var av skiftande slag och för oss omöjliga att kontrollera. Knappast gick vi miste om någon viktig information i allt detta. Vi var främlingar, vi var vita, vi ansågs sakna förutsättningar att förstå de förhållanden som var rådande på Wasundi.

Jag gjorde regelbundna besök ute i byarna och besökte predikoplatser som öppnats. Jag kunde konstatera att den lilla församlingen Kisa var en ganska stor bykyrka. En växande församling. Kisa ligger i grannkommunen till Maragoli. Församlingen växte och utvecklades till en stabil byförsamling. En bidragande orsak till detta var predikanten på orten, Richard Otieno, (ej att förväxla med en annan person med samma namn, kyrkans förra generalsekreterare, som många gånger besökt vårt land).

Mera mot öster ligger Nyang'ori location med en motsvarande byförsamling. Här kunde även en utveckling ses men inte i samma omfattning som i tidigare nämnda bykyrka.

På Wasundi hölls regelbundna gudstjänster likaså dopklassundervisning, bibelgrupper och söndagsskola. Det mesta måste ske utomhus, i en tidigare nämnd dunge, av brist på något annat utrymme. Givetvis gav detta anledning till att en liten, primitiv jordkyrka planerades.

En man åtog sig att bygga nämnda kyrka, om bara planeringen var klar och nödvändigt material fanns att tillgå. Det som i första hand bestämdes var kyrkans mått, längd och bredd. Den beräknades till ca 8 x 10 meter, en enkel dörr, fyra fönster, två på respektive långsida (utan glas) försedda med luckor och tak av korrugerad plåt.

Byggtekniken var densamma som för bostadshus av jord. Stolpar i marken, knappt en meter mellan varje stolpe, slänor i horisontal riktning, på insidan och på utsidan, ca 30 cm mellan slänorna och så jord och lera, som utgjorde själva väggen. Golvet av jord och ett antal ytterst enkla plankor utgjorde de sittplatser man ansåg sig behöva i kyrkan.

Jag byggde ett altare och en enkel bokställning för predikanten.

Ovanför altaret placerades ett kors tillverkat av ett par bitar från överblivet slanvirke. På en vit pappskiva, som fick plats på väggen, bakom predikoplatzen, kunde läsas på swahili "YESU NI MWOKOZI WETU" (Jesus är vår Frälsare). Den lilla jordkyrkan var färdig.

Arbetet på Wasundi tog form. Visst var det ganska trevande och bristfälligt i början men verksamheten hade börjat. Det såg ut som om människorna gärna kom till Wasundi för att se vad vi höll på med ute i bushen och gudstjänsterna var välbesökta. Den lilla kyrkan fylldes varje söndag. Men åter detta märkliga: någon enstaka kvinna, men bänk efter bänk fylldes av män! Sången ljöd stark och ren. Maragolierna är kända som mycket goda sångare. Vi använde en sångbok från lutherska kyrkan i Tanzania – *Nyimbo za Kikristo* (Kristna sånger).

Men det fanns frågor som ständigt återkom: När börjar du bygga skolan här på Wasundi? En annan ofta återkommande fråga var jag hade tänkt placera kliniken och sjukhuset? Först uppfattade jag dessa frågor som ett sätt att inleda ett samtal, men snart förstod jag att det var på fullt allvar man ställde dessa frågor till mig. Vi har fått löfte om att den nya missionen från Finland skall bygga upp en stor station här på Wasundi. Här kommer ett stort projekt att förverkligas med såväl skolor som alla för sjukvården viktiga anläggningar. Jag frågade givetvis varifrån dessa löften kommit, och visst hade man svar: Alla löften har kommit från Finland. Nu väntade man på uppfyllelsen av allt som utlovats. Det var uppenbart att SLEF aldrig gett sådana löften för Wasundi. Däremot kan man tänka sig att någon annan tagit sig frihet att tala i SLEF:s namn. Varje gång dessa frågor kom på tal märktes en viss irritation bland de afrikanska frågeställarna. Man var tydligen besviken. Vi missionärer kom genom detta i en utsatt ställning. Vi misstänktes för att leda hela arbetet i Maragoli in på en helt annan väg än vad man hade blivit lovad tidigare.

Tider av ovisshet

Det skulle snart visa sig att irritationerna och frågorna bland folket på Wasundi var allvarligt menade. Det skrevs även nu många brev och en

Familjen Klemets på Atemo 1978.

Kenya. Redan i september 1963 nämnes familjen Klemets i styrelsens protokoll.

I diskussionen nämndes bl.a. som tänkbar missionärskandidat för framtiden Sven Klemets (med fru)

Följande år, 03.01.64, meddelas att Sven och Linnea Klemets förklarat sig villiga att resa ut till Kenya som arbetare på missionsfältet. Styrelsen uttalar den förhoppningen att utresan kunde ske så fort som möjligt. Styrelsens följande möte, som hölls den 3 februari 1964, beslöt i § 11 av mötesprotokollet

att Sven och Linnea Klemets utresa till Kenya skulle ske redan i maj 1964, om det bara är möjligt.

Uppenbarligen var styrelsen ivrig att få sända ytterligare arbetare till

det nya fältet i Kenya. Man hade redan fått en del ofullständiga rapporter men det var uppenbart att de första missionärerna hade ställts inför många oklarheter och problem. Det behövdes förstärkning för att utvecklingen skulle gå i den riktning man hade tänkt sig.

Missionärsparet Klemets skulle bli den omedelbara förstärkning man var i behov av. Då man läser vidare i SLEF:s styrelseprotokoll av den 13.04.1964 finner vi följande beslut:

Meddelas att Sven och Linnea Klemets avreser till Kenya den 31 maj 1964.

Därmed var saken slutligt avgjord och SLEF kunde nu räkna med fyra missionärer ute på fältet i Kenya.

En intressant detalj i utvecklingen av frågan om nya missionärer är det förhållandet att LCK, i stort sett samtidigt, på den av ExCom uppgjorda föredragningslistan för sitt årsmöte, upptar en punkt "More missionaries" (fler missionärer) för kyrkans arbete. På kyrkans årsmöte, 29.02.64, behandlas ärendet och får i årsmötesprotokollet rubriken "behov av flere missionärer".

Tillbaka till utvecklingen på Wasundi. I ett brev, daterat 15.4.64, vänder sig Elam Musinde till SLEF:s styrelse med olika förslag om aktiviteter på Wasundi. Styrelsen sammanträder den 11 maj 1964 och fattar följande beslut:

Beslöts att de skrivelser som förelåg från Wasundi Parish och Elam Musinde med begäran om anslag för byggande av kyrkor samt krav på 30.000 Shilling för vad Elam Musinde erlagt för arbetet i Maragoli, skulle sändas till ExCom för utlåtande från kyrkan. Konstaterades att även arbetsutskottet redan fattat vissa beslut i dessa frågor vilket styrelsen omfattade. Styrelsen ansåg i princip att samtliga anhållan om medel m.m. från Kenya bör gå via ExCom samt att det vore önskvärt att samtidigt om möjligt få missionär Norrbacks utlåtande i ärendena.

Styrelsen insåg redan från början att kontakterna till Maragoli och Wasundi skulle ske genom kyrkans ledande organ. Därmed kunde man undgå att bli indragen i enskilda personers tvister med sin församling eller med kyrkans ledning.

Helt naturligt var styrelsen intresserad av missionärernas syn på olika frågor, som från fältet sändes till SLEF:s ledning. Denna regel gäller i högsta grad allt missionsarbete i främmande land.

Vid olika tillfällen återkom Elam Musinde till frågan om ersättningar, som SLEF, enligt hans egen mening, borde betala honom. Av brevet framgår att de är ytterst vagt formulerade och i mycket runda summor utan några konkreta och detaljerade räkningar. Här följer utdrag ur ett brev från Elam Musinde, skrivet i april 1964.

Ref. Mina klagomål i anledning av uteblivna ersättningar för mitt arbete inom kyrkan räknat från 16 februari 1961, till den 15 april 1964. A.D.

Bästa Vänner Jag anför följande klagomål: från det jag började kyrkligt arbete i Maragoli, till denna dag, är det fråga om en tid av tre år och två månader. Under denna tid har jag gått förlustig mina ägodelar för just det arbetets skull — Om mina krav i detta brev inte beaktas, så avser jag att vidtaga andra åtgärder. Jag skall bryta alla förbindelser med SLEF och föreningens arbete i Maragoli — Ni bör hålla i minnet att utan mina energiska krafter skulle inte någon mission från Finland vara i Maragoli —

1) Jag måste nu få betalning (hyra) för mitt hus, som tjänat som kyrka i Jeriko (EM:s hemby) i tre års tid, hyra 10.000 Shillings, ty utan detta hus, ingen mission från Finland i Maragoli.

2) Mitt arbete har varit ett slösande av min tid, det har ingenting gett. Att kämpa och bana väg för kyrkan från Finland har gjort mig till ett åtlöje där jag dragit fram, mina krav är 10.000 Shillings.

3) För mitt arbete att kalla samman folk och bygga upp denna Wasundi missionsstation, före missionärernas ankomst, och för allt arbete med att finna denna tomt och ansvara för den är mina krav 10.000 Shilling.

Den totala summan, som jag kräver från Finland, är 30.000 Shillings som kan utbetalas genom LCK. — — — Jag begär ingenting mera, endast det jag ovan nämnt och om jag inte får svar på mina framställningar vidtar jag andra åtgärder. Gud är mitt vittne. Om inte positiva svar, så går jag vidare och organiserar

min Independent Lutheran Church in Maragoli (Självständiga lutherska kyrkan i Maragoli) såsom jag redan gjorde före kallelset av kyrkan från Finland. – – – Elam Musinde

Brevet ovan är riktat till församlingens "manager" (missionär Norrback) och kyrkans president Martin Lundström. I slutet av sitt brev hotar han med "andra åtgärder" om inte hans krav blir uppfyllda. Utan desto mera kommentarer än "sänder härmed en avskrift av Elam Musindes brev (15.04.64) som jag fick i kväll" sände jag en avskrift till SLEF i hemlandet. Liknande krav hade ställts tidigare och Elam Musinde var vid dethär laget väl känd för SLEF:s styrelse. Detta som förklaring till den ytterst korta kommentar, som följde med avskriften till hemlandet.

Familjen Klemets till Wasundi i juni 1964

Det var en underbar, frisk och sval morgon den 1 juni 1964 då familjen Klemets anlände till Nairobi. Wasundi skulle få förstärkning. Efter ett kort uppehåll i Nairobi fortsatte vår gemensamma färd till Wasundi i Maragoli. Det blev trångt i den lilla jordhyddan på Wasundi, men glädjen över att få medarbetare från hemlandet var desto större. Nu fick vi i dagliga samtal, såväl oss missionärer emellan som med övrig personal på Wasundi, försöka reda ut de många problem som väntade på en lösning. Tomten var inte den bästa. Tilläggsmark kunde man få köpa men hela området ligger på en brant sluttning, på en å-brant, och var därmed svår att planera och bebygga.

Arbetet på Wasundi allt mera osäkert

De interna stridigheterna mellan olika fraktioner inom den lilla församlingen var en annan olägenhet. Men visst planerade vi vidare för arbetet på Wasundi. Sven Klemets var en kunnig och driftig man som tog itu med de olika uppgifterna. Han började planera för vattenförsörjningen och elektrifieringen på Wasundi. En omfattande byggnads-

plan kom till och alltsammans fick plats inom budgetramar för framtiden. Allt i viktighetsordning och enligt ekonomiska resurser.

Det verkade vara ytterst oklart med äganderätten till själva marken på Wasundi. Alltsammans stod stilla, tycktes det, och vi hade en känsla av att det fanns många, för oss okända, orsaker till detta. Vi stod rådvilla men hoppades på en snar lösning av våra problem. Den blev helt annan än vad vi hade tänkt oss. Kyrkan var vid denna tidpunkt, i början av år 1964, inne i en svår kris inför den förestående registreringen. Nationen hade i december föregående år fått sin självständighet och många krafter gav sig till känna i såväl kyrkan som ute bland folket. Allt detta gjorde att kyrkan inte hade vare sig tid eller intresse för utvecklingen i Maragoli. De interna frågorna tog all tid. Kyrkans bristande intresse för Maragoli gjorde att maragolierna fick reda sig bäst de kunde på egen hand.

Kyrkan fattar nya beslut

De beslut som nu avses berör arbetet i Maragoli, SLEF:s ställning inom LCK och de två missionärsfamiljerna från SLEF. I juli 1964 uppmanade kyrkan en missionär, som arbetat på Itierio missionsstation, intill staden Kisii, att avbryta sin tjänst i Kenya. Eftersom personen ifråga var stationsföreståndare eller det som man i dagligt tal kallar "manager" uppstod plötsligt ett behov av en efterträdare till den tidigare föreståndaren på ifrågavarande missionsstation.

Kyrkans ledning beslöt kalla missionärsparet Klemets till Itierio där Sven blev stationsföreståndare. Detta blev en helt ny situation för SLEF och dess arbetare. Nu var det fråga om huruvida SLEF skulle koncentrera sig på en fortsättning på Wasundi, eller om det måste bli något helt annat. Kvar på Wasundi stannade familjen Norrback.

Man kan peka på två orsaker, som var helt avgörande i fråga om flyttningen av Klemets till Itierio. Den första orsaken var behovet av en stationsföreståndare för Itierio. Den andra orsaken var problemen på Wasundi i Maragoli. SLEF:s två missionärsfamiljer på Wasundi skulle komma att ställas inför fortsatta problem. I detta skede var det mycket

ovisst om de överhuvudtaget skulle kunna arbeta vidare i Maragoli. Samtidigt var kyrkan i behov av flera missionärer.

Kyrkans beslut att kalla paret Klemets till Itierio station skulle underställas SLEF:s godkännande. Ledningen i hemlandet var villig att bifalla denna begäran. Tydligt hade styrelsen nödgats konstatera att utvecklingen i Maragoli gick i sådan riktning, som gjorde arbetet på Wasundi problematiskt. Kyrkans förslag om att paret Klemets flyttar till Itierio sågs därför som en ny, öppen dörr för SLEF:s arbetare.

Missionärerna Norrback flyttar från Wasundi

Familjen Norrback levde vidare på Wasundi, men en viss förstämning bland folket märktes då paret Klemets flyttade till Itierio. Många menade sig se detta som ett utslag av avundsjuka på Kisii-sidan. Man ville hindra Maragoli att få en egen station. Andra tycktes ta det hela med ro. Man hade ju missionärer kvar på Wasundi och familjen Norrback skulle säkert stanna där. Onekligen kände vi missionärer inom oss att det nu närmade sig ett definitivt beslut om SLEF:s arbete på Wasundi. Problemen tycktes inte ha någon ände, snarare växte bekymren.

Under den tid familjen Norrback arbetat i Kenya stod vi utanför de interna konflikterna på Wasundi. Det var den lokala befolkningen som berördes av problemen och oron inom församlingen, eftersom familjen Norrback först efter drygt ett halvår flyttade ut till Wasundi.

Vi har tidigare talat om den rika brevväxlingen olika parter emellan, och som i form av kopior ofta delgavs missionärerna. Något motstånd eller någon ovilja från befolkningens sida mot missionärerna hördes inte av. Men så en dag tog allt en vändning. Elam Musinde skrev ett brev till SLEF:s ledning i hemlandet. Brevet är långt varför vi här måste nöja oss med utdrag ur detsamma:

Ärende: Avskedande av pastor Gustav Norrback från Lutherska Kyrkan i Maragoli (LCM) och utvisad till Finland. Detta bör ske inom tre dagar.

Ett stort antal brev, en lång lista av datum anföres, har vi sänt till missionsstyrelsen i Finland från Lutherska Kyrkan i Maragoli, under ledarskap av vår förre biskop, Elam Musinde från Maragoli

Vi är inte längre under LCK. Vår kyrka är vår gamla kyrka, Lutheran Church of Maragoli, som bildades genom Elam Musinde den 16 februari 1961, A.D.

Alla gåvor från SLEF till LCK skall härmed underställas Lutheran Church of Maragoli

Pastor Gustav Norrbacks avskedande, med tre dagars varsel, beror på följande orsaker:

1) Byggnaderna uppförda av förre biskopen, Elam Musinde, är det enda vi kan se i Maragoli. Norrback har ingenting gjort sedan han kom hit

2) Pastor Gustav Norrback har skymfat afrikanerna till vilka han var sänd att predika evangelium

3) Pastor Norrback har vägrat att ledas av afrikaner, ty han är europé

4) Pastor Norrback har söndrat Kristi kyrka och planterat hat bland medlemmarna --- han har bildat en egen kyrka som samlas i hans hus

5) Klemets har rest till Kisii, utan vårt tillstånd, och det beror på Norrbacks avundsjuke

Norrbacks avskedande betyder ingalunda att relationerna mellan SLEF och LCM avbrytes. Nej! Det här är enbart fråga om att få ut soporna från Kristi kyrka, så att inte Satan förstör den

Vi behöver flera missionärer från Finland till vår kyrka och det är i första hand läkare och högskolelärare

Genom denna information ber vi vänligen att Klemets återvänder till Maragoli mycket snart för att leva med oss i frid

Edra bröder i Kristus

Kyrkomedlemmar
(inga namn nämnda, förf. anm.)

Intygat av förre biskopen, Elam Musinde, för Lutheran Church of Maragoli.

Detta brev kom verkligen som en överraskning för oss missionärer. Vi bodde ju ca 30 meter från varandra på Wasundi. Det var ofattbart att Elam Musinde så slipat intrigerade bakom vår rygg. Vi satt där mållösa. Kopian var hos oss samma dag brevet skrevs och gavs oss per ett ombud, en springpojke. Först efter en vecka var brevet i Helsingfors hos SLEF:s ledning. Genom ett stort antal kopior, helt normalt i Kenya, var det många som fick del av brevet i fråga. Jag mötte Elam Musinde följande dag och givetvis var min första fråga vad hans brev kunde betyda. Han verkade lika godmodig som alltid och förklarade att församlingsmedlemmarna gav honom i uppdrag att skriva till missionsstyrelsen. Vilka dessa medlemmar var kunde han inte svara på eftersom han fått tillsägelse att inte avslöja deras namn.

Nu började vi förstå att vår situation närmade sig den punkt där vi måste besluta om en fortsättning på Wasundi eller om vi var tvungna att dra oss ur Maragoli-projekt, som vi ibland talade om.

Kyrkans styrelse, ExCom, fick vid sitt sammanträde den 01.08.1964 en rapport från Wasundi. Pastor James O. Nchogu, som vid denna tidpunkt var t.f. kyrkopresident, hade talat med Elam Musinde. Han gjorde gällande att Anders Gustaf Stjernberg vid sitt besök i våren 1963 hade lovat att SLEF kommer att arbeta enbart med den Lutherska kyrkan i Maragoli. James O. Nchogu fortsätter sin rapport och med beklagande konstaterar att dylika osanningar sprides ut i Maragoli. ExCom beslöt sända en delegation för att reda ut problemen i Maragoli. Datum slogs fast till den 18 augusti 1964.

Delegationen, som ExCom sände till Maragoli, utgjordes av pastor James O. Nchogu, pastor Jefta Michoro, lärare E. Muga och missionär John-Erik Ekström. Enligt rapport från mötet konstateras att mötet gav inte något gott resultat och slutade i ett misslyckande. De utsända delegaterna uppmanade missionärerna Norrback att flytta från Wasundi åtminstone för en tid. Missionärerna erbjöds plats på

Matongo station. Vidare konstaterades att hövdingen i North Maragoli Loc. utlyst ett nytt möte till den 15 september. ExCom kommer att representeras av pastor James O. Nchogu, predikant Benson Ongabi och missionär Gustav Norrback. Protokollet berättar vidare om delegaternas budskap:

De skall hålla fast vid kyrkans hållning att LCK/ELCK har köpt tomten och har därmed rätt att använda den. Personalen tillsättes av kyrkan.

Beslöts vidare att missionär Norrback är ledare för Wasundi församling även i fortsättningen men kommer att arbeta delvis inom Matongo församling i vars centrum han kommer att bo.

Den 21 augusti 1964 flyttar familjen från Wasundi till Matongo station i Kisii högländ. Platsen var bekant eftersom de bodde de fem första månaderna på Matongo efter ankomsten till Kenya. Där stod ännu samma bostad till förfogande. Knappt fyra månader bodde familjen Norrback på Wasundi.

Var flyttningen till Wasundi dramatisk, så var återtåget minst lika omskakande. Det var bara ett ord, som för oss missionärer malde i vårt inre: misslyckande. Vi hade inte klarat uppgiften. För missionens ledning i hemlandet var det lika illa, om inte ännu värre, eftersom man förr eller senare måste informera vårt missionsfolk om misslyckandet i Maragoli.

3 ORDNAT ÅTERTÅG

Det torde vara orsak att efter denna utredning om SLEF:s korta tid på Wasundi i Maragoli, göra en sammanfattning och utvärdering av händelseförloppet.

Det är uppenbart att den korta tiden på Wasundi gav såväl missionärerna på fältet som ledningen i hemlandet en intensivkurs i såväl missionsteologi som missionsstrategi. För missionärernas del kunde kursen ha kommit före första resan till Wasundi men visst kan man även här lära genom försök och misstag.

Wasundi – ett nederlag för SLEF

Ovetande om hur framtiden skulle gestalta sig sände SLEF ut sina första missionärer, familjen Norrback, till Kenya för att arbeta i Maragoli. Enligt förhandsinformationerna fanns redan en liten luthersk församling i Maragoli. Denna lilla grupp stod under ledning av Elam Musinde. Förbindelserna mellan LCK och den lilla gruppen i Maragoli gick via kyrkans dåvarande president, missionär Martin Lundström.

Av det ovan relaterade händelseförloppet under de första tiderna framgår med önskvärd tydlighet att SLEF inte visste vilka problem som väntade deras arbetare i Maragoli. Det var missionärerna som i första hand hamnade i ohållbara lägen. Motgångarna växte allt efter som tiden gick och slutligen måste missionärerna, först familjen Klemets och sedan familjen Norrback bryta upp från Wasundi i Maragoli. Det som skulle bli en stor framgång slutade i nederlag!

Huvudorsakerna till misslyckandet i Maragoli

Helt naturligt frågar man sig: Hur kunde det gå såhär? Var låg felet? Kan någon enskild person utpekas som den skyldige till detta bakslag? Knappast. Även om frågan ingalunda är lätt att besvara skall vi här peka på några faktorer som medverkade till nederlaget.

Vi har redan i inledningen talat om SLEF:s missionsarbete tillsammans med SLEY i Japan. Även om SLEF:s insatser i Japan var begränsade, vad gäller missionärernas antal och föreningens ekonomiska insatser beträffar, så erhöles dock en del nyttiga insikter om missionsarbete i främmande land. Nu var det emellertid en helt ny situation. Ett nytt arbete skulle påbörjas i Kenya. SLEF saknade erfarenheter från arbete i Afrika och var därför oförmögen att göra de förberedelser man skulle förvänta sig. Situationen ute i Kenya var vid denna tidpunkt mycket svår att få grepp om. Såväl inom kyrkan som i Maragoli var starka krafter i rörelse. Nationens kommande självständighet var en orsak. Vad kultur och språk beträffar var Östafrika och Kenya helt främmande för SLEF.

Utän skolning för arbete i tropikerna, i en främmande kultur och

utan insikter i landets språk, kastades de första arbetarna in i ytterst problemfyllda uppgifter. Av olika anledningar fanns det ett visst tryck i hemlandet: Ut till Kenya så fort som möjligt! En dörr hade öppnats för SLEF och ingen kunde veta hur länge den stod öppen. Nu var den rätta tiden. Missionärerna ut till fältet! Det fanns inte tid för missionärsskolning och utbildning för arbete i Afrika. Detta var en annan viktig orsak till det redan omtalade nederlaget i Maragoli.

Det torde med önskvärd tydlighet framgå av redogörelserna ovan hur problemen på Wasundi växte och vållade ytterst svåra interna konflikter. Olika grupper bekämpade varandra. Vi har redogjort för Elam Musinde och hans del i problematiken. Samtidigt har andra personer: Shevei, Luyai, en hövding m.fl. stigit fram i ljuset. De bidrog samtliga till oredan och konflikterna. Från kyrkans sida möter vi kyrkopresidenten Martin Lundström, vicepresidenten James O. Nchogu, pastor Michoro, lärare Muga för att nämna några av protokollförda representanter. Det är fler som kunde nämnas. ExCom protokollen är fåordiga. Vi kunde inte förstå hur konflikterna hade uppstått. Tydligt var det en maktkamp kring ledarskapet men ingen kunde ta makten av Elam Musinde. Kyrkan, genom ExCom, kallade även missionärerna Norrback ut från Maragoli, då det blev för riskfyllt att leva kvar ute på Wasundi.

Man kan fråga sig hur kyrkan överhuvudtaget upptog några förbindelser med Maragoli? Mellan Kisii högland och Maragoli i norr ligger en stor slätt, befolkad av luo-stammen. Man kunde tänka sig att just Luo-folket hade varit ett närmare mål för den lutherska missionens expansion. Visserligen hade man redan några kontakter i gränstrakterna mellan just kisierna och luorna, men det fanns rum för vidare verksamhet inom denna grannstam. Senare visade det sig vara luo-folket som kom i första hand, då det gällde att söka en ny arbetsplats för SLEF.

Viktiga lärdomar för SLEF:s fortsatta arbete

Det första året av SLEF:s arbete i Kenya var fyllt av olika problem. Vissa problem kunde lösas på ett tillfredsställande sätt, då andra problem för-

blev olösta. Då vi nu ser tillbaka på detta första år i Kenya kan man peka på tre viktiga lärdomar som SLEF och dess missionärer inhämtade.

För det första: mötet med en främmande kultur. Det afrikanska samhället med det afrikanska arvet kan, av oss västerlänningar, svårigen förstås eller fattas tillfullo. Den afrikanska kulturen måste levas av afrikaner. Den blir på detta sätt deras eget liv: identitet. Det tar sin tid för oss från västerlandet att erkänna detta – många gör det aldrig. Mötet med Afrika och den afrikanska kulturen blev en svår läxa för alla. Något har vi lärt oss, måhända ganska litet, under det första decenniet. Det var i alla fall en början.

För det andra: ett nytt sätt att se på tiden. Vi som allt från barndomen måste inordna oss i ett samhälle där det heter tid är pengar, möter nu en annan värdering av tiden. Tid är inte pengar. Pengar är ett nytt fenomen, som den vite vid sin ankomst till landet förde med sig. Men pengar kan inte ersätta afrikanernas värderingar och livskvalitéer.

För det tredje: individen och kollektivet. I vårt samhälle har individualismen på ett oroande sätt slagit ut kollektivet. I det afrikanska samhället gäller kollektivet. Det betyder att familjen, klanen och stammen går före allt annat. Vi strävar till att göra våra unga till självständiga människor, som tar sina beslut och därmed helt sitt ansvar för sig. I det afrikanska samhället är det familj och klan som gäller. Därmed är den enskilde individens ställningstagande uteslutet och kollektivet bestämmer.

För missionärerna och missionens ledning i hemlandet förblir dessa, och motsvarande kulturella företeelser, mer eller mindre svårfattliga. Detta hindrar ingalunda en missionsinsats på alla plan inom olika sektorer. Vi måste bara minnas att inför många ting i det afrikanska samhället, förblir vi främlingar. Man kan tillägga: för alltid.

Kapitel VII – LCK

1 LUTHERAN CHURCH OF KENYA

Den lutherska kyrkans födelse i Kenya var en direkt följd av det missionsarbete BV bedrivit i landet från 1948. Arbetet utvecklades väl och det blev aktuellt att bilda en luthersk kyrka i landet. De första planerna av mera konkret form utarbetades under åren 1962-1963. Den planerade lutherska kyrkan fick namnet The Lutheran Church of Kenya (Kenyas lutherska kyrka). En första konstitution utarbetades för kyrkan. Denna första konstitution fick en del ändringar innan den slutligen fastställdes och kyrkan registrerades av landets myndigheter.

Interna problem i kyrkan

Den unga kyrkan råkade redan före registreringen ut för stora och svårlösta problem. Det torde inte vara unikt att "all vår början bliver svår", men här var fråga om stora principiella frågor. SLEF, som var helt ny i landet, ställdes plötsligt inför oväntade och svårlösta frågor. Det var omöjligt att helt stå på sidan om kyrkans liv och verksamhet. I det följande ville jag förtydliga de historiska skeenden som föregick självständigheten.

Tidigare har vi berört slutfasen i Kenyas frihetskamp, som ändade i självständighetsförklaringen: Uhuru 12.12.1963. Kampen var lång och bitter. Mycket lidande och hat fanns uppdämt hos de stora massorna. Frihetskampen hade även berört missioner och kyrkor. Det fanns många kristna som deltog i kampens olika skeden. En del av dessa kristna var helt övertygade om att kampen, hur blodig den än kunde bli, var oundviklig. Andra åter var tvingade, beroende på stamtillhörighet eller släktskap, att ställa upp för land och folk. Det fanns en gemensam övergripande målsättning: Kenya skulle bli en fri stat i det nya Afrika. Nationen skulle ledas av afrikaner. Kolonialtiden var slut.

Den historiska utvecklingen för västra Kenya hör samman med handeln och tillväxten i kustregionen under tiden för det brittiska protektoratet.

En känd frihetskämpe, politiker och folkledare, var Luo-folkets Oginga Odinga. Han var i alla avseenden en mycket färgstark person. Han skriver följande:

Spänningen mellan folket och missionerna var tveeggad. Dels var det missionerna som skolade och därmed värvade morgondagens män, dels utbröt en revolt inom kyrka och mission och nya självständiga afrikanska kyrkor bildades.

Oginga Odinga menar att dessa utbrytningar var en början till frihetskampen i landet. Han hänvisar till en viss Bildad Kaggia, som i likhet med många andra kenyaner kämpat i andra världskriget under brittisk fana. Kaggia framträder nu efteråt, vid återkomsten till Kenya, som ledare och frihetskämpe. De självständiga kyrkornas tillkomst och splittringen av de tidigare etablerade kyrkorna, under vit mans styre var, säger Odinga, en andlig revolt och samtidigt en politisk opposition mot kolonialmakten.

Av Ogingas uttalande, i såväl här anförda arbete som i andra skrifter av hans hand, framgår att hans insikter i andliga frågor är ringa. Därför kan man knappast omfatta hans uttalande om en "dubbelrevolt", av såväl andlig som politisk karaktär. Den kyrkliga splittringen var ingen revolt från afrikanernas sida, utan en följd av missionärernas "brist på kärlek". Mau Mau-tiden med undantagstillstånd och gerillakrig gav onekligen upphov till starka känslor inom alla läger. Även inom den lutherska kyrkan kändes dessa yttringar. "En helig kyrka, frigjord från alla europeiska seder och bruk" var målet för tidigare nämnda Bildad Kaggia och hans anhängare. Visst fanns det även politiska ingredienser i alla dessa rörelser och splittringar men det är viktigt att känna igen de underliggande krafterna i vart enskilt fall. Däremot kan man säga att självständigheten är ett resultat av en "politisk revolt".

Det finns dokumenterat i protokoll och andra handlingar hur allt detta kom till uttryck inom den lutherska kyrkan i Kenya. I kyrkans styrelseprotokoll, från slutet av år 1963 finns en paragraf som handlar

om kyrkans registrering. Arbetet med den slutliga utformningen av kyrkans konstitution utfördes under första hälften av detta år. I nämnda protokoll kan man läsa följande:

Brev från BV, sekreteraren, i Stockholm 23.10.63 upplästes. Sekreteraren skriver att en överenskommelse angående överföringen av fastigheter till LCK översändes så fort som möjligt. Han beklagar att det tagit så lång tid innan konstitutionen nådde fram till BV:s styrelse. — — — ExCom beklagar att konstitutionen blivit försenad men vi repeterar att vi först emotser nödiga dokument från er sida angående överlåtelsen av fastigheterna. — — — ExCom betonar att inför den stundande självständigheten, Uhuru, bör registreringen i skyndsam ordning göras klar.

Av dessa få meningar kan man få en uppfattning om hur ledningen inom den lutherska kyrkan såg på sin egen självständighet. Man betonar den stundande självständigheten och att kyrkan bland annat av den anledningen bör påskynda arbetet med registreringen. På följande sammanträde, i december 1963, var åter kyrkans registrering på föredragningslistan. Nu gällde bland annat den av BV inköpta fastigheten i Nairobi. Tanken har varit att denna fastighet, ett bostadshus, skulle förbli i BV:s ägo även i fortsättningen. Advokatbyrån i Nairobi, Daly & Figgis, som handhade registreringshandlingarna var dock av den uppfattningen att även fastigheten i Nairobi bör bli LCK:s egendom.

I Nairobi fanns i detta skede en kyrkobyggnad, som tillhörde The Dutch Reformed Church, i stort sett utan församling. Församlingen hade minskat på grund av den stora utflyttningen av församlingens medlemmar inför det stundande Uhuru. Kyrkan var till salu. Efter vissa överläggningar, dels med den tyska församlingen i Nairobi, dels med Lutherska Världsförbundet, kunde en gemensam satsning åstadkommas. LVF stod för huvudparten då det gällde pengarna till köpet. Nu fick den lutherska verksamheten i Nairobi en samlingsplats och en utvidgad verksamhet blev möjlig. I dag är en ny och på många sätt en väl fungerade kyrkobyggnad på den förra kyrkans plats uppförd.

Årets första sammanträde för ExCom behandlar åter i likhet med många gånger förr kyrkans registrering. Detta blev med tiden en "stående punkt" på styrelsens föredragningslista. Detta första sammanträ-

de tog två dagar, 22-23 januari 1964. Här följer ännu ett kortare utdrag från paragrafen om kyrkans registrering.

Föredrogs BV:s brev till Daly & Figgis angående registreringen. Ett svarsbrev från nämnda advokatbyrå upplästes likaså. --- Efter lång diskussion konstaterades att kyrkan var redo att övertaga tomter, byggnader och lösöre samt hela ansvaret för kyrkans verksamhet från 1 januari 1964. Allt detta i enlighet med BV:s brev av den 15 december 1963. --- Beslöts vidare att kyrkans president i samråd med Daly & Figgis skall bestämma datum för det slutliga påtecknandet av handlingarna för registreringen. Presidenten skall vid undertecknandet åtföljas av vicepresidenten, sekreteraren, ekonomen, E Muga och pastor G Norrback. I brev till BV i Stockholm skall frågan om fastigheten i Nairobi behandlas. Kyrkan vill att fastigheten skall överföras till LCK.

I samma protokoll, § 12/64, beslöts att kyrkans årsmöte skall hållas på Matongo station den 29.02.1964. Långväga delegater uppmanas infinna sig dagen före själva årsmötet. Vid följande möte med ExCom, som hölls den 20 februari, skulle en föredragningslista för årsmötet uppgöras. På föredragningslistan hittar vi "kyrkans registrering," ett ärende som numera rullade vidare av egen tyngd. Men det fanns många andra ärenden på samma lista. Vi finner bland annat följande:

- a. Presidentens årsrapport
- b. ExCom årsrapport
- c. Revisorernas rapport
- d. ExCom presenterar budgetförslag för 1964
 1. Budgeten
 2. Lån från kyrkan
 3. Fickpengar för teol.stud. vid Makumira
- e. Behov av flera missionärer
- f. Konstitutionen
 1. Dokument B
 2. Återsändande av missionärer enligt dokument B
 3. Representanter i ExCom
- g. Sjukvårdsarbetet
- h. Val av revisorer

Föredragningslistan upptar ett allt annat överskuggande ärende: f.2. Återsändande av missionärer. Aldrig tidigare har den lokala menighetens representanter i ExCom ej heller årsmötesdelegaterna så radikalt satt sina känslor till pappers som denna gång. Detta fick omfattande konsekvenser. Uppenbarligen var man mycket spänd och kategorisk i sina uttalanden inför allt det nya som låg framför. Dels var det den för Kenya viktiga självständighetsförklaringen från december 1963, dels var det kyrkans självständighet, som gav bränsle åt de uppflammande lågorna. Det var med spänning, blandad med oro och rädsla, vi invändade årsmötet på Matongo station. Vi skall här påminna om att det var SLEF:s första missionärspars första årsmöte i LCK.

Bakgrunden

Det faller utanför detta arbete att göra någon grundligare inventering och utvärdering av det som förorsakade denna konflikt mellan kyrka och mission. Jag vill dock anlägga några synpunkter på problematiken ifråga eftersom SLEF var med i processen. Det fanns tre parter i konflikten: BV:s missionsstyrelse i Stockholm, BV:s missionärskår i Kenya, den lutherska kyrkan i Kenya: lokalförsamlingarna.

Våren 1963 sände BV två delegater till Kenya för att med den blivande självständiga kyrkan finslipa kyrkans konstitution. Delegaterna fick av kyrkans ledning ovan nämnda skrivelse i sin hand, där den lokala menigheten i kritiska ordalag angriper BV och dess arbete i Kenya. Skrivelsen innehåller bland annat konstateranden och uppmaningar:

Vi vill först tacka missionen för det viktiga arbete som utförts under åren 1948-1963. Det är till stor nytta för oss och för hela landet. --- Vi har arbetat under missionens ledning och behöver en konstitution för en egen kyrka. Inför dessa överläggningar varnar vi för hemliga möten med små grupper. Detta gäller möten med afrikaner eller med missionärer. Sådana möten medför inga lösningar av våra problem. --- När vi kommer till frågan om missionärerna kommer vi inte att dölja eller undanhålla någonting. Missförstånd och oklarheter inom missionärskåren

bör redas ut i kärlek och förlåtelse. Detta är presenterat av kyrkans delegater.

Vilka? Skrivelsen saknar datering och underskrifter. Man kan lätt förstå att förutsättningarna för en snabb och angenäm överläggning mellan kyrkan och BV var långt borta. Det oaktat tog man sig an uppgifterna. Det var uppenbarligen olika frågor och problem som måste redas ut innan någon slutlig konstitution kunde skrivas ut. Olika slag av åsikter ställs mot varandra. Samarbetsfrågor mellan kyrka och mission, samarbete inom missionärskåren, allt inverkade på allt. Ofta visar det sig vara så att missionärerna lättare samarbetar med den lokala befolkningen än med sina medarbetare från hemlandet. Orsakerna därtill kan vara många.

Delar av problematiken visar sig under årsmötet 29.02.1964. Generalförsamlingen började sitt årsmöte i normal ordning men visst låg det en spänning i luften. För oss missionärer från SLEF var det första gången vi var med om ett årsmöte i LCK. Samtidigt bör vi hålla i minnet att vi nyligen anlant till LCK och Kenya. Nyfikenhet blandad med en viss oro gjorde sig påmind. Ur protokollet kan hämtas bland annat följande:

Ett dokument, som reglerar förhållandet mellan LCK och missionen från Finland (SLEF), kommer att ingå i kyrkans konstitution.

Beslutet om ett dokument, det vi känner som dokument C anger att kyrkans årsmöte entydigt slår fast att SLEF är en fullvärdig partner och kommer att arbeta som en fullvärdig missionsorganisation inom kyrkans verksamhetsområde. Genom detta beslut är Maragoli och Wasundi en del av LCK. Detta beslut fick senare stor betydelse då bland annat äganderätten till Wasundi skulle avgöras. Att frågan om äganderätten till Wasundi skulle bli en dragkamp mellan LCK och Elam Musinde, under flera tiotals år (!) visste ingen vid detta tillfälle. Vi går vidare i protokollet.

Återsändande av missionärer. Delar av brev från BV:s styrelse till ExCom upplästes. Likaså lästes delar av presidentens för LCK brev till BV i hemlandet. Efter en längre diskussion beslöts att en av missionärsfamiljerna skulle avsluta sitt arbete inom LCK. I en senare paragraf, §

24/64 av samma protokoll, motiveras detta beslut i några korta meningar. En huvudorsak var, ansåg man, missionärens oförmåga att samarbeta med afrikaner. Ett sätt att uttrycka landets, folkets och nu kyrkans rätt att demonstrera sin makt inför européerna.

Man kan lätt förstå att kyrkans beslut gav anledning till en omfattande brevväxling mellan LCK och BV. En för SLEF:s vidkommande intressant del finner vi i protokollet från ExCom av den 17 april.

Välsignelse av Sven och Linnea Klemets. LCK vill härmed framföra lyckönskningar i anledning av missionärsvälsignelse av paret Klemets den 26 april 1964. De är välkomna till det stora skördearbetet i Kenya.

Den 30 april sammanträder ExCom ånyo. Nu visade det sig att problemen ytterligare hade utökats. Kyrkans president hade fått kallelse att avsluta sitt arbete och resa hem. Det var nu två familjer utsända av BV som skulle återvända till hemlandet.

Den 27 maj sammanträdde ExCom för att uppgöra föredragningslista för Generalförsamlingens möte den 28 maj 1964. Eftersom kyrkans president stod inför avslutningen av sina uppgifter inom LCK "meddelande presidenten om sin hemresa och att han därmed lämnar Kenya. Han föreslog att en afrikan väljes till president och önskar Guds välsignelse för kyrkan." Beslöts vidare att "vicepresidenten fungerar som president tills ny president har valts".

Generalförsamlingens möte 28.05.64.

1. Öppnande av mötet
2. Rapport från Lutheran World Federation genom sekreterare M Lundgren
3. Val av ny president
4. Tal av den nya presidenten (se punkt 3 ovan)
5. Protokoll från General Assembly 29.02.64
6. Brev från studerande i Makumira
7. Vicepresidentens rapport
8. Brev från Missionsstyrelsen 23.04.64. (BV, förf. anm.)
9. Brev från Keumbu församling
10. Santal-missionens eventuella arbete i Kenya
11. Delegater från Sverige, Finland, LVF och Norge förväntas besöka LCK

I generalförsamlingens möte deltog LVF genom pastor Manfred Lundgren. Han höll ett längre tal och betonade "att vi kan lära av varandra och samtidigt stöda varandra".

Vicepresidenten James O. Nchogu meddelade att ExCom av den 27 maj 1964, det var dagen innan, "bestämt att ingen ny president väljes innan delegater från missionsstyrelserna i Stockholm, Helsingfors och en representant för LVF har undersökt ärendet i LCK". Vid en granskning av nämnda ExCom protokoll av den 27.05.64, kan man knappast finna en sådan formulering, men möjligen var intentionen den som James O. Nchogu här framförde.

Vid genomgång av protokollet från General Assembly av den 29.02.64 kom frågan om "återsändande av missionärer" till fortsatt behandling. Familjen ifråga kunde meddela att de omedelbart kan lämna LCK och Kenya. Två familjer var nu redo att avsluta sina uppgifter i Kenya och resa hem.

Val av kyrkopresident

Vi har redan talat om den spänning som låg i luften vid denna tid i Kenya – alla förväntningar, maktkamp och glädje inför den stundande självständigheten. Vi har likaså kunnat konstatera att en delorsak till den kris som kyrkan måste uppleva under år 1964 var spänningen mellan infödda och européer (vita).

ExCom nominerade följande kandidater till posten som president för kyrkan: pastor Norrback, pastor Otete och pastor Michoro. Generalförsamlingen hade samlats till möte på Itierio station 26.09.64 för att i första hand ta ställning till frågan om val av en ny kyrkopresident skulle ske nu eller senare. Det visade sig att majoriteten av de 43 delegaterna ansåg att val bör ske per omgående. Kandidatnomineringen omfattades och man skred till val.

Inför sin hemresa uttalade dåvarande presidenten en önskan att den nya presidenten skulle vara afrikan. Man kan gissa att många afrikaner intog samma hållning. Men det kom inte till vår kännedom på något sätt. Den redan beskrivna kandidatnomineringen i ExCom upp-

levde jag såsom någon form av kompensation för det som timat med avseende å missionärskåren. Ingen kunde undgå att, åtminstone tyst inom sig, se alltsammans som en kamp mot vita, men så var det inte. Jag satt själv med i ExCom vid uppställandet av kandidater för följande dags val. Jag bad om ordet och sade: "Jag har nyss kommit ur elden i Maragoli och vi vet att den frågan är ännu helt olöst. Jag är helt ny i LCK. Nu ber jag er: stryk ut mitt namn från listan. Ni torde alla veta att mina kunskaper i swahili inskränker sig till några hälsningsfraser och att jag därför inte kan åtaga mig en ledaruppgift, om så skulle önskas. Jag ber er: stryk mitt namn från listan".

Pastor Michoro svarade med att Maragoli är kyrkans sak och den frågan nog löses då den tiden kommer. Vidare kunde han konstatera att alla LCK:s missionärer har lärt sig swahili. Det betyder att även du kan lära dig tala swahili mycket snart. Sammanträdet tog slut och det var med en blandning av ängslan och sorg i hjärtat jag körde hem till Matongo den kvällen. Jag var rädd, av diskussionerna att döma, att jag kunde väljas till kyrkans president. Detta var verkligen ingenting att sträva efter i den situation LCK nu befann sig. Jag hoppades och bad till Gud att man skulle utse en afrikan i denna svåra situation.

Generalförsamlingen röstade för omedelbart val av president. Resultat av röstningen blev just det jag hade fruktat: pastor Norrback 34, pastor Otete 6, och pastor Michoro 9.

Den nyvalde presidenten hälsades välkommen av vicepresidenten som påminde om att "kraften kommer från Herren". En ny fas i SLEF:s arbete i Kenya hade inletts. Av missionens två missionärspår verkade det ena på Matongo, det andra paret på Itierio. En av missionärerna innehade posten som kyrkans president, en annan åter föreståndare för Itierio stora station.

"Maragoli projekt" misslyckades men det fanns annat att göra i den unga kyrkan. Det fanns många andra väntande uppgifter för SLEF. Vi var plötsligt uppe i helt andra uppdrag än vad vi hade förväntat oss. Vi tror att detta var Guds planer med oss och vårt arbete inom LCK.

Inre samling med gemensamma krafter

Vi har gett mycket utrymme åt utvecklingen inom LCK och det kan i första hand se ut som om SLEF skulle ha försvunnit ur bilden helt och hållet. Så är dock inte fallet. Tvärtom!

Kyrkan var i behov av vad man i dag skulle kalla "rehabilitering". Den svåra kris kyrkan arbetat sig ur, efterlämnade en hel del sår. De måste få tid att läkas. Det var uppenbart att denna "helande process" måste få tid att pågå tills en mera normal verksamhet åter kunde uppstå. Det såg ut som om de allra flesta inom kyrkans ledning, i första hand tänker jag på medlemmarna i ExCom, insåg vikten av att kyrkan fick tid att tillfriskna. Det står helt klart såhär i efterhand, att huvudinnehållet i kyrkans kris bestod av spänningar mellan afrikaner och missionärer, därtill vissa åsiktsbrytningar inom missionärskåren. Detta utgör likväl inte hela sanningen. En betydande del av den problematik kyrkan måste kämpa sig genom utgjordes av interna konflikter mellan ledande personer inom den lokala befolkningen. Därför låg det i hela kyrkans intresse att den helande processen gick ut till varje bykyrka i församlingarna.

Kyrkans olika delar var av gammalt ytterst "löst" sammanförda. I en situation av stor geografisk expansion måste man räkna med ytterst lösa bindningar mellan orter och nya grupperingar. Ett utmärkande drag inom LCK var den mycket snabba, i bland mer eller mindre okontrollerade, geografiska spridningen. Det lutherska arbetet i Maragoli var ett exempel på denna okontrollerade verksamhet.

Vi såg oss i behov av en tid av stabilisering och inventering av alla delar av LCK. Därmed fick ledningen en bättre överblick av situationen och samtidigt kunde bättre förbindelser mellan olika grupperingar upprättas. Det framfördes krav på att nya platser ute i byarna inte fick "öppnas" och att behovet av nya bykyrkor måste grundligt prövas av kyrkans ledning. Det var Ex.Com, som tog ställning till dessa frågor. Det som nu gällde var "stabilisering".

Med beaktande av det som ovan beskrivits kan man lätt förstå att verksamheten i många fall var ytlig. Kyrkan hade inte resurser, ej heller BV – och från oktober 1963 även SLEF – att ute i församlingarna driva en fördjupning i den kristna läran. Det fanns visserligen en enkel

bibelskola på Matongo, men det behövdes mycket mera av undervisning. Från nämnda bibelskola rekryterades predikanter för arbetet ute på fältet.

Det stod klart för oss att kyrkan i första hand skulle vara försiktig med ytterligare utbredning rent geografiskt, men istället gå in för grundligare och fördjupade kunskaper i kristen tro och lära. Kyrkans ledning var enig i detta beslut.

Det visade sig senare att det var SLEF, som koncentrerade sig på detta arbete. Livlig kursverksamhet året om var modellen. En eller två veckor per gång kallades predikanterna till kurser. Därmed kunde en fördjupning i tro och lära förverkligas. Det var för dessa bröder ytterst viktigt att de kunde få en inblick i vad evangelisk luthersk bekännelse innebar.

2 VERKSAMHETEN I BLICKPUNKTEN

Kisii-arbetet

Det var bland kisii-folket i väster, BV började sin verksamhet år 1948. Vi har redan tidigare i detta arbete konstaterat att BV redan före 2:a världskriget hade planerat ett nytt arbete inom kisii-folket. Först 1948 kom de första missionärerna till Wanjare Hill eller stationen vi i dag kallar Itierio. Verksamheten fick god start och såväl evangelisation som undervisning och sjukvård, traditionella verksamhetsformer, kunde redan från början bli en god grund för fortsatt arbete. Itierio blev redan från början den mest utvecklade stationen inom det lutherska arbetet bland kisierna.

Redan 1953 påbörjades ett stationsarbete på annat håll inom kisiernas område. I kisii-höglandet, i norr, alldeles på gränsen till den stora Kano-slätten öster om Kavirondo-viken av Viktoria-sjön. Här möts tre stammar. Kisierna på bergssluttningarna, luorna nere på slätten och ut till Viktoria-sjöns kuster, och öster om luo-slätten, i öster, kipsigiser-na. Mindre än 6 km från dessa tre stammars gemensamma marknadsplats, Sondu, byggdes Matongo missionsstation på en sluttning av

kisii-bergens utlöpare mot Kano-slätten och med utsikt över låglandet. Platsen var idealisk rent geografiskt och en utmärkt missionsstrategisk bas för fortsatt verksamhet. Kontakten med kisierna var ju etablerad redan 1948. Här avses Itierio med kringliggande bosättningar utanför staden Kisii i höglandet. Verksamheten på Matongo blev intensiv och expanderande.

Området kring dessa två stationer, Itierio och Matongo, var nu i behov av fördjupad verksamhet. Detta blev nu en av kyrkans stora uppgifter efter självständigheten.

Luo-arbetet

Vi har talat om Itierio, som ligger några kilometer ovanför luornas lågland. Det har i allmänhet rått god grannsämja mellan kisierna och luorna, vilket inte alltid är fallet mellan de olika stammarna i Kenya. Luorna söker sig till staden Kisii, där köpkraften finns, med sina produkter. Verksamheten på Itierio kom därmed in i bilden även för luorna. De första kontakterna med luthersk mission kom via Itierio. Där fanns en klinik och där fanns även skola. En första bykyrka byggdes i Mititi, som i dag är en stor församling. Skolverksamheten är även väl utbyggd. Nya, i dag väl utbyggda församlingar, startades. Vi skall här nämna Nyagowa, Samanga och Othoro församlingar. Sistnämnda församling, Othoro, ligger på ett avstånd av ca 15 km från Matongo. Mellan Matongo station och Othoro har därför ett gott och fruktbarande samarbete uppehållits.

Även om arbetet bland luorna fanns med i bilden var det kisierna BV i första hand koncentrerade sig på. Men på samma sätt som ovan beskrivits om luo-arbetet intill Itierio, kom även luorna på låglandet nedanför Matongo att få luthersk verksamhet. Det betyder att den första lutherska verksamheten bland luorna förblev, om än ringa, likväl en viktig början till ett utvidgat och mera omfattande arbete. Nya stammar kom med i det fortsatta lutherska missionsarbetet. BV svarade för det växande arbetet.

A.G. Stjernberg vid invigningen av Nyagowa kyrka 1973.

Kipsigis-arbetet

Bergskedjan öster om slätten befolkas av en helt annan stam än kisiier och luor. Det är kipsigiserna. Det är dessa tre stammar som möts på den stora, tidigare nämnda, Sondu marknad minst tre dagar i veckan.

Det var helt naturligt att från Matongo-området söka sig vidare till nämnda kipsigiser. En första bykyrka öppnades i Sigowet, men i brist

på arbetskraft, av stammens eget folk, kunde man inte se någon egentlig utveckling. Långt senare har kipsigiserna fått intensifierad, framgångsrik luthersk mission.

Maragoli-arbetet

Maragoli ligger, i förhållande till Itierio och Matongo, rent geografiskt norrut. Det var inte lätt att uppehålla en nära kontakt med Wasundi och Elam Musinde från Matongo, ännu mindre från Itierio där kyrkans huvudkontor ligger. Arbetet i Maragoli blev därefter. SLEF:s arbete på Wasundi kunde inte utvecklas.

I en liten skrift utgiven av LCK, Lutheran Church Work i Kenya, 1948-1973" kan man läsa följande:

Lutherskt evangeliskt arbete började på Itierio 1948 – – – arbetet på Matongo började 1953 – – – arbetet spreds till kipsigiserna 1960 och till maragolierna 1961.

Detta citat sammanfattar på ett bra sätt det lutherska arbetets första utbredning i Kenya.

3 SLEF I KYRKANS LEDNING

Eter misslyckandet i Maragoli, tog alltsammans en högst märklig vändning. SLEF:s arbetare kallades nu till viktiga poster inom den unga kyrkan.

I brev från SLEF av den 7 september 1964 meddelar missionen i hemlandet "att missionärsparet Klemets placering på Itierio kan omfattas av missionens styrelse." Vi minns att SLEF i sitt brev av den 7 september 1964 bad om ett utlåtande från LCK om SLEF:s fortsatta arbete i Kenya och inom LCK. Styrelsen för LCK gav ett svar på denna SLEF:s förfrågan och det är ytterst intressant att man redan i slutet av 1964 gav följande svar (ExCom 13.11.64)

Beslöts rekommendera att missionen från Finland får en egen station inom Maragoli och Luo-området.

Det är första gången – och redan 1964 – LCK pekar på luorna och deras behov av en mission. SLEF får här kallelse till detta arbete – jämsides med Maragoli. Kyrkan påminner oss därmed om att ett lutherskt arbete, inom ramen för LCK, finns kvar i Maragoli. Detta visar att kyrkan kände ansvar för LCK:s medlemmar i det problemfyllda området uppe i norr.

President för LCK

Året 1964 blev, för såväl SLEF som för missionärerna, en verklig "grundkurs" i missionslära och missionsstrategi. Tiden på Wasundi i Maragoli, tillsammans med LCK:s interna kriser, gav missionärerna många nyttiga lärdomar för ett fortsatt arbete inom LCK.

I ett gemensamt brev till SLEF, prostens Anders Gustaf Stjernberg och BV, pastor Sigurd Stark, skriver undertecknad bl.a. följande:

Kenya, Matongo station, 12.10.64. Ni förstår att jag i detta nu är något bedrövad och ängslig. Jag tror dock, vilket också mina kära missionärskamrater framhållit, att det var Guds vilja att valet skulle bli såsom det blev på synoden. Jag kan dock inte se huru jag skall kunna överta denna viktiga och ansvarsfulla post. Jag är ju, som kyrkan själv, ett barn, och är knappt ett år gammal på fältet. Min engelska är långt ifrån färdig och swahilin är inte ens i sin början. Det ser ut som Gud hade misstagit sig! Dock vet vi att han inte gör några misstag, inte ens i ett presidentval i LCK.

Detta lilla utdrag ur ett långt brev ger en antydan om hur det upplevdes att nödgas åtaga sig ett större ansvar. Det var ju inte för denna uppgift vi hade sänts ut till Kenya. Ur brev till Anders Gustaf Stjernberg

Wanyare Hill 30.10.64.

Som vi redan nämnt i tidigare brev, kommer en språkkurs i Kiswahili att hållas i Tanganyika troligen i början av nästa år. Kursen torde omfatta en tid av 2-3 månader. --- Vi är tack-samma att styrelsen ställt sig positiv ifråga om fam. Norrbacks deltagande i kursen. På vår förfrågan, huruvida även fam.

Klemets kunde beredas tillfälle att deltaga i kursen, har vi ännu inte erhållit något svar. --- Vi anser båda att en språkkurs för oss båda, skulle vara väl använd tid, oberoende var och hur vårt framtida arbete i Kenya kommer att fortsätta.

Gustav Norrback Sven Klemets

Det blev såsom vi hade hoppats. Båda familjerna fick resa på en viktig och lärorik språkkurs i Tanganyika (Tanzania). Det förde med sig att de tre första månaderna av 1965 inleddes utan någon aktiv insats från SLEF:s missionärer i kyrkans arbete. Det var först i april missionärerna var tillbaka i Kenya. Kursen gav SLEF:s missionärer en god språkundervisning. Mötet med andra missionärer från andra fält under kurstiden, och inte minst kontakten med den lutherska kyrkan i Tanzania gav många nya och nyttiga impulser för arbetet i Kenya.

Arbetet inom luo-folket led brist på utbildade arbetare. Från kisiisidan var det svårt att sända arbetare. Kisiernas eget arbete krävde all tillgänglig kraft och därtill skapar de två stammarnas olika språk, seder och bruk, problem. Det var således svårt att få hjälp från det hållet. Kyrkan förde fram en annan lösning. Missionär John-Erik Ekström, BV, var bosatt på Matongo och ansvarig för stationen. Han hade därtill ansvar för ett omfattande skolarbete inom LCK. Manliga missionärer inom BV hade i allmänhet rätt att förvalta sakramenten jämsides med evangelisation och andra uppgifter. Han kallades nu av kyrkan till uppgifter inom sakramentsförvaltningen.

Avstånden var långa mellan luo-församlingarna. Missionär Ekström kunde inte nå alla platser. Det fanns inte tid då han samtidigt var bunden av övriga uppgifter. Kyrkan kände sitt ansvar. Därför framfördes här Sven Klemets som en motsvarande resurs i ansvaret för sakramentsförvaltningen inom någon del av Luo-området. Detta ledde till en längre diskussion inom SLEF:s styrelse i hemlandet. Domkapitlet i Borgå stift kontaktades. Man var dock inom kyrkan något tveksam till de nya arrangemangen man föreslagit för Sven Klemets. Det var inte Klemets man var orolig för, utan för reaktionerna inom kyrkan. SLEF kunde i ett senare skede, efter förhandlingar med domkapitel och BV i Stockholm, förorda kyrkans förslag.

På Matongo fanns det en bibelskola som var i skriande behov av lärare. Frågan löstes genom att BV kunde sända ut missionären kyrkoherde Josef Imberg till bibelskolan. Under många år arbetade Imberg vid nämnda skola. Hans arbete var framgångsrikt och LCK fick härmed den fördjupning i kristen tro och lära som man länge efterlyst.

Kyrkans slutliga registrering noteras i ExCom-protokollet 20.03.1965. En fri, självständig evangelisk-luthersk kyrka i Kenya, var en verklighet.

Registration of the LCK. A report was received that the LCK is now incorporated under the Land/Perpetual Succession/ Act and a Certificate of Registration granted to LCK Registered Trustees.

I den kyrkan arbetade nu SLEF som fullvärdig missionsorganisation i enlighet med kyrkans konstitution.

I slutet av 1965, den 6 oktober, behandlades frågan om nya arbetare till Kenya på SLEF:s styrelsemöte. SLEF var tydligen redo att utöka sin missionärskår på fältet. En orsak till detta var Kenya-missionen framgång i hemlandet och givetvis det ekonomiska stöd missionen fick i bygderna. En annan orsak Kenyanska kyrkans förtroende för SLEF:s arbetare på fältet. Allt detta gav nytt mod efter misslyckandet i Maragoli.

Verksamhetsledaren Anders Gustaf Stjernberg besökte fältet i Kenya hösten 1965. En rapport om läget ute på fältet presenterades för SLEF:s styrelse. Missionärerna Norrback och Klemets framförde därmed sina erfarenheter och önskemål till SLEF:s styrelse. Ett reglemente för missionärerna, behandlades såväl ute på fältet som i styrelsen. Arbetet kunde fortsätta.

Man kan kalla SLEF:s andra verksamhetsår i Kenya ett mellanår. Missionärerna var under många månader av året utanför själva arbetet inom LCK. Kyrkan, som helhet betraktad, var i behov av en period av besinning. Det gällde att begrunda de händelser som året 1964 fört med sig. Samtidigt måste kyrkan se framåt mot de utmaningar som redan anmälde sig. SLEF fick uppleva allt detta.

Kapitel VIII – LUOFOLKET KALLAR

1 KYRKAN TAR INITIATIV

Redan 1964 tar kyrkan upp frågan om SLEF:s fortsatta arbete inom LCK. Den korta tid

SLEF försökte koncentrera sin verksamhet i Maragoli gav klen resultat. Det kunde inte bli någon fortsättning där, såsom det var tänkt. Styrelsen i hemlandet frågade i ett brev i september 1964 vad kyrkan ansåg om SLEF:s fortsatta verksamhet i Kenya. Man använde även uttrycket eget fält, givetvis inom ramen för LCK. I sitt svar på SLEF:s fråga beslöt LCK att SLEF skulle få en egen station inom Luo-området, jämsides med arbetet i Maragoli. Kyrkan räknade alltså med fortsatt arbete i Maragoli. LCK hade ju en liten skara medlemmar att ansvara för, och ett liknande ansvar kände vi också inom SLEF. Därför nämnes såväl Maragoli som Luo-området i kyrkans protokoll.

Luo-församlingarna var i behov av någon som kyrkan kunde förordna att ansvara för sakramentsförvaltningen inom deras område. SLEF:s styrelse förhandlade med domkapitlet om denna fråga och missionär Klemets kunde förordnas till dessa uppgifter.

Tålamodet hos luorna sattes på prov. Ingenting hände förrän frågan behandlades ånyo i ExCom 09.01.1965. Diskussionen utmynnade i ett beslut, som skulle föreläggas missionsstyrelserna: missionär John-Erik Ekström (BV) ansvarar för Luo-området och missionsstyrelserna anhåller om en missionär för Luo-området

Det är viktigt att minnas att SLEF fortsättningsvis hade två missionsnärpar på fältet i Kenya. Familjen Norrback var starkt bunden till sin uppgift som kyrkopresident och Klemets å sin sida var upptagen med en omfattande administration av ett växande Itierio. Därutöver ombads Klemets att åta sig andra viktiga uppgifter inom kyrkans administration och förvaltning. Besluten från 1964 kunde i detta skede inte förverkligas. Det fanns inte arbetare som kunde åta sig uppgifterna.

SLEF får kallelse

SLEF hade vänt sig till kyrkan med en förfrågan om hur LCK ser på missionens fortsatta arbete. Kyrkan å sin sida svarade med att SLEF kunde få ett område för sin verksamhet, Luo-området. Ingen av dessa två nämnde dock Maragoli som ett för SLEF avslutat kapitel. I LCK:s protokoll från 04.03.1966 kan man läsa följande:

Beslöts att hos missionen från Finland utröna om den är villig att ansvara för missionsarbetet bland luo-folket. Beslöts samtidigt att hos den finska missionen anhålla om att missionär Sven Klemets skulle börja sitt arbete där omedelbart.

Det kan knappast sägas klarare vad kyrkan avsåg med SLEF:s fortsatta arbete inom LCK i Kenya. Det var inte enbart fråga om att styra missionärernas arbete till Luo-området, utan "att ansvara för missionsarbetet bland luorna". Därmed förstår vi ett ansvarstagande för missionsarbetet i sin helhet inom detta område – givetvis inom ramen för LCK.

SLEF:s arbete inom Luo-området har kritiserats inom LCK. Den problematiken behandlas nedan i samband med Atemo-projektet.

LUO-kommittén

ExCom tillsatte en kommitté för att planera arbetet bland luorna. Nedan följer protokollet från kommitténs första möte:

Protokoll av den s.k. Luo-kommittén vid sammanträde den 31/8/66, på Matongo. Närvarande: G.Norrback, J.Michoro, Richard Otieno Olak. S. Klemets frånvarande på grund av sjukdom.

Mötet öppnades med sång och bibelläsning av G.Norrback.

Par.1/66 Val: Mötet valde ordf. och sekreterare. Till ordf. valdes G. Norrback och till sekreterare Richard Otieno.

Par.2/66 Arbetets art: Något egentligt nytt arbete är det inte fråga om utan en fortsättning av ett redan befintligt arbete.

Par.3/66 Plats för centrum/station: Två platser finns att rekommendera. Atemo och God Agulu. En undersökning får visa vilken plats som kan rekommenderas slutligt.

Par.4/66 Utvecklingsplan: Arbetet påbörjas nästa år, 1967.

Ettapp 1 1967 a) församlingshus b) nödvändiga sanitära byggnader c) två bostäder för missionärer.

Ettapp 2 1968-69 a) kyrka b) klassrum för kurser c) klinik, om syster kan sändas ute

Par.5/66 Administration: South Nyanza, det är Luo-området, bör vara under LCK. Men en viss frihet och självstyre bör ges till området i frågor som berör den interna verksamheten.

Par.6/66 Språk: Mötet rekommenderar att missionärerna får läsa språk vid någon språkkurs. (här avses luo-språket=dholuo, förf. anm.)

Gustav Norrback

Luo-kommitténs text anger i vilken riktning och i vilken takt arbetet inom Luo-området skulle fortlöpa. Det är likaså viktigt att notera kommitténs text i par. 2/66 "något egentligt nytt arbete är det inte fråga om utan en fortsättning av ett redan befintligt arbete". Därmed anger kyrkan var och hur det fortsatta arbetet för SLEF:s del skall gå vidare på fältet i Kenya. Luo-kommittén arbetade på kyrkans uppdrag. Avsikten var att få en bild av situationen i luo-området och SLEF:s planer för ett arbete inom området ifråga.

Givetvis var arbetet inom Luo-området ett viktigt ärende på SLEF:s föredragningslista, vid styrelsens sammanträde. Dels hade man Maragoli i färskt minne, dels kände man sig osäker om BV i Sverige skulle omfatta planerna för Luo-området.

Det blev överläggningar med BV:s ledning i Stockholm 15.05.1966. I SLEF:s styrelseprotokoll kan man läsa följande:

Härvid framgick att BV i Sverige godkänt planerna på att föreningen inleder missionsarbete bland Luvu-folket (avser luo-folket, förf. anm.) i Kenya.

Man kan fråga sig om luo-arbetet måste godkännas av BV i Sverige? Det verkar så, men det kan även förklaras med att SLEF var mån om att inte stöta sig med den andra missionen. Verkligheten var ju denna, att LCK hade kallat SLEF till just detta område. Det var alltså en fråga mellan LCK och SLEF. I allmänhet brukar överläggningar mellan olika parter utgöra god grund för gemensamma målsättningar.

Den 11.11.1966 behandlar ExCom Luo-kommitténs rapport. I ExCom- protokollet kan läsas följande:

Protokoll från luo-kommittén upplästes. SLEF är villig att bygga en kyrkstation (avses en missionsstation, förf.anm.) i S. Nyanza, inom ramen för LCK. Två platser har föreslagits: Atemo, som hör till Othoro församling och God Agulu, som hör till Nyagowa församling. Kommittén uppmanas att uppgöra ett budgetförslag för nämnda verksamhet. Förslaget bör tillställas ExCom.

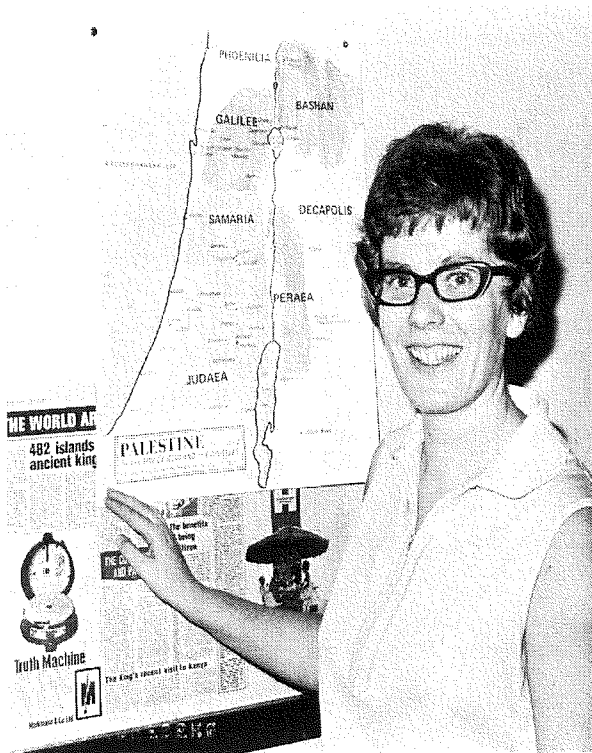
Kyrkan hade upprepade gånger hos missionsstyrelserna anhållit om nya missionärer från såväl SLEF som från BV. Som svar på LCK:s begäran om flera missionärer beslöt SLEF:s styrelse vid sitt sammanträde i mars 1966 kalla nya missionärer till arbetet i Kenya. Kallelsen gick till magister Majgret Stjernberg. Hon svarade ja på kallelsen och sändes ut och började arbeta på Itierio.

2 ATEMO PROJEKTET

En första början av SLEF:s utvidgade arbete i Kenya var nu förverkligad. Efter två år av "inskolning" (1964-1965) var SLEF mogen för mera bestämda åtaganden inom LCK.

Utgångsläget i luo-arbetet

SLEF var vid den här tiden förtrogen med arbetet inom LCK. De av SLEF utsända arbetarna var verksamma på ledande poster inom kyrkan. Inför luo-arbetet fanns en viss beredskap. Vi vet att kyrkan uttryckligen talat om "ett arbete bland luorna, tillsammans med ett fortsatt

Majgret Stjernberg på Itierio 1970.

ansvar för Maragoli". Helt kort kan svaret bli: verksamheten fortsatte och de bykyrkor som vi redan bekantat oss med fick regelbundna besök av en pastor. I ett tidigare skede kunde vi konstatera att kyrkan kände sitt ansvar för sina medlemmar i Maragoli och att SLEF på samma sätt kände sitt ansvar för samma sak.

Från senare delen av 1964, då familjen Norrback flyttade bort från Wasundi i Maragoli, besökte jag området i norr regelbundet: tre platser inom området: Wasundi, Kisa och Nyang'ori. Det var närmast sakramentsförvaltning som missionären hade hand om eftersom ingen pastor fanns bland dessa lutheraner. Varje enskild bykyrka hade sin andli-

ga ledare, en lekman, som titulerades predikant, ibland evangelist. Vilken position intog Musinde? Vi vet att han utträtt ur LCK och kontakterna bröts.

Luthersk verksamhet inom Luo-området inleddes genom BV. Det var från Itierio de första kontakterna med luorna knöts. Kisier och luor gränsar till varandra varför kontakterna var helt naturliga och förklarliga. Vi har nämnt Mititi, Nyagowa och Samanga bykyrkor eller predikoplatser. Skolverksamhet fick snart rum på samma platser och gav en god start för fortsatt församlingsarbete. Nya bykyrkor har senare kommit in i bilden och de första anspråkslösa bykyrkorna har vuxit till församlingar. Hit hör även Othoro församling. Detta arbete, som BV svarat för, skulle nu föras vidare genom SLEF:s fortsatta verksamhet i Kenya. LCK var, som vi redan har kunnat konstatera, färdig att erbjuda luo-arbetet till SLEF. Då detta var godtaget i missionens styrelse, var det första "spadtaget" taget för Atemo-projektet.

Atemo eller God Agulu

Den första uppgift som måste lösas var valet av plats för en missionsstation. Luo-området är, i motsats till Kisii-området, ett flackt slättland som går fram till Viktoriasjöns stränder. Eftersom de tidigare nämnda bykyrkorna låg i gränsmarkerna mellan luorna och kisierna var även terrängen något växlande. Gränsen mellan dessa två stammar går givetvis inte efter en linje på kartan utan följer naturliga åsar, dalar och vidare ner mot slätterna. Av den orsaken låg flertalet av tidigare nämnda bykyrkor på en ås eller en mindre platå.

Det var naturligt att i första hand göra en grundlig undersökning av dessa befintliga verksamhetspunkter eller det vi kallar bykyrkor. Givetvis kom många delegationer från samtliga bykyrkor och presenterade sin plats och sin bys förträfflighet för just en missionsstation!

Vi uppställde vissa krav som måste uppfyllas. Det skulle finnas en bykyrka och luthersk verksamhet på platsen, en framkomlig väg till platsen, vatten för olika behov, och till sist tomtmark.

Ganska snart intresserade vi oss för Atemo bykyrka, men vad vi

tänkte yppades inte för någon. En annan plats var God Agulu (krukberget på luo-språket), som ligger ganska nära Nyagowa.. Vägen till Mititi var vissa tider inte farbar och Samanga ligger nere vid Viktoriasjön med ett inte alltid gästvänligt klimat. Nyagowa och Othoro tycktes ha fått god start och utvecklades väl till aktiva församlingar. De föll av den anledningen ur bilden. Därtill ligger ju Othoro nära till Matongo station.

Arbetet som luo-kommittén utfört presenterades för Ex.Com i början av år 1967. Protokollet upptar följande:

Kommittén (ExCom) omfattade det presenterade förslaget att Atemo blir platsen för en missionsstation i South Nyanza. Befolkningen kring Atemo har förklarat sig redo att upplåta mark för en station. ExCom uttalade sin tillfredsställelse med det förslag man mottagit.

I följande paragraf av samma protokoll (15/67) finner vi följande notering:

SLEF:s missionsstyrelse har mottagit LCK:s budgetförslag för 1967. Styrelsen har beviljat för nämnda budget för löner 13,200 Shs och för icke löpande utgifter 5,500 Shs.

Kyrkans Finans - och fastighetskommitté har i sitt förslag för kyrkans budget, 1967, föreslagit att en total investering för 1967 skulle stiga till 73,000 Shs.

I Byggnader för Atemo station

– Vattentank	1500,-
– Pumpanläggning	3000,-
– Motor för vattenpump	4000,-
– Vattenledningar	1000,-
– Service-tank för vatten (200 gallon)	1500,-
– Motor- och pumphus	1000,-
	* Summa 12000,- Shs

II Vägbyggen till Atemo

– Reparationer av gammal väg	2000,-
– Broar (en mindre, en större)	2000,-
	* Summa 4000,- Shs

III Bostadshus och andra byggnader	
– En missionärsbostad	35000,-
– Församlingshem med kontor	10000,-
– Förrådsbyggnad	5000,-
– Skolbyggnad	7000,-
	* Summa 57000,- Shs

Det kan se ut som om anläggande av en missionsstation är en enkel operation. Verkligheten är mycket mera och helt annorlunda än vad som skrivs i mötesprotokoll och brev. Vi har ovan en första budgetberäkning för en början av Atemo-projektet. Summorna är jämna tal men i verkligheten blev det en del ändringar.

Det fanns vid denna tidpunkt en åsnevig till Atemo. Naturliga hinder gjorde färden från Ringa marknad, en plats vid stora vägen Kisumu-Ahero-Sondu-Oyugis-Kisii, till Atemo problematisk. Avståndet är ca 5 km men vid halva sträckan måste man korsa en bäck. Vid häftiga regn är det ofta problem att komma över den. Den återstående delen av vägen är om möjligt ännu sämre och består helt av "röd jord" som vid regn blir en tjock såpa. Innan man är framme på Atemo station måste man ännu korsa ett större naturhinder. Nu är det inte en bäck utan en större å. Det var möjligt att med små medel bygga en "afrikansk" överfart av den förstnämnda bäcken. Man bygger en stabil platta på bäckens botten av sten och cement. Vid torrtid är bäcken utsinad. Vid regn stiger vattnet, ofta oroväckande, högt på bilens dörrar.

Då vi först kom till Atemo fanns en primitiv bro över ån. Den utgjordes av ett antal stockar, som vilade på naturliga brokistor. Vattnet forsar fram i den trånga rännan just på detta ställe. Det var viktigt att få en användbar bro över ån. Den skulle hålla för såväl lättare fordon som för lastbilar med tunga transporter. Man måste börja med ett brobygge.

Tomtmark på Atemo 1967

Vägen var första frågan: hur komma fram till den tänkta platsen? Omedelbart anmälde sig följande fråga: vilken plats? Frågan om tomt-

mark måste nu lösas. Med Maragoli och Wasundi i minnet lovade vi oss att på alla sätt gardera oss mot överraskningar senare. Därför ansåg vi att denna fråga måste få tid på sig att mogna för att leda fram till ett gott och bestående resultat. Atemo (= jag försöker, luo-språket) skulle bli förverkligat.

Namnet fanns där före LCK och SLEF uppenbarade sig på platsen. Hur det har bildats har vi inte fått något egentligt svar på. Atemo var då vi anlände för en första överblick av platsen, en i stort sett plan sluttning mot öster. En vacker sluttning, helt öppen, inbjudande och storslagen. Området utgjorde flera hektar och var bygdens "allmänning". Det betyder att befolkningen kring denna plats kunde bestämma vad den skulle användas till. Givetvis tänkte man på bygdens bästa.

Atemo utgjorde en liten bykyrka. Medlemsantalet kan inte ha varit stort, men visst besökte vi Atemo långt innan Atemo-projektet tog sin början. Dessa besök upptog predikan, nattvardsfirande och dop. Atemo var alltså bekant för oss.

Atemo-projektet behandlas redan från början ingående och grundligt i SLEF:s styrelse. De aktuella byggnadsplanerna bland luo-folket beräknades till ca 35000,- FIM men man inväntade ytterligare utredningar innan summan utbetalades.

Detaljerade planer för Atemo station behandlades redan följande styrelsemöte (10.04.67) och nu var man redo att sända medel för väg-, bro-, och förrådsbyggen. Även frågan om nya missionärer behandlades. En sjuksköterska var ett första behov på fältet i detta läge. Kallelsen gick till Maj-Len Åbonde och Birgit Kronlund. Av dessa kom senare Maj-Len Åbonde ut till arbetet i Kenya.

Ett träd och en jordhydda

Även LCK var med från början av Atemo-projektet. Vid ExComs sammanträde i maj 1967 behandlades ett brev från SLEF. Brevet anger vad SLEF budgeterat för Atemo-projektets första fas. Kommittén uttalar sitt tack för brevet och tillägger:

En tomt på Atemo skall avskiljas för en station och registreras under LCK innan något byggande påbörjas. ExCom emotser meddelande om när tomtfrågan enligt ovan är klar

Kyrkan var tydlig intresserad av att följa utvecklingen av Atemo-projektet. Med Maragoli och Wasundi i minnet och all den ändlösa dragkampen om tomten på Wasundi, var man nu på sin vakt mot nya överraskningar. Detta skall ses som en framgång för LCK:s administration.

På Atemo fanns förutom en bykyrka även en liten byskola. Församlingen och skolan använde gemensamt en liten jordhydda som den samlingsplats man behövde då solen var som hetast ,eller då en häftig regnby gick över Atemo. I nära anslutning till denna jordhydda fanns en andra hydda, mindre än den förra, avsedd för lärare och predikant allt efter behov. I övrigt låg landet öppet inför besökarens ögon.

Allt tycktes gå den snabbaste vägen denna gång. ExCom noterar i sitt protokoll i augusti 1967 att handlingarna och registreringen av Atemo vad slutförd.

Rapport från Atemo: Registrering och lantmäteriförrättning av tomtmarken på Atemo har fastställts av Land Office. Missionär Klemets skall nu fortsätta med byggnadsarbetet och i övrigt ansvara för allt arbete på Atemo. Han får fortsatt stöd av luo-kommitten.

Två viktiga möten - Baraza la Wazee (de äldstes möte)

Den snabba utvecklingen av Atemo-projektet var för afrikanska förhållanden ovanlig. I allmänhet drar det ut på tiden med alla frågor av administrativ natur. Till utvecklingen på Atemo kan man peka på tre avgörande faktorer: Guds ledning av Atemo-projektet, Kyrkans och luo-folkets välvilja och aktivitet, SLEF och dess missionärers lärdomar från Maragoli

På hövdingens kallelse infann sig en stor skara människor på Atemo denna första gång, då tomtfrågan skulle behandlas. Vi hade bestämt att vara avvaktande på mötet. Vi var ju gäster. Sven Klemets och underteck-

Maj-Len Åbonde på Atemo 1974.

nad, tog Gud i hågen och infann oss på Atemo denna underbara, soliga dag. Vi fick, som sed är, sitta intill hövdingen och hans sekreterare. Mötet var en stor folksamling och det är vanligt att många olika ärenden dryftas vid dylika samlingar. Allt sker med god ordning och under hövdingens fasta ordförandeskap. Han har en hel del medhjälpare, som kan få vissa frågor att utreda och besluta om i sina respektive byar. De stora frågorna skall däremot behandlas i den stora församlingen. Denna gång var det en stor fråga som skulle behandlas, och om det bara var möjligt avgöras. Efter inledande fraser och i allmänna ordalag prisande bygdens folk kring Atemo kom han - tillsynes av en tillfällighet - att nämna kyrka och mission! Det fanns ju på platsen en liten bykyrka och en liten skolklass. Men hur hade man tänkt sig framtiden? Vad kunde tjäna folket och bygden bäst? Kunde man räkna med stöd utifrån? Dessa frågeställningar gav stoff till inlägg i diskussionen och det stod snart klart att det man på Atemo behövde var – en egen mission. Man

ville nu höra SLEF:s synpunkter på ovan nämnda frågor. Vi från vår sida, SLEF, hade två önskemål: tomtmark – halva allmanningen (dess övre del) och inlösningsrätt av en källa nedanför allmanningen.

Vi förklarade oss villiga att ersätta tomtområdet, alla lantmäterikostnader och övriga motsvarande kostnader. Vi planerade att bygga upp en missionsstation på området. Detta skulle ske i samråd med den redan befintliga bykyrkan, inom LCK. Vårt förslag till ersättning för tomten var att SLEF skulle, för byskolans räkning, bygga en skola på lämplig plats av allmanningens nedre del. Alla tycktes vara nöjda med resultat av "barazan", och så stundade den obligatoriska måltiden arrangerad för oss gäster tillsammans med Atemoborna. Måltidsgemenskapen var minst lika viktig som själva "barazan".

Efter någon vecka kallade hövdingen ånyo Atemoborna och SLEF/LCK till en "baraza" – "baraza la pili" (andra mötet). Ärendet var detsamma som första gången och det var egentligen på vår begäran denna "baraza" kom till. Deltagarna var denna gång ännu flera än vid den första "barazan". Överenskommelserna från första samlingen presenterades svart på vitt, och upplästes av hövdingen. Därefter gavs ordet åt oss, SLEF. Vad önskar ni framföra? Vi hade en fråga att ställa. Ingenting annat. Hövdingen svarade: "Ställ er fråga"! Vår fråga lydde: "Finns här någon bland er närvarande, som har en avvikande åsikt från det vi beslöt förra gången"? Helt tyst! "Har ni kännedom om någon, icke närvarande, som har en avvikande åsikt beträffande vårt tidigare beslut"? Helt tyst! Vi var helt nöjda och tydligen även de församlade. Vi frågades offentligen om vi var nöjda med det svar vi fick av de församlade och därtill kunde vi bara svara: Erokamano ahinya (vi tackar så mycket, dho-luo). Vi är helt nöjda! Vi skulle inleda arbetet på vägen, bron och skolan omedelbart, det betyder hösten 1967. Atemoprojektet hade fått en god början.

Givetvis var det med en viss ängslan man följde utvecklingen ute på fältet. Man hade Maragoli i minnet och ville givetvis inte råka ut för liknande problem. På SLEF:s styrelsemöte 08.05.1967 behandlades ingående de planer vi hade utarbetat för Atemoprojektet. Tydligt gav våra informationer styrelsen mod att redan då anslå 11000 Shs för Atemo.

Vid mötet beslöts att sända en sjätte missionär till arbetet i Kenya. Några slutliga planer om sjukvård på Atemo fanns inte vid denna tidpunkt, men den nya missionären, diakonissan Maj-Len Åbonde, upp tog förberedelserna för utresan till Kenya. Det blev så att Maj-Len Åbonde kom att arbeta två år på Matongo missionsstation innan hon kunde upptaga sitt arbete på Atemo station.

I september beslöt styrelsen att Maj-Len Åbonde skulle resa till England för språkstudier och eventuell praktik inom sjukvården. Nu stod det klart för SLEF att missionsarbetarna måste få någon form av skolning innan de reser ut till Kenya. Det var viktigt med tanke på språket och överhuvudtaget ett möte med den engelska världen, som i olika avseenden satt sin prägel på det kenyanska samhället. Vid samma möte beslöts att arbetet i Kenya nu kunde vara betjänt av ett besök från SLEF:s ledning. Styrelsens ordförande, domprosten Yngve R. Bäck och föreståndaren Helge Hildén utsågs till SLEF:s representanter. Besöket skulle ske senare på hösten.

Inför SLEF:s representanters besök i Kenya beslöt styrelsen att såsom gåvor till LCK överlämna nattvardskärl. Man beslöt även anslå en penningssumma för vattenprojektet på Atemo. Missionärernas löner justerades med en höjning, ca 20%, räknat från 1 juli 1967. Det fanns många frågor att samtala om när väl delegationen anlände till fältet.

I november 1967 behandlade styrelsen en skrivelse från missionärerna Norrback och Klemets. I skrivelsen uppmanar missionärerna SLEF att föreslå för ledningen för juniorarbetet och evangeliska lärarförbundet att aktivt stöda någon del av Atemo-projektet för år 1968. Det visade sig senare att just juniorerna gjorde en god insats för olika delar av Atemo-projektet. Protokollat upptar vidare mera preciserade uppgifter om M-L Åbondes studier i England. Avsikten var att hon under senare delen av 1968 skulle vara klar för utresa till Kenya. Det blev såsom man hade planerat.

Överläggningarna mellan delegationen från SLEF och kyrkans ledning hölls den 11 december 1967 på Itierio station. Här följer några utdrag ur nämnda protokoll:

Ordförande, LCK:s president, hälsade välkommen och presenterade medlemmarna av ExCom för gästerna. Dessa å sin sida

framförde hälsningar från styrelsen från SLEF. Även hälsningar från det svenska stiftets biskop och från kyrkans i Finland ärkebiskop framfördes.

a) En kort historik över den lutherska kyrkans i Kenya tillkomst och utveckling presenterades.

Evangelisation Sjukvård Skolverksamhet är de tre stora områden kyrkan har på sitt program. Från en början i kisiiland till luo-, kipsigis- och maragaoli- områden har arbetet förts vidare.

Vi räknar år 1964 som kyrkans födelseår och samma år kom SLEF från Finland med i arbetet. Som tidigare beskrivits fullbordades kyrkans registrering något senare och SLEF kom med i arbetet redan 1963

Kyrkan behöver fortsatt hjälp från missionerna. Det är i första hand två områden som här skall nämnas:

Ekonomisk hjälp och Missionärer

Delegaterna lovade framföra önskemålen. SLEF avser att dels stöda LCK i sin helhet, dels koncentrera sig kring Atemo-projektet.

Beträffande fler missionärer meddelade delegaterna att man i styrelsen behandlat denna fråga och om Gud så vill, så sänder vi ytterligare arbetare till Kenya.

Överläggningarna fördes i en god anda och båda parterna var nöjda med mötesdagen på Itierio. Arbetet i Kenya hade tidigare besökts av förra föreståndaren Anders Gustaf Stjernberg. Redan våren 1963, innan missionärerna reste ut, var han i Kenya. På hösten 1965 gjorde han ett andra besök i Kenya.

Uppgörelse mellan fyra parter

Atemo-projektet var en uppgörelse som berörde fyra parter. Det var i första hand missionen och kyrkan men även bygden kring Atemo och

sist, men inte minst, BV. Vi skall här teckna en snabbskiss av utvecklingen kring Atemo-projektet enligt tillgängliga dokument.

SLEF: Redan i ett tidigt skede, hösten 1964, frågar missionen LCK om hur kyrkan ser på SLEF:s fortsatta arbete. Bör SLEF ha en egen station? Var?

LCK: Kyrkan svarar på SLEF:s förfrågan och rekommenderar ett luo-arbete jämsides med Maragoli. Det definitiva svaret på SLEF:s fråga ger kyrkan vid sitt ExCom sammanträde i mars 1966. "Beslöts att hos den finska missionen (SLEF = förf. anm.) fråga om den är beredd att taga ansvar för missionsarbetet inom Luo-området. Beslöts vidare att hos missionen anhålla om att missionär Klemets ansvarar för S.Nyanza (Luo-området, förf. anm.) med omedelbar verkan." Härmed hade kyrkan svarat på SLEF:s fråga på ett klart och entydligt sätt. Visserligen var SLEF:s båda manliga missionärer just nu bundna till andra uppdrag inom LCK men framtiden var utstakad: SLEF till Luo-området.

Atemo: Vi har i ett tidigare avsnitt av Atemo-projektet följt med bygdens folk, kring Atemo bykyrka, då deras "wazee" (de ledande gamla) under hövdingens ledning delade bygdens allmänning mellan skola och missionsstation. Helt naturligt hälsades SLEF:s planer på att bygga ut deras lilla bykyrka till en centralort inom Luo-området med glädje och stora förväntningar. Det lutherska arbetet, som redan fanns inom luo-stammen, var i behov av en sådan stödjepunkt. Nu var LCK och SLEF överens om att luo-arbetet skulle stärkas.

BV: Det har upprepade gånger i detta arbete framgått att BV i första hand avsåg göra sin missionsinsats i Kenya inom kisii-stammen. Arbetet utvecklades i princip enligt de uppgjorda planerna. Samtidigt kom man även i kontakt med andra stammar, icke kisiier, i vissa gränsområden. En sådan verksamhet uppstod genom naturliga kontakter med luo-stammen, som ju är en av grannstammarna till kisierna. På detta sätt vidgades BV:s verksamhetsområde mer eller mindre utanför deras ursprungliga planer. Detta förde med sig nya problem: Hur skulle personalfrågan lösas inom BV om nya områden togs med i det växande arbetet? Kunde man räkna med någon annan missions insats i det numera omfattande arbetet? Vilken och varifrån?

Nu var SLEF, LCK och folket kring Atemo redo att gå in för det vi

kallar Atemo-projektet. Hur ställde sig BV till detta? Det var ju från början deras arbetsområde. Efter överläggningar mellan BV och SLEF var man överens om att SLEF kunde inleda sitt planerade Atemo-projekt.

Detta var en viktig fråga inte enbart för BV utan även för SLEF, som nu var den nya parten i arbetet inom LCK. Det fördes regelbundna överläggningar mellan BV och SLEF. Än i Stockholm, än i Helsingfors. I maj 1966 möttes de två i Stockholm. Om detta möte berättar SLEF:s styrelseprotokoll av den 20 maj 1966, par. 5, följande:

Föreståndaren gav en rapport över läget i Kenya samt om sina överläggningar med Bibeltrogna Vänners ledning i Stockholm den 17.5. Härav framgick bl.a. att BV i Sverige godkänt planerna på att föreningen inleder arbete bland Luvu-folket (luo-folket, förf.anm.) i Kenya. Meddelades att prosten Alpo Hukka besöker Kenya i augusti.

Härmed var alla fyra överens om att SLEF:s Atemo-projektet kunde starta och utvecklas vidare.

3 UTBYGGNAD AV ATEMO

”Luo-memorandum”

Starten blev inte så snabb inom alla delar av projektet som man hade räknat med. Visserligen fick man åsnestigen Ringa-Atemo i skick, så att man i allmänhet kom fram med bil. Bron över den ofta vattenrika ån blev klar – och skolbygget, en lågstadieskolan på allmänningens nedre del, kunde tas i användning i början av år 1968. På missionens egentliga område, allmänningens övre del, hade vi inte haft möjlighet att genomföra allt vad vi önskat. Av SLEF:s två manliga missionärer var jag själv upptagen med LCK:s administration, regelbundna besök i Maragoli och allt flera besök i Luo-området. Klemets åter var bunden till sina uppgifter på Itierio station och inom olika projekt för LCK. Men arbetet måste gå vidare. Atemo-projektet skulle förverkligas.

Alla arbetare på Luo-området, de vi inom LCK benämner predikan-

ter och övriga Atemo-bor kom i tidig morgonstund till den gröna slätten på Atemo. Vi höll morgonandakt med särskild bön om att Gud skulle leda arbetet på Atemo och välsigna Atemo-projektet. För dessa våra bröder, även kvinnor och barn från bygden var på plats, presenterade Sven Klemets hur vi hade tänkt oss arbetet.

Atemo station skulle inte springa fram inför folkets ögon med dessa som åskådare. Nej, alla skulle vara med och bygga Atemo. Afrikanen är inte främmande för lagarbete. Tvärtom visade det sig att denna metod hälsades med glädje. Frivilliga ställde upp. Här frågades inte efter pengar men efter arbete. Vad kan vi göra och var skall vi börja? "Jatelo" (ledare), visa oss hur vi skall göra. Vi skall göra det tillsammans!

Atemo-projektet hade som huvudprincip: Guds ord i första rummet. Det utformades så att vi varje dag, då vi kunde samlas på tomten, anslog en tredjedel av dagen för bibelstudier, samtal, bön och sång. En underbar tid för oss alla.

Praktiska arbeten fanns det gott om. Hela området skulle förses med stängsel. Samtidigt planterades cypresshäckar, ett antal träd och buskar. Arbetslagen var entusiastiska. Ett tillfälligt förrådshus, med väggmaterial av plåt, uppfördes. Där kunde man uppbevvara byggnadsmaterial och verktyg. Detta förrådshus, som senare togs bort, utgjorde samtidigt en god övernattningsplats för oss missionärer. Det visade sig att även dessa tillfälliga övernattningar var en del av lagarbetet. Ett första bostadshus började byggas i början av år 1968. Det visade sig att arbetet fördröjdes och Klemets med familj var på våren 1968 inställd på hemresa. Arbetet på den första missionärbostaden fortsatte för en tid efter Klemets hemresa men efter en tid beslöt vi göra ett uppehåll med byggandet. Vi skulle invänta familjen Klemets.

Läraryporet Jorma och Brita Iiskola, Pyttis, hade vid kallelsen från SLEF förklarat sig villiga att resa ut till Kenya. Kyrkans upprepade anhållan om flera missionärer från såväl BV som SLEF bidrog givetvis till att nya missionärer kallades.

Enligt konstitutionen måste presidentval ske vart fjärde år. Det var undertecknad, som det stormiga året 1964, valdes till första president i den självständiga kyrkan. Nu skulle nyval förrättas. Allt detta sammanföll med familjen Norrbacks hemresa för en längre tid. En femårs peri-

od var till ända. Till ny president för LCK valdes pastor James O. Nchogu för en period av fyra år. Han var förtrogen med LCK:s administration.

I mars 1969 upptogs byggnadsarbetet ånyo efter familjen Klemets återkomst till Kenya. Vattenanläggningen byggdes samtidigt och den 18 augusti 1969 flyttade familjen Klemets till Atemo. Familjen Norrback reste till hemlandet i september 1968 för en längre viloperiod.

Luo-folket tyckte att Atemo-projektet var i behov av större aktivitet från kyrkans sida. Det var uppenbarligen så, att LCK, som utgjorde en stor majoritet av kisiier, i första hand koncentrerade sig på arbetet inom sin egen stam.

Detta gav anledning till ett visst missnöje bland luorna. Dethär kom slutligen till uttryck i ett dokument kallat "Luo-memorandum" (Luo-skrivelsen). I det följande skall noteras några huvudtankar i detta dokument.

SKRIVELSE FRÅN SOUTH NYANZA TILL PRESIDENTEN FÖR LCK

ATEMO 9/6/69 Vi, medlemmar av den lutherska kyrkan i South Nyanza, vill härmed uttala vår tacksamhet till vår respekterade kyrka, som har sett till våra behov

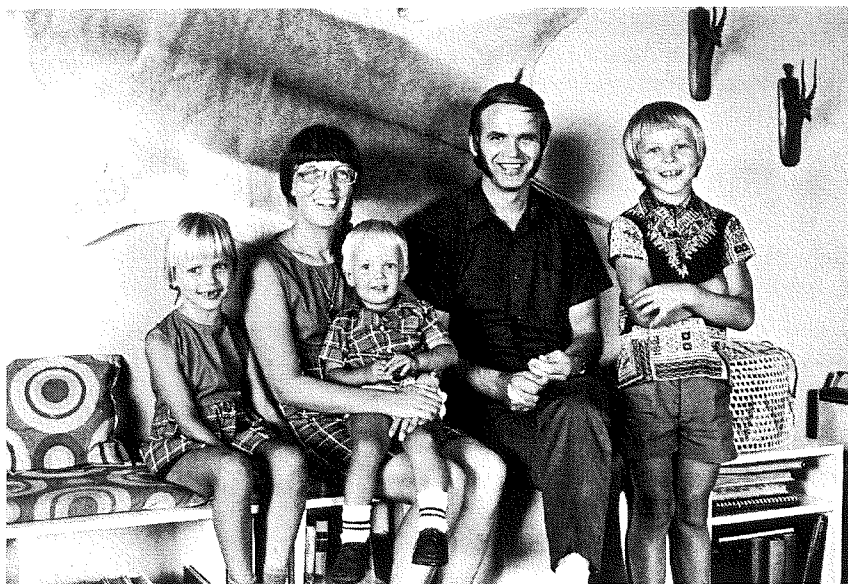
Vi ser att kyrkans tankar, uttryckt i ExCom protokoll, 4/3/66 och 15/66, har förverkligats

Herr President och kyrkans Generalsekreterare vi emotser större aktivitet från kyrkans sida, om vi skall bli delaktiga av den utveckling luo-folket har rätt till

Vi hoppas att vi tillsammans kan planera för framtiden och inte endast för en missionsstation --- Vi åberopar våra rättigheter enligt kyrkans konstitution i första hand den del som berör ExCom, det är nummer 8 b, c, d, h, och j --- Det är likvärdiga rättigheter i ExCom vi avser

För luo-folket
Pastor Richard Otieno Olak

Uppenbarligen kände sig luorna missgynnade inom kyrkans adminis-

Familjen Iiskola på Atemo 1974.

tration. Det var få medlemmar i ExCom, som förde deras talan. Givetvis återspeglades denna, enligt luorna orättvisa behandling, inom olika sektorer av kyrkans arbete.

“Luo-agreement” (överenskommelsen)

Det finns mer än en orsak till Luo-skrivelsens tillkomst och att den sändes till kyrkans ledning. För att förstå detta måste man gå tillbaka till år 1968. I ett antal dokument och protokoll från 1968-1969 finner vi en del spänningar inom LCK. Eftersom Luo-området och arbetet bland luo-folket är med i denna process, så är även SLEF med i denna utveckling.

I september 1968 skriver president James O. Nchogu brev till SLEF i Helsingfors. Han börjar med att hänvisa till ett ExCom protokoll:

Avsikten med detta brev är att informera er om det förslag ExCom omfattade på sitt möte den 28 augusti 1868 (sic!). Förslaget: att i enlighet med brevet från Finland (SLEF, förf. anm.) av den 7 sept. 1964 och de synpunkter som framfördes vid mötet mellan en delegation för finska missionen och LCK den 15.12.68.

Representanterna från SLEF var inte i Kenya år 1968. Delegationen besökte Kenya 1967, vilket kan ses i tidigare ExCom protokoll. Kyrkan föreslog vid det mötet att SLEF skulle koncentrera sitt arbete inom Luo-området och Maragoli. Det är kyrkans tidigare förslag, som framfördes vid SLEF:s besök i Kenya 11.12.67, som ExCom senare behandlat.

Brevet till SLEF understryker att LCK står fast vi alla tidigare gjorda beslut i ärendet. SLEF skulle övertaga ansvaret för Luo.-området. Man kan undra hur en fråga av denna art togs till behandling i ExCom, då vi sett att ärendet behandlats upprepade gånger, med samma resultat, börjande från 1964? Vi går vidare i handlingarna kring denna fråga och finner kanske ett svar på ovan ställda frågor?

Vi skall ännu notera några punkter i ovan nämnda brev:

Missionen bör svara för löpande utgifter inom nämnda områden. Detsamma gäller finansiering och personal.

ExCom önskar göra det klart, att om detta förslag godtages och förverkligas: ExCom för LCK kommer även i fortsättningen att inneha ledningen av de två missionsfälten.

Beslutet är klart och entydigt: SLEF skall svara för "löpande utgifter inom nämnda områden" och ledningen förblir hos LCK.

Det var inte enbart ute i Kenya man uppvisade aktivitet. I hemlandet konstaterade man att kyrkans anhållan om SLEF:s koncentrerade uppgifter inom Luo-området och Maragoli krävde ökat ekonomiskt ansvar på fältet i Kenya. Hos LVF:s finska nationalkommitté hade man anhållit om direkt understöd för Atemo-projektet. Nämnda kommitté hade uttalat sitt intresse för ett eventuellt bistånd.

En rapport från fältet, sammanställd av missionär Norrback, upplästes. Rapporten upptar bland annat presidentvalet den 21.02.68 då pastor James O. Nchogu valdes till ny president för

Richard Otieno Olak.

LCK. Sven Klemets hade sammanställt en rapport över missionens kassa ute i Kenya. Rapporterna föranledde inte några nya beslut.

Familjen Sven Klemets anlände till hemlandet den 24 maj 1968 och familjen Norrbacks hemresa beräknas till den 21 september 1968. Anhållan om arbetstillstånd för Maj-Len Åbonde hade försenats så att hennes utresa kunde ske tidigast i september 1968.

Vi återkommer ännu till president James O. Nchogus brev av den 28.09.68. Brevet utgör, som vi redan konstaterat, ett förnyat förslag från LCK att SLEF tar fullt ansvar för luo-arbetet. "Förnyat" i den meningen att samma ärende behandlats i olika repriser under åren med början 1964. Nu hade man i ExCom beslutat skriva "missionfi-elds" (missionsfält, plur.), vilket senare ledde till oväntade reaktioner från BV. Direktör Helge Hildén skriver:

Hjärtligt tack för ert brev av den 28.09.1968. Vi har genom våra missionärer Gustav Norrback och Sven Klemets fått goda infor-mationer om arbetet inom LCK.

Vi förstår att utvecklingen går snabbt framåt inom många olika sektorer. Styrelsen för SLEF ser inte några hinder för att åtaga sig ett speciellt ansvar för behoven inom luo-distriktet från 1969.

I detta svar förklarar sig SLEF villig att åtaga sig ansvaret för det fortsatta lutherska arbetet inom Luo-området. Eftersom det senare uppstod olika meningar om kyrkans och SLEF:s samarbete inom Luo-området har vi orsak att ännu en stund följa detta spår. Hur gick det sedan?

I ett brev 01.02.1969 meddelar SLEF genom direktör Helge Hildén LCK bland annat följande: familjen Klemets återvänder till Kenya, LCK, 16.02.69; vi kommer att koncentrera oss på arbetet inom Luo-området; p.g.a. dessa orsaker bör Klemets flytta till Atemo.

Härmed var SLEF redo att placera såväl missionärer som den rent ekonomiska satsningen på Atemo-projektetet inom Luo-området. Detta skulle ske inom ramarna för LCK. Samtidigt har SLEF från början varit helt överens med LCK om att allt ekonomiskt bistånd till arbetet inom Luo-området går genom LCK:s kassa. Sålunda har regelbundet stöd till LCK:s administration, skolor och undervisning, sjukvård m.fl. viktiga sektorer inom kyrkan ingått i såväl LCK:s som SLEF:s budgeter. Missionärerna har arbetat inom LCK på olika platser, inom olika sektorer i enlighet med kyrkans behov. Missionärerna från SLEF har också kontinuerligt arbetat inom LCK med uppgifter utanför det vi kallar Luo-området. Faktum kvarstår att Atemo-projektetet mottagit huvudparten av missionens insatser inom LCK. Allt i enlighet med det vi kallat Atemo-projektetet.

Missionsfält (missionfields) var kyrkans benämning på olika geografiska områden inom den av LCK utbyggda verksamheten. I en skrivelse 11.04.1969, då delegater från SLEY besökte LCK, finns även följande text:

— — församlingarna har vuxit och fordrar mera uppmärksamhet. På grund av detta har kyrkan övervägt att arbetet i första hand skulle bli indelat i missionsfält. Det vill säga att varje missionsällskap ansvarar för ett eller flera områden enligt behov. I enlighet med detta har kyrkan tilldelat missionen från Finland (SLEF förf. anm,) ett speciellt fält. Missionen från Finland är således ansvarig för missionsarbetet inom Luo- och Maragoli-området räknat från detta år 1969.

Ovan nämnda memorandum var utarbetat och utskrivet av kyrkans president, pastor James O. Nchogu, vice president, pastor Jeftha Michoro och generalsekreteraren, pastor Daniel Ogetii. Daterat 21.03.1969.

Det måste finnas en orsak att såhär mångordigt redogöra för det vi kallar luo-agreement. Orsaken är den att SLEF under åren som följde fått utstå oberättigad kritik för sin insats i Luo-området. Vad går kritiken ut på? Det finns två huvudpunkter. För det första anser man att SLEF har favoriserat luorna och luo-arbetet genom att koncentrera en större del av sitt ekonomiska stöd till Luo-området. Detta har skett enligt LCK:s önskemål.

För det andra anser man också att SLEF avsiktligt stimulerat en luornas strävan till en viss självständighet inom LCK. SLEF har aldrig befatat sig med dylika strävanden, och inte noterat sådana inom Luo-området.

Luo-överenskommelsen har fått en fullständig utredning genom missionär Sven Klemets. Han har sammanställt ett dokument, som är heltäckande och beskriver detaljerna tillfullo.

Strategi

Atemo-projektetet följde från början en bestämd strategi. Vi ställde oss frågan: Vad vill vi med Atemo-projektetet? Vad är målsättningen och

hur förverkliga densamma? Missionär Sven Klemets har träffande, i ord: svart på vitt, beskrivit huvudtankarna i denna strategi:

Ordet "Atemo" betyder: jag försöker. Redan när de första riktlinjerna uppdrogs för arbetet på Atemo betonades att evangelisationsarbetet skulle få en framskjutande plats. "Atemo försöket" skulle bli ett försök att nå flere med evangeli budskap. Detta budskap skulle predikas både i ord och gärning.

Det skulle inte bli något försök med oprövade arbetsformer: evangelipredikan, undervisning och sjukvård skulle bli de media med vilka vi försökte nå luofolket med budskap om den korsfäste och uppståndne Frälsaren.

Detta betyder att SLEF fortsättningsvis ville bedriva missionsarbetet, klart markerat, på Skriftens och bekännelsens grund. Detta är ju ingenting nytt för evangelisk-luthersk tro och lära. Evangelisation, undervisning och sjukvård är traditionella vägar att nå ut till människor på missionsfältet. Atemo-projektet innebar givetvis en omfattande verksamhet inom den rent praktiska sektorn. Vi har redan stiftat bekantskap med väg- och brobyggen, skol- och bostadsbyggen, vattenanläggning och på själva området fortsatta planeringar och utbyggnader för det dagliga livet på en missionsstation. Vi strävade till att alltid hålla målsättningen i sikte och kontinuerligt göra utvärderingar och kritiskt granska vårt arbete. I ett tidigare avsnitt har vi redan betonat att Atemo-projektet skulle utföras genom lagarbete. I samarbete med de lokala krafterna skulle målsättningarna förverkligas enligt ovan uttalad strategi.

Luo-arbetet blev för SLEF en fortsättning av det arbete BV hade påbörjat för ett antal år tillbaka. Vi har i tidigare avsnitt nämnt ett antal platser där lutherska kyrkan hade sina medlemmar. T.ex. Mititi, Nyagowa, Samanga och Othoro. Platserna ligger inom Luo-området. En del av dessa platser hade redan lämnat "by-kyrkostadiet" och utgjorde en församling. En församling består av en huvudort med ett antal bykyrkor inom sitt verksamhetsområde. Det fanns församlingar av varierande storlek. En församling bestod av några tiotal medlemmar, en annan av mera än hundra medlemmar. Ofta var majoriteten

av en församling barn och ungdomar. Barnen är morgondagens folk och detta gav anledning till att barn- och ungdomsarbetet fick en framskjutande plats i vår verksamhet. Det visade sig att vår evangelisationsuppgift blev av två slag. Dels gällde det att stärka församlingarnas ofta bräckliga andliga tillväxt, och dels kallades vi till nya byar och nya uppgifter där det gällde att börja från början. Vi konstaterade att "skörden är mycken och arbetarna få" (Matt. 9:37).

I Evangeliföreningens jubileumsskrift *Evangeliföreningen 1873-1973* ingår en artikel om SLEF:s tio första år i Kenya. I artikeln, skriven av Sven Klemets, kan vi läsa följande:

Den viktigaste grenen missionsarbetet är och förblir evangelisationen. I evangelisationsarbetet vilar huvudansvaret på prästen. Prästens ställning på missionsfältet är dock en helt annan än vad den är i den gamla kristenheten. En präst har hand om flera byar eller predikoplatser där små församlingar bildats. I dessa byar är det oftast en evangelist eller predikant som har hand om verksamheten.

I samma artikel konstaterar Klemets att "i LCK finns i dag ett tiotal infödda präster och ett 50-tal evangelister". Vi talar här om hela kyrkan. Inom det egentliga Luo-området var prästernas antal två. Det var verkligen orsak att driva ett vad vi redan kallat "team-work" för att arbetet skulle gå vidare. Det är viktigt att såväl missionärerna, som missionsfolket i hemlandet, inser att evangelisation och kristen verksamhet i övrigt ingalunda kan, än mindre behöver, följa mönster från missionens hemland. Likväl binder starka band samman missionsfolk i Finland och våra bröder och systrar i Kenya.

Vi var från början ovissa om huruvida vi skulle räkna med någon form av sjukvård på Atemo eller inte. Visserligen var även den sektorn med i vår allmänna strategi, men framtiden skulle, som vi då föreställde oss, få utvisa hur det kunde bli med denna fråga. Sjukvårdsarbete upptogs senare på programmet inom Atemo-projektet.

Jag vill här citera missionär Sven Klemets, där han i en artikel i boken *Bara en vanlig missionär* skriver under rubriken "Glimtar från 16 år i missionens tjänst" såhär:

Sjukvården en viktig arbetsform

När vi planerade att bygga missionsstationen Atemo var vi mycket osäkra på om vi skulle ha någon sjukvård där. Det var en vacker vinterdag i Ömossa Gustav Norrback och jag gjorde kostnadsberäkningar och förslag som sedan omfattades av föreningens styrelse.

Tyngdpunkten av arbetet skulle koncentreras på evangelisation. Det var vi ense om. Maj-Len Åbonde (sedermera Onditi) hade då redan rest ut men hade tillräckligt med arbete inom sjukvården på Matongo. Vi ville se tiden an. De kom med anhållan om att vi skulle öppna en klinik. Till att börja med kom Maj-Len en gång i veckan och hade sjukvårdsmottagning i församlingens (församlingsgårdens; författarens anmärkning) matsal. Dessa mottagningar blev så välbesökta att vi insåg att ett verkligt behov av sjukvård fanns.

De olika delarna i Atemo-projektet växte fram på ett naturligt sätt. Tiden fick utvisa i vilken riktning utvecklingen skulle gå men oförändrad var grundtanken i hela projektet: evangelisation. Det visade sig senare att sjukvårdssektorn fick en stor betydelse för Atemo-projektet. De kringliggande byarna fick genom kliniken på Atemo en första kontakt med den intensiva verksamheten på Atemo.

Den tredje sektorn av traditionell missionsverksamhet, skolor och undervisning, var ställd på framtiden. Vi hade en av våra missionärer på läroverket på Itierio, Majgret Stjernberg, där hon undervisade. Hon stannade kvar på Itierio hela sin arbetsperiod på fältet.

På Atemo fanns, såsom beskrivits en byskola, som var i stark utveckling. De nya lokaliteterna, som SLEF byggde för skolans räkning, drog till sig stora skaror av barn. Vi vet att en skola är ett utmärkt missionsfält. Det blev därför, såsom i många andra byskolor, goda möjligheter för våra medarbetare, predikanterna, att leda undervisningen i kristendom i skolan på Atemo. SLEF har inte varit någon skolmission i egentlig mening. Det var en fråga för framtiden huruvida SLEF skulle inleda skolarbete i egentlig bemärkelse. Längre såg det ut som om det skulle förbli uteslutet. Men det kom nya tider, med nya strömningar i samhället, och det blev aktuellt med någon form av egen skolverksamhet. Nu gällde endast begränsade insatser i byskolorna allt efter tillgång på

arbetskraft. Skolornas ledning, lärarkår med rektor i spetsen, var i allmänhet mycket positiv till den hjälp de kunde få med undervisning i kristendom.

Sven Klemets skriver i sin rapport över Atemo-projektets vidare utveckling, På ditt ord – Kenyamissionen 1963-1983, att antalet elever vid denna tidpunkt ökat till ca 500 barn. Ute i byarna fanns det skolor, vilka uppförts under ledning av LCK tillsammans med bysamhället, där den lutherska kyrkan hade alla möjligheter att leda kristendomsundervisning och evangelisera i vanlig bemärkelse. På dessa platser ökade medlemmarna i församlingen i rask takt. Det var inte enbart barn och ungdomar som undervisades och döptes, även föräldrarna drogs med i kyrkans arbete. Dopklassernas antal ökade och församlingen växte. I en del byar blev den lutherska församlingen en tillgång för hela bygden.

Byggnader på Atemo station

Vi har redan talat om den första början på Atemo-projektet. Det var i första hand fråga om tomtmark, vägbyggen, broar över vattendrag och skolbyggnad för byskolan på Atemo. Allt detta utfördes ju utanför den egentliga stationstomten, den övre halvan av byns allmänning, och det var först 1968 det första bostadsbygget tog vid.

Redan under de första tiderna ute i Kenya konstaterade vi att det fanns behov av utbildning av våra medarbetare. Den kristna läran var hos många av våra medarbetare, predikanter eller evangelister, svag. Detta ledde till att vi i kyrkan beslöt gå in för en fortsatt skolning av dessa våra medarbetare. Vi kan här dra oss till minnes att redan vid de första "spadtagen" på Atemo tomt anslogs tid för bibelstudium och undervisning. Det var från början klart att vi inom denna sektor skulle koncentrera vår verksamhet. Nu var tiden inne för grundligare kurser och vi var i behov av lokaler för denna verksamhet.

Vi beslöt bygga ett kurscentrum på Atemo. I första hand tänkte vi på en gudstjänstlokal i väntan på en kyrka. Men även andra utrymmen togs med i planerna. En sovsal, en matsal och ett kök togs med i pla-

nera för nybygget. Det visade sig senare att alla dessa utrymmen var av stor betydelse för den fortsatta verksamheten. Kurscentret öppnades 11.11.1969 av presidenten pastor James O. Nchogu. Det var i första hand predikanter och medhjälpare av olika slag som skulle kallas till kurser. I byggnaden finns en större samlingsal. Den användes till en början för två ändamål. Under många år av kursverksamhet har salen tjänstgjort som ett utmärkt klassrum. Under ett antal år, innan Atemo kyrka byggdes, har den tjänstgjort som gudstjänstlokal på stationen.

Den intensiva kursverksamheten på Atemo station har fortsatt från de allra första tiderna. Det är i första hand predikanter och präster som kallats till dessa kurser, vilket vi ovan nämnt. Söndagsskollärare, barn- och ungdomsarbetare, ledare inom kvinnoarbetet och andra verksamhetsformer har sedan dess regelbundet samlats på kurscentret på Atemo station.

Kurscentret blev en enhet som erbjuder kursdeltagarna såväl undervisning som mat och logi. Utan överdrift kan man kalla kurscentret på Atemo för "hjärtat i Atemo-projektet". Någon motsvarande "all-aktivitets-gård" fanns inte under dessa år på annat håll inom kyrkan. Helt naturligt var det med en viss förvåning man inom övriga delar av kyrkan såg på denna del av det vi känner som Atemo-projektet.

Efter ett längre uppehåll i hemlandet återvände familjen Norrback till Kenya 1970, till Atemo. Under vistelsen i hemlandet hade LCK, efter att fått besked om vår utresa, kallat mig till posten som LCK:s generalsekreterare. Det blev än en gång för mig att sätta mig in i kyrkans centrala administration. Uppgifterna var delvis bekanta från de tidigare åren av arbete inom kyrkans ledning och administration, 1964-1968.

Kliniken byggdes 1971

De sjukmottagningar Maj-Len Åbonde hade inlett på Atemo samlade många hjälpbehövande. Det stod klart att en klinik var av nöden och därmed påbörjades ett klinikbygge redan i början av år 1971. Kliniken blev färdig redan samma år och togs i användning på hösten. Officiellt

öppnades kliniken den 15 mars 1972 av riksdagsman James Bori. Han uttalade folkets tack för både det andliga och sociala arbete som utfördes på Atemo.

Maragoli 1969-70

Församlingsarbetet inom Maragoli levde vidare. I en rapport från Sven Klemets kan vi notera följande:

LCK:s styrelse erbjöd vid början av 1969 en präst från kisii-stammen. På grund av stammotsättningarna vägrade dock församlingen att ta emot honom. Undertecknad blev ansvarig även för Wasundi församling.

Regelbundna gudstjänster har hållits på fyra platser. Två av de verkamma predikanterna har besökt Matongo bibelskola.

Kurs för predikanterna hölls på Wasundi i april 1970. En yngling från Maragoli studerar teologi vid Makumira i Tanzania. ---

Olika problem inom församlingen tycks dock ta bort välsignelsen från församlingen

Kortare kurser för predikanterna i Luo och Maragoli har hållits i juni 1969 och januari 1970. Tre dagar i veckan samlar predikanten James Bolo den vuxna befolkningen för läs- och skrivundervisning.

Atemo 23/5/70

Sven Klemets

Rapporten visar att SLEF fortsättningsvis kände sitt ansvar för det problemfyllda Maragoli. Det framgår av rapporten att församlingen på Wasundi avvisade LCK:s erbjudande om en präst. Av detta förstår vi att det fanns spänningar mellan LCK:s ledning och den lutherska församlingen i Maragoli. Det oaktat var kyrkan villig att förordna en präst till Wasundi. Sakramentsförvaltningen inom Wasundi församling kom därför att skötas av olika präster. Långt senare fick Wasundi sin egen präst, en man från luyia-stammen.

SLEF kände även sitt ansvar för de enskilda bykyrkorna och gav därför ekonomiskt stöd för byggande av för gudstjänstbruk lämpliga kyrkor. I allmänhet följdes den principen att missionen byggde, om den lokala församlingen anskaffade tillgängligt material på platsen såsom sand och sten och sedan deltog i byggnadsarbetet. Missionen stod för takplåten, cementen, spikar och annat som man måste inhandla på annat håll. Samarbetet har fungerat väl.

Atemo-projektet fortsätter

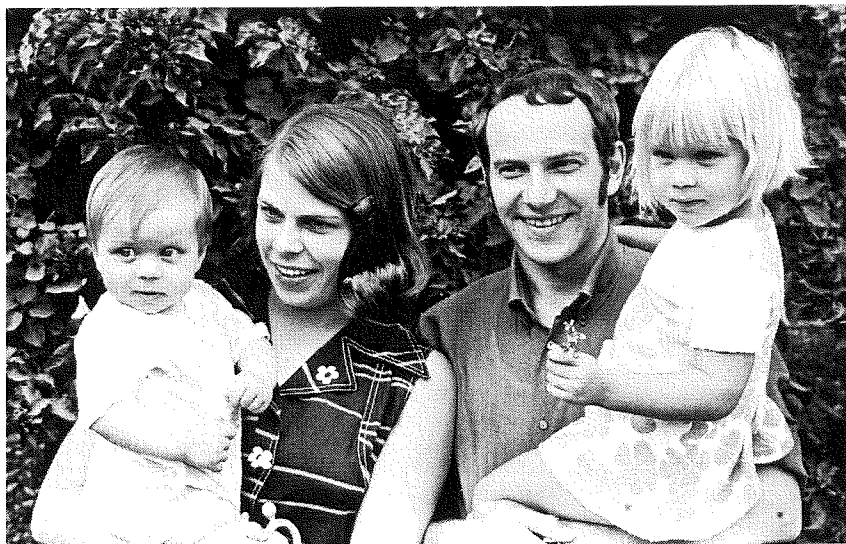
Redan 1969 uppgick SLEF:s budget för Atemo-projektet till 103.000 KShs. Därtill gav missionen årliga bidrag till kyrkans centralförvaltning. Dit räknades den centrala administrationen, bibelskolan, kurser, sammanträden, resor och andra för hela LCK viktiga aktiviteter. SLEF skulle dock, fortfarande enligt kyrkans anhållan, koncentrera sitt arbete på Luo- och Maragoli-arbetet.

SLEF är en liten mission inom den lutherska världen. Det betyder även att de ekonomiska förutsättningarna för SLEF att göra någon större satsning i Kenya var utesluten. Planeringen för kyrkans missionsår, 1970, beräknades inhämta en betydande vinst av vilken en del skulle tillfalla SLEF. SLEF hade som insamlingsmål stannat för Atemo-projektet och kurscentrum.

Atemo-projektet förutsatte ej enbart ökad ekonomisk satsning från SLEF. Även ett ökat antal missionärer var en viktig del i helheten Atemo-projektet. Trettondagen 1970 utökades SLEF:s missionärskår med paret Jorma och Brita Iiskola. De avskiljdes i domkyrkan i Borgå samtidigt med missionärer från FMS. LCK:s återkommande begäran om ett ökat antal missionärer var den egentliga orsaken till att även SLEF sände ut nya arbetare.

Vid den här tiden blev det mera allmänt att statligt stöd för u-landsarbete kunde erhållas. Atemo-projektet fick besök av vårt lands utrikesministeriums representant, Kalervo Siikala, som ställde sig positiv till ett stöd för Atemo-projektet.

Vid sitt besök i Finland framförde pastor Olak önskemål från LCK

Familjen Sandberg på Atemo 1974.

och nämnde följande: 1) stöd för kyrkbyggen ute i församlingarna inom Luo-området 2) nya missionärer 3) praktisk-teknisk skola inom Atemo-projektet. Detta förverkligades något senare. SLEF kunde meddela att missionärsparet Boris och Iris Sandberg förberedde sig för utresa till arbetet i Kenya följande år..

Pastor James O. Nchogu besöker SLEF och inbjuder till LCK:s 25 års jubileum. Samtidigt kunde SLEF fira missionens tioåriga verksamhet i Kenya. Sammanträde hölls den 28 juni 1973.

Styrelsen beslöt vid sitt sammanträde i november 1973 följande:

1) Förorda ett förslag från missionärskonferensen (missionärernas på fältet regelbundna arbets- och personalkonferenser; förf. anm.), förslaget utarbetat av Jorma Iiskola, att SLEF:s upptar skolverksamhet på sitt program inom Atemo-projektet.

2) Sven Klemets gavs i uppgift att bygga kyrkan på Atemo. Kyrkan har ritats av Jorma Iiskola. Missionär Iiskola fortsatte med det ovan nämnda skolprojektet och verksamheten upptogs på

en plats intill Atemo station. Skolan bär namnet Abongo Dhoga.

3) Atemo kyrka, stått till sin yttre form, väl fylld varje gudstjänst, är ett bevis på Atemo-projektets tillblivelse och utveckling. Målsättningen "Guds ord i första hand" har under årens lopp kommit till uttryck i redan nämnda intensiva kursverksamhet, bibelstudier, barn- och ungdomsarbete och i arbetet bland kvinnorna ute i byarna kring Atemo.

Atemo-projektet hade fått en god början. Några större problem uppenbarade sig inte och arbetet kunde gå framåt i den takt vi hade räknat med.

LCK visade all välvilja, och goda och bestående kontakter med LCK:s ledning var oss till stor hjälp. Men även SLEF:s ledning i hemlandet gav oss det förtroende vi behövde och var i princip snara att behandla våra förslag och bevilja det vi var i behov av. I allt en lyckosam inledning på projektet.

4 KURSVERKSAMHET MED MEDARBETARNA

Vi har i denna redogörelse över SLEF:s tio första år i Kenya och särskilt i redogörelsen för Atemo-projektet, återkommit till kurscentret och kursverksamhet. Det har sina förklaringar. Det kan vara på sin plats att här ännu återvända till nämnda fråga och litet närmare presentera detta kursarbete.

LCK hade vid denna tid, då Atemo-projektet tog sin början, en väl fungerande bibelskola på Matongo station. Bibelskolan saknade resurser att utvidga sitt arbete så att ett större antal elever kunde få plats i de olika kurserna. Genom pastor Josef Imberg, bibelskolans rektor under många år, var verksamheten intensiv och grundlig. Ett stort antal läroböcker för arbetet på bibelskolan utarbetades av rektor Imberg. Men behovet av undervisning var stort och av den orsaken gavs kursverksamheten på Atemo stort utrymme. Undervisningen på bibelskolan försiggick på engelska eller swahili. Rektor Josef Imbergs många läroböcker skrev han på swahili.

Kurserna var i allmänhet avsedda för olika kategorier av medarbete-

re ute i församlingarna och bykyrkorna. De ofta återkommande medarbetarna utgjordes av predikanterna och deras medhjälpare. Andra kurser ordnades för söndagsskollärare och ledare av barn och ungdomar. Samhället utgöres till stor del av ungdomar. Därmed var det naturligt att även Atemo-projektet tog med ett omfattande ungdomsarbete i sitt program.

Den afrikanska kvinnans uppgift är stor. Hon har ansvar för hemmet, maten, vattenhämtningen, insamlandet av ved, rensa och bruka åkern och att föda barn! Mera kan hon inte hinna med. I ett tidigt skede samlade Linnea Klemets, min hustru Märta och senare anlända missionärer kvinnorna till regelbundna kurser på stationen. De fick lära sig sticka och sy. Därtill gavs undervisning i många andra ting för kvinnorna. Guds ord hade sin del i programmet då kvinnorna samlades.

Ännu en kategori av medarbetare måste nämnas. Varje församling och varje bykyrka har sin ledningsgrupp. Den är mycket viktig. Ofta hör man "de gamla", med rätta, det är de gamla som leder i byn eller församlingen. "De äldste" är ett annat uttryck för samma sak; något av: församlingsråd. Det fanns orsak att kalla dessa till kurscentrum på Atemo. Många olika frågor behandlades och kurserna tycktes vara uppskattade av deltagarna.

Det är inte en tillfällighet jag använder ordet "medarbetarna". Det har en djupare mening. I de olika kurserna var vi missionärer mottagande part i hög grad. I samtal och daglig gemenskap, med början från morgon-te till aftonmåltid, möttes vi i ett "utbyte" av tankar och föreställningar. Ibland kunde man undra vilka som fick ut mest av kurserna. Men onekligen var det just detta lagarbete som gav mest.

Kapitel IX – SAMMANFATTNING

1 INLEDNINGSSKEDET

SLEF upptog missionsarbete i Kenya hösten 1963. Landet var helt främmande för SLEF och missionärerna. Därav följde att man måste räkna med vissa problem i den inledande fasen av arbetet. Det oaktat var det med gott mod och i förvissning om Guds ledning SLEF sände ut sina första missionärer till Kenya i oktober 1963. Två likartade problem anmälde sig från början, då SLEF skulle inleda sitt arbete där. Man kan säga: det ena gav det andra.

Det första var SLEF:s bristande kunskaper om Afrika, afrikansk kultur, landet Kenya och de stora omvälvningar, som just då stod för dörren. En ny tid randades. Landet Kenya skulle förklaras självständigt den 12 december samma år. Kolonialtiden var förbi och nu skulle landets lokala befolkning träda till och självständigt leda sitt land.

Det andra problemet var, såsom redan antytts, en variant av det första. I likhet med SLEF:s okunnighet om situationen i Kenya var de första missionärerna illa rustade för sina uppgifter. Uppgifterna var vagt formulerade och missionärerna saknade den för arbetet viktiga skolningen. En missionärskurs i England, före utresan, hade varit på sin plats. Med bättre insikter om problematiken ute i Kenya och inom den nybildade lutherska kyrkan i landet, hade många svårigheter och misstag kunnat undvikas. Nu blev det enligt modellen "försök och misstag" som de första arbetarna på fältet i Kenya lärde sig att leva och arbeta i det afrikanska samhället. BV var insatt i problematiken inom kyrkan. Genom BV kunde vi ha fått en bättre kännedom om vad SLEF skulle möta.

Det tar sin tid för en missionsorganisation att upprätta och uppehålla goda och fruktbara kontakter till det samhälle och till de människor där arbetet skall utföras. För SLEF var det afrikanska samhället någonting helt okänt och man måste med stor omsorg behandla de oundvikliga problem, av olika slag, som för båda parterna kunde vara av känslig

natur. När man långt senare, med facit i hand, läser brevväxlingen mellan SLEF och LCK, och samtidigt studerar protokolltexterna på respektive håll, så finner man att båda parterna iakttog en försiktig hållning i alla avseenden. Man ville lära känna varandra innan några större frågor upptogs till behandling. Det visade sig snart att detta var en klok inställning såväl från kyrkans sida som från missionens. Det kom tider då även de svåra frågorna måste behandlas och få ett svar. Den tiden kom senare.

Det visade sig att SLEF och dess missionärer på förhand hade getts bestämda uppgifter i Kenya. Visserligen var såväl mission som missionärer informerade om detta förhållande, men det är uppenbart att informationen om det kommande arbetet förblev oklar på de flesta punkter. SLEF skulle arbeta i den lilla lutherska församlingen i Maragoli. Det visade sig att Maragoli, vid denna tidpunkt, hade mycket oklara och tidvis ansträngda relationer till LCK. Maragoli ligger rent geografiskt närmare 200 km från den lutherska kyrkans centrum i Kisii högland. Det är lätt att förstå hur problematiskt det måste ha varit att från Itierio leda och övervaka arbetet i Maragoli. Kontakterna med Elam Musinde var tillfälliga och såsom vi tidigare konstaterat var man inom LCK okunnig om Musindes verkliga planer.

2 INTEGRERING

SLEF:s första första missionärer hade många olika uppgifter inom LCK under första åren. Familjerna Norrback och Klemets arbetade på de två stationerna, Matongo respektive Itierio.

Vi har i kapitel VII redogjort för LCK:s utveckling till självständig kyrka och de problem detta förde med sig. SLEF, som missionsorganisation inom LCK, kunde inte undgå att involveras i denna process.

Kyrkan är en del av samhället. Detta fick vi missionärer lära oss. Här mötte SLEF det afrikanska samhället. I första hand går tankarna till arbetet ute i byarna, och visst var det där, i de dagliga kontakterna med människorna, som insikten växte. Visserligen hade redan vår korta tid i Maragoli fört med sig en del erfarenheter, men tiden där var så pro-

blematisk att någon egentlig integrering inte kunde ske. Vi var och förblev främmande för allt det vi upplevde där.

Det var inte enbart missionärerna som var med i integreringsprocessen. Även missionens ledning i hemlandet ställdes inför en stor mängd helt främmande frågeställningar. Det var inte lätt att fatta beslut i Helsingfors i frågor som var viktiga för utvecklingen inom LCK i Kenya. Därför blev det en tid av inskolning även för SLEF:s styrelse. Givetvis var missionärerna till stor hjälp för förståelsen av det som timade i Kenya.

Vi har konstaterat att det för oss européer är ytterst svårt att i större omfattning ta del av och förstå den afrikanska kulturen. Vi är och förblir främlingar i landet. Vi kan inhämta kunskaper om den afrikanska kulturen, men inte mera än så. "Känslorna" eller "upplevelserna" kommer vi aldrig åt. Detta behöver inte vara något hinder för ett gott samarbete med människorna, men det är ytterst viktigt, helt avgörande, att europén inser detta. Ju tidigare, desto bättre. De kulturella yttringar, som vi kan se och höra, förblir för oss vanligen en gåta. Det är endast skalet vi kan uppfatta med våra sinnen, innehållet är för de "invigda", afrikanerna. Det oaktat är det viktigt att lyssna sig fram i samarbetet med afrikanerna. Vi vill gärna gå in i deras problem och ge dem förslag till lösningar. Det, som för en missionär ser ut att vara en enkel lösning, är kanske för vår afrikanska broder helt omöjligt att ens tänka sig.

I ett främmande samhälle och i en främmande kultur skall vi tjäna med de gåvor Gud har gett oss – "Såsom goda förvaltare", tillägger aposteln Petrus (1 Petr. 4:10). Tjänandet på fältet förutsätter ingalunda att vi måste vara helt införstådda och fullständigt förtrogna med de där rådande betingelserna. I den tjänsten "integreras" (blir en del av) de tjänande i kultur och samhälle.

Genom de uppgifter missionärerna tilldelades inom den lutherska kyrkan, blev de alla delaktiga av den pågående processen och därmed "ackulturerade" i det afrikanska samhället. Missionärernas "inskolning" hade börjat. Den blev aldrig helt färdig, men visst gjordes det framsteg. Vi har tidigare i detta arbete talat om "tidsfaktorn" i det afrikanska samhället. För oss européer, slavar under tiden, är det omöjligt

att till alla delar "integreras" i deras naturliga rytm och levnadsmönster.

Det afrikanska kyrkolivet kan aldrig utformas på samma sätt som i Europa eller i vårt eget land. Detta förhållande är det första den nya missionären snavar över vid ankomsten till fältet. Hela frågan blir ofta invecklad och för oss obegriplig. Allt beror på vad man anser vara rätt kyrkoliv. SLEF är en av Finlands evangelisk-lutherska kyrkas missionsorganisationer. Därmed är vi representanter för kyrkan i Finland. Det betyder att vi även bär med oss ett kyrkoliv, som under tiderna utformats i vårt land. Läger vi därtill de traditioner, som SLEF i egenskap av en inomkyrklig väckelserörelse utformat, blir det ännu mera komplicerat att inordnas i det afrikanska kyrkolivet. Därtill måste vi också påminna om alla de problem som tillkommer då olika organisationer samarbetar inom samma kyrkan. Var och en med sina traditioner.

Luthersk kristendom talar om gemenskap i tron genom Ordet, de heliga sakramenten, dop och nattvard. Utöver detta, som inte kan rubbas, måste det finnas stor frihet att utforma kristenlivet. Detta kommer till uttryck även i Afrika. Samhälle och kultur är bärare av krafter, som styr inom kyrkan. Genom tiderna har många kyrkosamfund från Europa och USA gjort stora misstag i Kenya genom att utan betänkligheter införa en kyrkoordning från sitt hemland och sin hemmiljö. I de flesta fall har det slutat med splittringar och nya fristående kyrkor har bildats.

3 ATEMO

Det var av stor betydelse för SLEF och dess arbetare att LCK visade förtroende för missionen och gav oss luo-arbetet. Vi fick onekligen stora friheter att självständigt utforma projektet. Kyrkans stöd för vårt projekt gav oss råg i ryggen, så att vi även under tider av motgångar kunde arbeta vidare. Det är minst lika viktigt att missionen visar sitt förtroende för den afrikanska kyrkans ledning och respekterar dess interna beslut. Atemo-projektet kunde påbörjas och genomföras, till den del SLEF i detta skede hade planerat, tack vare de goda förutsättningar som var rådande inom LCK och luo-folkets välvilja och stöd.

”Bega kwa bega”

Det främmande uttrycket ovan är swahili och betyder ”skuldra vid skuldra”. Det var just i den andan Atemo-projektet startades och utvecklades. Det skulle till alla delar ske i intimt samarbete med den lokala befolkningen. Erfarenheterna från tiden i Maragoli hade vi i färskt minne. Vi undrade om luo-arbetet skulle bli lika problemfyllt som det vi upplevde i Maragoli. Med tacksamhet kunde vi redan från början konstatera att situationen inom Luo-området var en helt annan än den vi mötte på Wasundi i norr.

Helt naturligt hade vi missionärer lärt oss en hel del om fältarbetets villkor före vi anlände till Atemo. Vi hade fått en ordentlig grundkurs i missionslära. När vi nu med kyrkans stöd och luo-folkets öppenhet och samarbetsvilja startade Atemo-projektet, var det med god vind i seglen vi kunde gå in i arbetet.

AVSLUTNING

Då jag nu skriver dessa sista rader av detta arbete är det ännu några tankar jag ville framföra. Det gäller själva arbetet, dess uppläggning och utförande. Även författaren måste kritiskt granska det han satt till pappers. Vid en tillbakablick, med facit i handen, finner jag att mycket kunde ha gjorts på helt annat sätt och enligt andra metoder. Jag avser härmed följande:

För det första saknas en hel del, som kunde ha varit med i redogörelsen för SLEF:s tio första år i Kenya. Det gäller likväl att hela tiden avväga vad som kan tas med och vad man lämpligen kan utesluta. I detta arbete riktar jag mig till läsare, som lätt och utan grundligare förkunskaper, skall kunna skapa sig en bild av det som kan anses ha varit viktigt dessa tio första år.

För det andra finner jag längre avsnitt, som ingalunda beskriver SLEF:s arbete i Kenya, men som enligt min mening har en viktig funktion för förståelsen av fältarbetet i Afrika. Därför har dessa avsnitt fått plats i detta arbete, även om man kan diskutera vad som verkligen tjänar det bästa i detta avseende. Avsnittet om Kenyas "Land och folk" är för en oinvigd en viktig bakgrund till det som senare följer. Detsamma gäller avsnittet om "Föreställningar om Gud". Dessa avsnitt gör inte anspråk på att vara något annat än en översikt av allmän och ytlig karaktär för den läsare som saknar närmare kännedom om Afrika och Kenya. Det som förmedlas oss genom TV och radio är ofta ytterst missvisande och förleder mer än upplyser.

För det tredje vill jag understryka att vi i alla situationer måste sätta gränser för vad som kan anses berättiga till en plats i en historik och vad som måste läggas åt sidan. SLEF:s hemlandsarbete, ekonomin, rekrytering av nya missionärer och mycket annat därtill har avsiktligt lämnats åt sidan. Det är en annan uppgift att granska SLEF:s utveckling och tillväxt i hemlandet under de tio första åren av arbetet i Kenya.

Herre, låt ditt rike komma dit det icke kommit än!
Öppna väg där väg ej varit, och ge trogna såningsmän!
Samla alla folk och stammar under korsets fridsbaner!
Vi förbidar dina löften, du är Gud och ingen mer!

Sionsharpan 460:5

BILAGOR

KÄLLOR

LITTERATUR

- Andersson, J.N.D.: *The World's Religions*, 1965
- Arkkila, R.; Kiviranta, S.; Suokunnas, S.: *Jumalan lähetys*, 1990
- Beetham, T.A.: *Det nya Afrika och kyrkorna*, 1969
- Burgman, H.: *The way the Chatolic Church started in W. Kenya*, 1990
- Barret, D.B.: *Schism and Renewel in Africa*, 1968
- : *Kenya Churches Handbook*, 1973
- Chittick, N.: "The Coast Before the Arrival of the Portuguese", ur *Zamani, A Survey of East African History*, 1968
- Dahlbacka, I.: *Den evangeliska rörelsen*, 1987
- Driberg, J.H.: *The Secular Aspect of Ancestor Worship in Africa*, 1950
- Ekhholm Friedman, K.: *Den magiska världsbilden*, 1994
- Hildén, H.; Fredriksson, S.O.: *Evangeliföreningen 1873-1973*, 1973
- Hildén, S.; Klemets, S.; Norrback, G.: *På ditt ord, Kenyamissionen 1963-1983*, 1983
- Fraizer, J.G.: *The Worship of Nature, 1924-1925*
- Kenyatta, J.: *Suffering Without Bitterness*, 1968
- Klemets, S.: "Missionsarbetet i Kenya 10 år", ur *Evangeliföreningen 1873-1973*, 1973
- Koskenniemi, L.: *Evankeliumi Japaniin*, 1992
- Lundström, M.: *Afrikminnen, Sjutton år i Kenya*, 1978
- : *En öppen dörr i Kenya*, 1983
- Luther, M.: *Lilla Katekesen och Stora Katekesen*, ur *Svenska Kyrkans Bekännelseskriterierna*, 1957
- Mbiti, J.S.: *African Religions and Philosophy*, 1969 och 1994
- : *Introduction to African Religion*, 1987
- Mugambi, J.N.K.: *African Heritage and Contemporary Christianity*, 1989

Ng'eny A., Samuel K. m.fl.: *Rabai To Mumias*, 1994
Norrback, G.: *En vildmarkens vår*, 1973
Ochieng', W.R.: *A History of Kenya*, 1985
Oginga O.: *Not Yet Uhuru*, 1967
Ogot, B.A.; Kieran, J.A.: *Zamani, A Survey of East African History*, 1968
Oliver, R.: *The Missionary Factor in East Africa*, 1965
Patience, K.: *Steam In East Africa*, 1976
Peltola, M.: *Kristillisen Lähetystön Historia*, 1973
Red.komm.: *Bara en vanlig missionär, Minnesteckning över Sven Klemets*, 1994
Red.komm.: *Missionärer berättar, Missionärsminnen*, 1993
Red.komm.: *Lutheran Church Work in Kenya 1948-1973*, 1973
Red.komm.: *Kenya An Official Handbook*, 1973
Red.komm.: *Evangelical Lutheran Church in Kenya 1963-1988*, 1988
Shinnie, M.: *Ancient African Kingdoms*, 1965
Smedjebacka, H.: *Lutheran Church Autonomy in Northern Tanzania*, 1973
— : *Tjugofem år i Tanzania*, 1976
Smith, E. W.: *African Ideas of God*, 1966
Missionssällskapet Bibeltrogna Vänner, Jubileumsskrift, 1986
Stadgar för SLEF

DOKUMENT OCH SKRIVELSER

Protokoll

SLEF, styrelseprotokoll 1962-1973
LCK, Executive Committee protokoll 1963-1968
LCK, General Assembly protokoll
Luo-kommitténs protokoll 31.8.1966

Promemoria och andra dokument

Promemoria för BV-delegater 1963
Mapatano – föravtal 12.5.1963

Mapatano ya kununua – köpebrev 12.4.1964
Olak. R.O.: *Luo-memorandum*, 1969
Lutherska kyrkans i Kenya memorandum till SLM, SLEF och SLEY,
1970
Klemets, S.: *Rapport från Kenya*, 1970
— : *Luo-agreement*, 1987
Nchogu, J.O.; Michoro, J.; Ogetii, D.: *Memorandum*, 1987

TIDSKRIFTER

Sändebudet 1963-1973
Ungdomsvännen 1963-1973
Ungdomsvännens missionsnummer nr 7-8
Missionsinformation 1963
Barnvännen 1963-1973
Årsboken Hemåt 1963-1973

ÖVRIGA KÄLLOR

Klemets, I.: Kenyamissionen, 1963 - 1983, fackuppsats 1984
Norrbäck, K.: Bibelstudium om missionen, 1991
Privata brev
Anteckningar
Intervjuer

NÅGRA VIKTIGARE TERMER

Dispensary = klinik, sjukstuga
Dholuo = Luo-folkets språk
Executive Committee (Ex.Com.) = LCK:s styrelse
General Assembly = Generalförsamlingen (LCK)
Kisii (ibland Gusii) = Kisii-folkets språk

Swahili = ett i Östafrika utbrett språk
Loragoli = språk som talas i North Maragoli

MISSIONSSTATIONER 1963-1973

Itierio (Wanjare Hill engl.): församling, skolverksamhet, klinik och BB
Matongo: församling, skolverksamhet, klinik, bibelskola
Atemo: församling, skolverksamhet, klinik och BB, Abongo Dhoga
(yrkesskola i stationens närhet)
Wasundi (för en kort period): församling

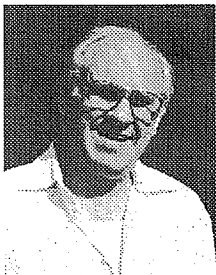
I ARBETET OFTA NÄMNDA PERSONER

Hildén, Helge: verksamhetsledare, efterträdare till A.G. Stjernberg
Lundström, Martin, BV: missionär i Kenya
Michoro, Jefta, LCK: medlem av Ex.Com. och Finance and Property
Committee
Musinde, Elam, LCK (utträdde senare ur kyrkan): församlingsföreståndare på Wasundi, Maragoli
Nchogu, James Otete, LCK: kyrkopresident, mångårig medlem av Ex.Com.
Nyamwaro, Francis, LCK: kyrkans vicepresident, mångårig medlem av Ex.Com.
Olak, Richard Otieno, LCK: kyrkans generalsekreterare, mångårig medlem av Ex.Com.
Stjernberg, Anders Gustaf, SLEF: verksamhetsledare i hemlandet då Kenyamissionen upptogs Kenyamissionens "grand old man"

SLEF:S MISSIONÄRSKÅR I KENYA 1963-1973

Gustav Norrback	1963-1973
Märta Norrback	1963-1973

Sven Klemets	1964-1973 (med fortsättning)
Linnea Klemets	1964-1973 (med fortsättning)
Majgret Stjerberg (Lillsjö)	1966-1971
Maj-Len Åbonde (Onditi)	1968- 973 (med fortsättning)
Jorma Iiskola	1970-1973 (med fortsättning)
Brita Iiskola	1970-1973 (med fortsättning)
Boris Sandberg	1973- (med fortsättning)
Iris Sandberg	1973- (med fortsättning)

Evangeliföreningens första missionärer reste ut till Kenya hösten 1963. Gustav Norrback ger här en historisk sammanfattning av de viktigaste händelserna i Evangeliföreningens missionsarbete under de första tio åren 1963-1973.

Boken ger en inblick i Evangeliföreningens arbete med den problematik som missionärerna mötte på fältet i Kenya. Missionsarbetet skildras med ett ögonvittnes säkerhet och precision.

Evangeliföreningens förlag

ISBN 951-9275-80-0